

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

Verdenskrigen 1914-18
8°
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019384722
0677
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

PETER POULSEN

TIL KAMP, TIL KAMP —

EN SØNDERJYSK SOLDATS OPLEVELSER UNDER VERDENSKRIGEN

Ly24.3338

DE UNGES FORLAG
MCMXXIV

7. Tusind

TIL KAMP, TIL KAMP —

PETER POULSEN

TIL KAMP, TIL KAMP –

EN SØNDERJYSK SOLDATS
OPLEVELSER UNDER
VERDENSKRIGEN

DE UNGES FORLAG - AARHUS
I HOVEDKOMMISSION: O. LOHSE - KØBENHAVN
FOR NORGE: LUTHERST. BOKHANDEL - KRISTIANIA
MDCCCCXXIV

5785

3. Oplag
7.—9. Tusind

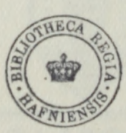

PRINTED IN DENMARK
AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

I Lejr. Sommeren 1918.

Efter Slaget. Marts-Offensiven 1918.

Fra Fronten ved Somme.

Som Vaskekone.

„Til Kamp, til Kamp for Jesus!" har altid i Sønderjylland som i det øvrige Danmark været den kristne Ungdoms Kampsang. Under dens Toner samlede vi ogsaa hernede i Aarene før Krigen Ungdommen om Kristi Kors, til Frelse, Efterfølgelse og Arbejde.

Men den 1. August 1914 standsede dette Arbejde med et Slag. Hele den mandlige Ungdom kaldtes paa faa Undtagelser nær under Prøjsens Faner, Ungdomsarbejderne iberegnet. Det var trange Tider. Vor Formand og K. F. U. K. arbejdede, saa godt det var muligt, videre under Løsnet: Vi beder og vi bier.

I disse onde Dage var det, at en af vore unge — sandsynligvis en saaret paa Vej tilbage fra Fronten — skrev paa Væggen i en Jernbanevogn:

Herre, hvert et Suk Du høre, trods Kanoners Brag!
Bær Du Slesvigs trætte Sønner gennem Nødens Dag!
Lad dem se Dit Kors, der lyser gennem Røg og Brand,
og Dit røde Blod, der købte Vej til Livets Land!

Adskillige af Slesvigs trætte Sønner fandt Vej gennem Krigens Skærsild ind i Livets Land. Gudskelov, baade af dem der kom hjem, og dem der blev derude. Paa ikke faa faldne er bogstaveligt Brorsons Ord bleven opfyldt: de gik, „fra fremmed Land og Stavn, fra Røverdal til Englesal, fra Sult og Savn til Faders Favn".

Den af os sønderjydske Ungdomsarbejdere, der fik den strengeste, men mest velsignede Lod under Krigen, blev min kære Ven og Arbejdskammerat Peter Poulsen. Uden at have været Soldat i Fredstid blev han, over 40 Aar gammel, indkaldt og indrulleret blandt det unge Mandskab. Selvfølgelig fordi Gud bedst kunde bruge ham dèr. Thi i Kraft af sin Alder, Livserfaring og Kristustro fik han blandt de unge Pladsen som ældre Kammerat og Raadgiver, som „Bedstefar".

Og dermed havde Gud givet ham en enestaaende Missionsmark, paa hvilken den støtte Jyde fortsatte sit Ungdomsarbejde under vort gamle Kampraab: „Til Kamp, til Kamp for Jesus!"

Ingensinde var der mere Trang til Budskabet om Kristi Kærlighed, end naar Kampen rasede under Verdenskrigens frygtelige Former og unge Mænd daglig stod ved Dødens Port eller laa i de sværeste Legemskvaler. Og her var Peter Poulsens Indsats i Verdenskrigen. Ikke i Kamp for Prøjsen, men for Jesus har han marscheret rundt ved Vestfronten, fra Champagnes Skove til Flanderns Kyst. Og her i sin Bog fortæller han nu om Guds Varetægt i de onde Aar og om den Gerning, han i Trøjen fik som Soldatermissionær paa Kamp- og Rastdage.

Maatte mange unge Danske ved Læsningen af Peter Poulsens Krigsoplevelser opildnes til at følge Lurens Kald til Slag, frem til det store Stævne paa Herlighedens Dag.

Flensborg, i November 1923.

J. M. KYLLING.

I

Det var ikke Kærlighedsbud, der var ude efter os dansksindede Sønderjyder, naar Udskrivningskontorets røde Indkaldelsesordrer naaede vore Hjem. Vi syntes, vi havde alt at tabe og intet at vinde, og det blev krævet, at vi skulde staa Side om Side med og kæmpe for dem, vi hjemme havde kæmpet imod med en god Samvittighed, saa det var med Angst og Bæven, vi tog Afsked med vore Hjem, for at gaa med ud i den frygtelige Krig. *Indkaldelsen.*

Jeg var indkaldt adskillige Gange, men kom stadig tilbage paa Grund af Reklamationer[1]); men den 16. November 1916 blev det Alvor. Da det forsinkede Tog naaede Haderslev, var de allerede i fuld Gang med at udtage Mandskabet, som skulde sendes bort, og saa snart jeg fik Øje paa det Mandskab, der var opstillet ude paa Pladsen ved Frue Kirke, sagde jeg til min Rejsefælle: „I Dag bliver det min Tur." „Hvorfor det?" spurgte han. „Jo, for kan du ikke se, at det Mandskab, der bliver stillet op dèr, passer for mig at komme ud i Krigen med." Det var nemlig saa godt som lutter 18-Aars Knøse. Jeg havde jo rejst i en Del Aar med Korsets Evan-

---

[1]) Ansøgning om Dispensation eller Udsættelse, f. Eks. af Hensyn til Tysklands Landbrug eller Krigsindustri.

gelium iblandt vort Folks Ungdom, saa det maatte falde ganske naturligt, at med den Ungdom maatte jeg ogsaa ud i Krigen.

Da Indrulleringerne var forbi, og de overtallige rejst hjem, stod vi 500 Mand i Haderslev, hvortil der senere kom 300 i Flensborg. Vi var samlede i et af Byens største Lokaler, og al Slags Skæmt havde frit Slag imellem os. Saasnart de unge var klar over, at jeg skulde med, og det gik fra Mund til Mund: „Skal du ogsaa med!" saa var der et vittigt Hoved, som sagde: „Ja, skal *du* med, saa skal du være vor Kompagnibedstefar," hvortil jeg svarede Ja. Saa derfra stammer det hæderlige Navn „Bedstefar", som jeg gaar under den Dag i Dag blandt mine unge Kammerater fra Krigens Tid.

Rekrut i Gnesen. Næste Morgen Kl. 4 stod vi paa Banegaarden i Haderslev, kom ind i Vogne og kørte til Flensborg, hvor de 300 Mand kom til, og saa videre til Gnesen. Den 18. henimod Midnat naaede vi til Gnesen (i Polen). Næste Morgen blev vi saa opstillede paa Eksercerpladsen, Krigsartiklerne blev forelæst, og derefter blev der spurgt, om vi havde forstaaet dem, og om vi havde noget at bemærke til dem. En af de unge Kammerater traadte da frem, og mens Graaden sad ham i Halsen, spurgte han, om det var ham tilladt at skrive Dansk hjem til sine gamle Forældre, for de kunde ikke forstaa Tysk. Feltvebelen[2]) svarede da, at det kunde han ikke selv afgøre; men han vilde indhente Svar fra Bataillonskommandøren, en Major Dockhorn. Om Aftenen ved Parolen kom Svaret, at vi maatte skrive Dansk og tale Dansk, saa meget vi vilde. Saa blev vi ført til Munderingskammeret, hvor vi blev iført „Kongens Klæder". Men her viste sig den første store Vanskelighed. De havde nemlig Unifor-

---

[2]) Stabs- eller Oversergent.

mer nok, som passede udmærket til de 18-Aars Knøse, men de var alt for smaa til den 43-aarige „Bedstefar". Hver Gang jeg prøvede en Uniformsfrakke, viste det sig, at den kun kunde naa saadan omtrent til midt paa Ribbenene, og der manglede da ogsaa 5—6 Tommer i, at Bukserne kunde naa sammen. Underofficeren paa Munderingskammeret var en brøsig Herre, han blev snart utaalmodig, kastede mig det ene Sæt Tøj i Hovedet efter det andet med den Bemærkning: „Det passer", og jeg var saa meget Soldat, at jeg vidste, at jeg havde at svare „Javel". Men naar jeg saa fik det paa, viste det sig alligevel, at det passede ikke; saa jeg maatte gaa bort fra Kammeret i mit eget Vadmelstøj.

Saa begyndte vi saa smaat at komme ud paa Eksercerpladsen og gjorde de første Bevægelser. Jeg var blevet tildelt 49. Infanteriregiments 3. Kompagni, men efter at Officererne havde faaet Mandskabslisterne gennemset, fandt de ved hele Bataillonen 22 Mand, som var over 18—19 Aar. Nogle var langt op i Trediverne, og jeg var 43. Saa blev vi tildelt 2. Kompagni, og der blev vi Rekruttiden ud.

Vi havde her en Feltvebel, som var Indbegrebet af alt ondt, og en Kaptejn, som selv havde været ude ved Fronten, havde faaet 3 Fingre skudt af sin højre Haand, Maven revet op og Ansigtet flænget mange Steder; han saa ikke godt ud, og var ogsaa, hvad vi i vort Sprog kalder „saa vreden, som et Stykke Reb". Feltvebelen var jo rasende over den eneste Civilist blandt alle Soldaterne, og hver Morgen skældte han mig Krukken fuld; men hvad hjalp det, for jeg blev jo ikke tyndere af det alligevel. Desuden var Gartner Nicolajsens fra Haderslev og mit Fuldskæg i Vejen for ham. Vi fik hver Dag Paalæg om at faa det fjernet, men vi mente begge to, at det hastede ikke saa svært. Men saa en Dag blev en Underofficer sendt til Barberen med os, og saa faldt

Fuldskægget for Saks og Kniv tilligemed Haaret, som blev klippet pr. Maskine. Et Par Dage efter blev en Underofficer kommanderet med mig til Skrædderen efter en voldsom Udladning fra Feltvebelens Side. Saa blev der taget Maal af den gamle Tyksak, og jeg fik en Uniform, som var stor nok.

Orlov? Efter en halv Snes Dages Forløb listede jeg en Aften ind til vor gamle Kaptejn og bad indstændigt, om han vilde lade mig faa Lov til at faa en Orlov, før jeg gik til Fronten. Jeg vilde saa inderlig gerne endnu en Gang hjem og sige Farvel til min Hustru og mine Børn, for jeg vidste jo ikke, om det var min Lod at blive derude. Kaptejnen hørte paa mig, og jeg syntes at kunne se et velvilligt Blink i hans Øje. Da han havde betænkt sig lidt, sagde han: „Ja, Poulsen, De skal faa en Orlov, før De rejser til Fronten." Saa sagde han til mig, at naar jeg kom derud, skulde jeg kun gaa saa langt, som det blev forlangt af mig, men ikke gaa og være nysgerrig og kigge op over Skyttegraven; thi derved havde mange hentet sig en dødbringende Kugle. Og han fortalte mig, at netop Aftenen før, han var blevet haardt saaret, var der gledet underlige Anelser igennem hans Sjæl om, at der vilde times ham noget alvorligt. Han skrev da Afskedsbrev til sin Hustru, sendte sin Vielsesring og sin Portemonnæ hjem til hende, og næste Dag blev han ogsaa haardt saaret af en Haandgranat. Da han havde fortalt det, dristede jeg mig til at sige til ham: „Jamen, Hr. Kaptejn, det var jo Gud, som kaldte ad Dem." Han saa paa mig og svarede: „Ja, Poulsen, det er jeg ogsaa selv klar over." Og fra det Øjeblik syntes jeg ikke, at vi var saa langt fra hinanden.

Jeg havde besluttet at gøre alt med en god Vilje og et frisk Mod, for saa vidt det var mig muligt, og jeg stod mig godt ved det. Mit Lønkammer fandt jeg ude mellem et Par

Udhuse, hvor jeg kunde være ene med Gud hver Morgen Kl. 4½. Med Eksercitsen gik det saa som saa. I Løb løb alle de unge fra mig; men var vi ude paa Marchture, saa kunde jeg holde Skansen, og har ikke saa sjældent haft et Gevær foruden mit eget og et Par Kammerater under Armen. Vi havde en ret fornuftig Underofficer[3]), men en rent rundtosset Gefreiter[4]). Inde paa vor Stue havde vi ogsaa en Gefreiter, som var „Stueældste"; han var en prøjsisk Godsejersøn, hvis Forældre havde købt et Gods i Polen; rigtig en storsnudet Slyngel. Naar vi om Morgenen havde alle vore Senge redt, gik han som Regel hen ved et Hjørne og begyndte at rive alle Senge over Ende, og saa kunde vi begynde forfra. Han kunde paa den Maade holde os i Gang, saadan at der hver Morgen var nogen, som maatte ud uden Kaffe og Brød. Følgen var, at vi hadede ham af et godt Hjerte allesammen. Da der var gaaet nogle Dage, blev en Aften efter Parolen vi 4 Danske fra Nr. 34 kaldt frem for Kompagniet. Vi sprang frem for vor Feltvebel, og han holdt saa en Tordentale til os, som om han vilde have ædt os paa staaende Fod, og bebrejdede os, at der ikke var saa meget Kammeratskabsfølelse i os, at vi kunde tale Tysk, saadan at alle kunde forstaa os. Jeg stod og tænkte: „Vent bare lidt, for jeg har ogsaa noget, jeg skal have klinket i den Sag," og da han var færdig, spurgte jeg meget højtideligt, om det maatte være mig tilladt at gøre ham et Spørgsmaal, hvortil han svarede ja. Jeg sagde saa: „Østrigerne er vore Forbundsfæller, og hvis Hr. Feltvebelen sammen med tre Kammerater blev tildelt den østrigske Hær og kom til et

Tal Tysk!

---

[3]) Underofficer betegner i Særdeleshed Korporalgraden, i Almindelighed hele Underbefalingsmandsklassen.

[4]) Underkorporal.

rutensk Regiment, saa vilde jeg gerne spørge Feltvebelen om, hvilket Sprog han saa vilde bruge, om han med sine Kammerater vilde bruge sit tyske Modersmaal, eller han vilde bruge det rutenske Sprog?“ Ja, det havde Feltvebelen aldrig tænkt over. Ja, saa vilde jeg meget indstændigt bede ham tænke over det. For vi er paa vor Stue 4 Danske, 4 Frisere og 4 Tyskere, saa det er en babylonisk Sprogforvirring. Vi Danske kan kun mangelfuldt Tysk og er vante til at tale Dansk hjemme. „Det er Løgn,“ raabte Feltvebelen, „du taler ligesaa godt Tysk som alle de andre.“ Jeg mente, at mit Tysk var meget mangelfuldt, og vilde lade ham vide, at han kunde ikke forbyde os at tale Dansk, for vi havde forespurgt hos Bataillonskommandøren, som havde givet os Tilladelse til at skrive og tale Dansk, saa meget vi vilde. Han svarede meget hidsigt, at han havde ikke forbudt os at tale Dansk, hvortil jeg svarede, at jeg havde forstaaet, at det var hans Mening. Men jeg var klar over, at det, det var galt med, var vor Gefreiter og Stuældste, „for,“ sagde jeg, idet jeg pegede hen paa ham med min Finger, „han har naturligvis meldt os, for da han ikke kan forstaa os, tror han, at vi taler ilde om ham, fordi han er, som han er, imod os.“ Jeg var endnu ikke saa meget Soldat, at jeg vidste, at det at udpege en Befalingsmand for Fronten af Kompagniet og beskylde ham for noget, som er Uret, var en meget grov Fornærmelse; men det kan nok være, at jeg blev belært om det. Lige med det samme sprang Feltvebelen hen imod mig, som stukket af en Bi, og mens Øjnene lynede, brugte han Mund, saa Skummet stod i Mundvigene, og skældte ud. Jeg tænkte som saa: „Du ryger i Kassen til Fader „Fillip“[5]). Saa galt gik det nu dog ikke. Næste Dag, da vi kom hjem fra Eksercits, var

---

[5]) „Plejefar“.

vor Gefreiter borte, og jeg blev udnævnt til Stueældste. Jeg begyndte allerede den Gang at forstaa lidt af, at i den prøjsiske Hær fik en Soldat aldrig Ret, men var han fræk nok, opnaaede han det, han vilde. Vi var allesammen godt tilfreds med Byttet, men nu var der den Besværlighed, at jeg skulde bære Ansvaret for Stuen, og det var ikke saa helt let.

En Aften kom den tjenesthavende Underofficer, og da Kammeraterne sprang op og stod ret hver ved sit Skab, og jeg pligtskyldigst traadte frem og meldte „alt i Orden", ser Underofficeren hen ad Rækken, og saa siger han: „Hvad er det for noget; en staar i lange Støvler, en anden i Snørestøvler, en i Fedtlæder, en anden i Lædertøfler." Han vilde gøre opmærksom paa, at de alle skulde staa i ens Fodtøj, og saa skældte han naturligvis ud, som kun en prøjsisk Underofficer kan skælde ud. Jeg saa paa ham og sagde saa ganske stilfærdigt, at han kunde godt spare paa sit Krudt, for vi regnede ikke stort med det alligevel; men saa begyndte han selvfølgelig at gnistre, for at gøre os begribeligt, at vi skulde komme til at regne med ham. Han gik sin Vej, men undlod at give os Tilladelse til at gaa i Seng. *»Alt i Orden!«*

Friserne var rasende, Aarerne svulmede i deres Pande, og de knyttede Næver bar Vidnesbyrd om, at Underofficeren kunde vente sig en Afregning. Da vi havde ventet et Kvarter, sagde jeg, at de kunde gaa i Seng alle Mand, saa skulde jeg nok tage Stødet. Jeg gik saa ud af Stuen og vilde gaa over til vor Kaptejn i Officerskasinoet; men under Vejs mødte jeg den paagældende vagthavende Underofficer. Han raabte til mig: „Hvor skal du hen, Poulsen?"

„Jeg skal over i Officerskasinoet!"

„Hvad skal du dèr?"

„Jeg skal over til Kaptejnen."

„Hvad skal du hos ham?"

„Jeg skal over at spørge, om vi maa gaa i Seng.“

Imellem hvert Spørgsmaal havde jeg fjernet mig nogle Skridt, men nu kom han springende henimod mig og sagde: „Hvad for noget, har jeg ikke været paa Jeres Stue?“

„Jo, men De har ikke givet os Tilladelse til at gaa i Seng, og nu vil jeg over at indhente Tilladelse hos Kaptejnen.“

Han brugte mange Ukvemsord og skældte ud, saa det knaldede, alt imens jeg gik; men tilsidst raabte han til mig: „Jeg giver dig den bestemte Befaling, at du gaar hjem til din Stue og lader hele Mandskabet gaa i Seng.“ Jeg svarede: „Mandskabet har jeg ladet gaa i Seng, og giv De kun bestemte Befalinger 10 Gange. Jeg lystrer ikke, for jeg vil vide hos Kaptejnen, om vi ikke kan have Lov til at gaa i Seng, naar Tiden er der.“ Og saa fortsatte jeg min Gang.

Saa kom han løbende, greb mig i Skulderen og sagde: „Du er jo en gammel Mand, saa vær dog fornuftig; det skal ikke komme til at gentage sig tiere; derfor, gaa du nu hjem, og lad os saa være fri for at faa Skandale.“ Saa listede jeg hjem paa min Stue og sov godt.

Jeg var naturligvis glad ved den Sejr, jeg havde faaet over Underofficeren; men Glæden blev lidt blandet. Et Par Dage efter kom en anden Underofficer, og ved Aftenrevisionen fandt han forskellige, som manglede en Knap i Buksерne eller i Skjorten, andre havde ikke Neglene fint renset, alt sammen Forseelser, som skulde straffes.

Hovedrengøring. Dommen lød paa, at næste Fridag skulde vi have Hovedrengøring i vor Stue.

Fridagen kom, og vi skurede Gulve og Skabe, pudsede Vinduer og Kakkelovne; vi fløjtede og sang af Hjertens Lyst og syntes, at det var sjovt. Da vi var færdige, meldte jeg mig

hos Underofficeren og meddelte ham, at Hovedrengøringen var færdig.

Saa gik han med op og tog Stuen i Øjesyn; men da han var kommet ind i Stuen, stod han midt paa Gulvet og satte et meget forbavset Ansigt op og spurgte med den største Forbavselse i Tonefaldet, om her virkelig var gjort rent; han lugtede og snusede og endte med at sige: „Her stinker jo som i et Abebur. Nej, jeg skal lære jer at gøre rent.“ En Mand blev kommanderet efter Vand, en anden efter Sand, det ene af de to store Borde blev trukket ud paa Gulvet og belagt med et godt Lag Sand; derefter blev der hældt Vand over det, saa det hele flød naturligvis over den halve Stue. Det andet Bord blev lagt ovenpaa med Benene i Vejret; saa blev fire Mand kommanderet op paa det Bord, som laa med Benene i Vejret; af vi andre otte Mand kom der to hen til hvert Bordben, og saa blev der trukket frem og tilbage, og det kan nok være, at Bordene blev rene begge to. Skamlerne fik samme Omgang, og da Underofficeren havde været et Kvarter inde hos os, lignede vor Stue en Grisesti, og saa kunde vi begynde forfra.

Lidt lange i Ansigtet var vi jo naturligvis; men det maatte jo tages med. En Gang maatte to Mand til at skure Gulvet med Tandbørster. En anden Gang var vi 16 Mand, som skulde fylde en Vandkaraffe oppe paa anden Sal. Vandet skulde vi hente ved Posten nede i Gaarden og bære op i vor Syring, hvori der jo ingen Bund var. Vi havde den staaende paa vor Tommelfinger, og de faa Draaber Vand, vi kunde have i den, bar vi meget forsigtigt op. I Førstningen lo vi til hinanden, naar vi gik forbi hinanden paa Trapperne; men tilsidst holdt Latteren op, vi kunde næsten ikke slæbe Benene med os. Oppe ved Vandkaraffen sad Underofficeren og røg den ene tykke „Havanneser“ efter den anden.

Undertiden kunde de komme midt om Natten og jage os op paa Skabene i bare Skjorter, eller kommandere Tornystrene paa og saa jage os ind under Sengene, og var en for langsom i Vendingen, saa blev der to Mand sat til at hale ham frem og tilbage, saa længe til han kunde gøre det hurtigt nok.

Den Kaserne, vi laa paa, laa ca. 20 Minutter udenfor Byen og var en Dragonkaserne. Jeg fik snart opspurgt, at der inde i Byen var et Soldaterhjem, hvor der hver Onsdag Aften kom en Præst og holdt Bibelsamtale. Jeg vilde meget gerne med og gik derfor ind til min Ven, Feltvebelen, og bad om Lov til at gaa; men han sagde rent ud Nej. Jeg tiggede alligevel om Lov til at gaa ind til Bibelsamtale og sagde, at jeg skulde ingen Dumheder lave, men komme straks tilbage fra Mødet. Han svarede, at det var der ikke Tale om, og at jeg kunde let tilfredsstille min aandelige Trang derude paa Kasernen. Jeg svarede, at jeg havde da min Bibel, og at jeg var Gud taknemmelig for, at jeg kunde læse i den, og at Vejen til Gud ikke var spærret, men at jeg iøvrigt med den aandelige Mad, der blev mig budt paa Kasernen, ikke kunde tilfredsstille min Sjæl. Han sagde bare: „Heraus!" og saa maatte jeg jo, noget slukøret og bedrøvet, gaa min Vej.

»Bibeltime«. Næste Dag, da Parolen var forbi Kl. ca. 5 om Eftermiddagen, siger Feltvebelen imidlertid: „Om en Time stiller hele Kompagniet i Spisesalen til Bibeltime." Naa, tænkte jeg, nu bliver det da godt, skal vi nu have Bibeltime herude paa Kasernen!

Hele Kompagniet var saa Kl. 6 i Spisesalen, alle Officerer og Underofficerer indbefattet, og saa kom der en Præst, som traadte frem foran den store Forsamling og, efter at vi havde sunget et Vers, begyndte at tale til os. Han fortalte os først om en stor Sejr, idet Bukarest lige var taget. Det havde nu kun saa som saa sin Interesse for os, for vi hørte hver Dag

paa Eksercerpladsen, at vi skulde uddannes til at storme Bukarest, saa de Laurbær var altsaa borte for os. Da han var færdig med det, fik Englænderne, Franskmændene og Italienerne en rigtig god Omgang, som de ikke mærkede noget til, og derefter tog han fat paa de slemme Amerikanere. De havde nu meldt sig med i Krigen som Tysklands Modstandere. Efter at de først havde tjent saa mange Penge hos Tyskerne, mente Præsten, at det var ganske utilbørligt, at de nu meldte sig som Tyskernes Modstandere, og saa udkastede han det Spørgsmaal til hele Forsamlingen, om vi ikke ogsaa syntes, at det var skammeligt gjort af Amerikanerne.

Vi saa paa hinanden, og det brændte naturligvis „Bedstefar" i Støvlerne; omsider kom jeg paa Benene og svarede Præsten, at jeg syntes ikke godt, at Amerikanerne kunde bære sig anderledes ad.

Præsten blev helt forfjamsket, saa over paa mig og sagde: „De har vist misforstaaet mig," men jeg svarede: „Nej, jeg har aldeles ikke misforstaaet Dem, Hr. Pastor." „Jo, hvordan mener De da det?" spurgte Præsten.

Ja, jeg havde jo da læst noget i Beretningerne, som gik ud paa, at Amerikanerne var villige til at mægle Fred; men som Betingelse havde de forlangt, at Undervandsbaadskrigen skulde begrænses, særlig overfor de neutrale. Tyskernes Svar var, at de udvidede Undervandsbaadskrigen, og det første, de gjorde, var, at de sænkede den store amerikanske Udvandrerdamper „Lusitania", og derfor syntes jeg, at hvis Amerikanerne havde nogenlunde Æresfølelse i Livet, saa maatte de føle det som en knyttet Næve midt i Ansigtet, og saa kunde de ikke gøre anderledes, end de gjorde, men maatte melde sig som vore Modstandere.

Præsten blev helt benovet; han stod og hakkede i det og

vidste slet ikke, hvad han skulde sige. Han svarede saa, at saadan havde han aldrig tænkt sig det Spørgsmaal.

Jo mere forlegen Præsten blev, desto mere Mod fik jeg naturligvis. Jeg sprang op igen og sagde, at jeg kunde i det hele taget ikke forstaa, at vore Modstandere altid blev omtalt for os menige som Mennesker, der kun havde lave Motiver og uædle Bevæggrunde. For mig personlig er der noget, der hedder en ærlig Modstander, og ham var det langt skønnere at kæmpe imod end hine.

Præsten kørte bogstavelig rundt paa sin Hale og vidste slet ikke, hvad han skulde sige til det. Jeg sprang op igen og havde endnu mere at skulle have sagt; men saa var der et Par af mine unge Kammerater, der bagfra greb mig i Frakken og halede mig ned paa Bænken; de hviskede mig ind i Øret: „Nu holder du Mund, Gamle, for ellers gaar du i Vandet."

Præsten var nu kommet sig saa meget, at han fik sagt: „Skal vi synge det og det Vers," og saa var den Bibeltime ikke længere.

Vor gamle Kaptejn havde hele Tiden staaet og kigget paa mig gennem sine Lorgnetter og tænkt sit ved det.

Vi var knap nok kommet hjem paa Stuen, før der kom Ordre, at Poulsen skulde møde nede paa Skrivestuen; der var Officerer og Underofficerer samlet, og saa holdt den gamle en Slags Forhør over mig. Hvem jeg var, hvor jeg var fra, og hvorledes jeg var kommen til disse tossede Forestillinger, som jeg havde sat frem oppe i Spisesalen?

Jeg fik herved Lejlighed til at fortælle ham en hel Del om vore særlige Forhold derhjemme i Nordslesvig. Han var især meget forbavset over, at det kunde gaa saadan, at et Par unge Mennesker, som blev forlovede, begge født indenfor Tysklands Grænser, Manden villig til at være prøjsisk Soldat,

alligevel blev erklærede for hjemløse, saa det kunde blive dem nægtet at blive gifte, hvorved de forhindredes i at sætte Foden under eget Bord. Om vore sørgelige Skoleforhold fik jeg ogsaa lidt sagt, og hele Tiden stod han og sagde: „Er det sandt? Er det sandt?“ hvorpaa jeg svarede, at jeg var i Stand til at skaffe Kaptejnen saa mange Beviser, han maatte ønske.

Jeg syntes imidlertid hele Tiden at mærke et Stænk af Velvilje i min gamle Kaptejns Maade at spørge paa. Det blev ikke sidste Gang, at jeg maatte ned i Skrivestuen for at fortælle om vore Forhold i Nordslesvig. Var Kaptejnen til Stede, maatte jeg staa ved Døren, var kun Underofficererne der, fik jeg Lov til at sidde paa en Skammel.

Jeg var gentagne Gange hos Kaptejnen og forsøgte at faa *Jul.* den lovede Orlov, men hver Gang fik jeg til Svar, at han turde ikke lade mig rejse paa egen Risiko, og Majoren var altid i slet Lune, saa han turde ikke fremføre min Orlovsbegæring for ham.

Jeg fortalte Kammeraterne om det, og de lo mig dygtigt ud, idet de sagde: „Kaptejnen holder dig bare op med Snak, du faar alligevel ingen Orlov.“

Tiden gik, og det blev Jul. Juleaften var vi alle samlede i Spisestuen; enhver fik en Julegave til en Værdi af 1,50 Mark, og derefter var der gratis Øldrikning for hvem der vilde. Jeg gik hjem paa min Stue, fik fat paa min Bibel og Juleevangeliet, Brevene fra Hjemmet og fra andre kære Venner. Og som jeg sidder der, gaar Døren op, og en af mine Kammerater træder ind og siger til mig: „Nu er vi ca. 40 Mand samlede henne paa vor Stue, og du skal komme hen til os; du maa læse Juleevangeliet for os, og du maa tale til os, og du maa bestemme, hvad vi skal synge, men du skal være iblandt os.“

Jeg var naturligvis glad for Opfordringen og gik med. Vi

læste saa Juleevangeliet sammen, bad sammen og sang et Par Julesalmer. Men Aftenens egentlige Midtpunkt og det, som gjorde den uforglemmelig for os, var en lille Bog, som var sendt mig fra Hjemmet, skrevet af forskellige under Titlen: „Julehilsen til Soldaterne fra nordslesvigske Hjem". I den Bog var der en ung Hustru, som havde afskrevet en lille Sang: „Jeg ved det, Gud, jeg trænger til din Tugt". Hun havde mistet sin Mand, som var faldet i Rusland. Han var en af mine bedste Venner. Vi havde staaet sammen i Nationalitetskampen; vi havde saa tit baade i Mark og Skov talt sammen om Gud og hans Rige, og han havde mange Gange sagt til mig: „Du er en lykkelig Mand, at du er saa enfoldig, at du kan tro Bibelen, og hvad der staar i den, men det kan jeg ikke. Jeg kan ikke tro hverken paa Gud eller paa Djævelen eller paa Himmel eller Helvede, det er altsammen imod min sunde Fornuft," og tit var jeg gaaet fra ham med et bedrøvet Hjerte.

Han blev indkaldt godt et Aar før jeg, og da han havde været inde en kort Tid, skrev han til mig: „Den Gud, som du ved, jeg hjemme ikke kunde tro paa, kommer mig saa nær her, at jeg ikke kan blive ham kvit, og i mine bedste Stunder finder jeg mig fuldstændig afhængig af ham." Vi vekslede en Del Breve sammen; han kom hjem paa en mindre Orlov, var nede hos mig at sige Farvel, og da vi kom udenfor Gaarden, vendte han sig om, tog min Haand og trykkede den, og mens Taarerne trillede ned ad hans Kinder, sagde han: „Det bæres mig for, at jeg aldrig skal se Brændstrup mere." Jeg fulgte ham til Stationen; Sindsbevægelsen overvældede ham hvert Øjeblik; men kort efter blev han rolig igen, sagde Farvel til sin Hustru og sine fem smaa Børn og rejste for sidste Gang bort fra Brændstrup — for ikke mere at komme levende tilbage. Faa Dage efter fik jeg atter Brev fra ham,

hvori han skrev: „Snart gaar det til Fronten, men hellere gaa til Rusland og lægge mine Ben der, end gaa til Brændstrup og leve det gamle Liv.“

Han gik til Fronten og faldt derinde i Rusland.

Jeg fortalte Kammeraterne det udførligt, fortalte dem om hans Hjem, hans Hustru og hans Børn, og Alvoren greb os; det store Spørgsmaal brændte i vore Hjerter: „Mon det er den Vej, der er beskikket ogsaa for os?“ Vi sang atter, bad sammen og følte os rigtig knyttet nær sammen.

Orlov!

Efter Jul gik Eksercitsen igen sin daglige Gang; men saa en Søndag Middag, da jeg kom med min Middagsmad og vilde ind at spise den paa vor Stue, stod Kaptejnen ude i Forstuen og var i Færd med at flytte Knappenaalene med de smaa Flag paa et stort Landkort. Disse Flag betegnede Frontlinierne, saadan som de løb paa de forskellige Fronter, og dem var Tyskerne især meget interesseret i at faa flyttet, saa længe det gik fremad.

Jeg tænkte som saa: „Nu eller aldrig!“ kom hurtigt ind i Stuen, fik mit Forklæde af, min Mad sat paa Bordet ud for Kaptejnen og huggede Hælene sammen, saa Gnisterne føg, og der stod jeg saa stiv og stram som en Pæl. Jeg syntes, det tog en farlig Tid, men omsider løftede Kaptejnen sit Blik og sagde: „Hvad ønsker De, Poulsen?“ „Det var jo den Orlov. Jeg vilde jo gerne paa Orlov.“ Han stod og betænkte sig et Øjeblik, og saa sagde han: „Det skal De ogsaa faa Lov til. Hvornaar vil De rejse?“ „I Dag med 2-Toget, Hr. Kaptejn.“ „Naa, det er der ellers ikke længe til.“ Nej,“ men jeg mente ogsaa, at det nu var paa Tiden at faa den Orlov. „Ja,“ sagde han, „men der er to Mand mere, jeg har lovet Orlov.“ Han nævnede deres Navne. „Dem kan De hente, og saa kan I følges ad.“

Jeg sagde: „Ja Tak, Hr. Kaptejn, men der er endnu en

Kammerat, der trænger til at faa Orlov," og nævnede hans Navn og sagde, at jeg havde læst Breve hjemme fra hans Hustru, og at han havde syv smaa Børn derhjemme, der alle var syge. Den første Marts skulde de bort fra den Ejendom, hvor de boede, og som de havde i Forpagtning, saa jeg mente, at han trængte aller haardest til at komme hjem paa Orlov; men Kaptejnen svarede: „Ikke Tale om det, Poulsen. De maa rejse tre Mand, og dermed Punktum." Jeg prøvede at lirke lidt ved ham, men han sagde kort Nej. Det laa mig i Munden, at jeg selv skulde blive og saa lade Kammeraten rejse i mit Sted, men det kunde jeg ikke faa mig selv til. Jeg gentog derfor bare, at han maatte lade os rejse alle fire, for der var ingen, der trængte saa haardt til Orlov som denne Kammerat, og saa siger da Kaptejnen tilsidst: „Saa hent dem da alle tre, saa skal I faa Lov til at rejse alle fire Mand."

Jeg fløj som en Stormvind ind i Stuen, hvor Kammeraterne sad og spiste, kaldte paa de tre og sagde: „Skynd jer at komme, vi skal paa Orlov nu med 2-Toget." Den tredie sagde: „Jamen faar jeg virkelig Lov til at komme med ogsaa?" „Ja, det faar du Lov til." Han græd af bare Glæde. „Men skynd dig nu at komme, saa kan du vente med at flæbe, til du kommer hjem til din Hustru."

Snart stod vi ved Kaptejnens Dør og bankede paa. Vi kom ind, stod stram i Stuen indenfor Døren; Kaptejnen sad og læste. Det varede en god Stund, før han løftede sit Blik fra sin Bog og spurgte tilsyneladende ganske uforstaaende: „Hvad vil I?"

„Ja, vi vilde jo paa Orlov, Hr. Kaptejn."

„Paa Orlov? Hvad kan det blive til? Nu er der kommet ny Ordre fra Berlin; det er næsten ikke til at komme igennem. I maa hellere lade de Tanker fare, I ved jo ikke en-

gang, hvordan I skal bære jer ad med at rejse, saa I kan gaa hen og lave Dumheder, som vort Regiment kan komme til at lide under. Det kan ikke blive til noget, I maa hellere blive her.“

Jeg sagde: „Jo, Hr. Kaptejn, vi ved nok, hvilken Vej vi skal rejse. Vi kommer med Banen til den og den Banegaard i Berlin, tager med Sporvognen til den og den Banegaard, kører saa med Hurtigtoget til Hamborg og saa videre mod Nord, mod Hjemmet.“

„Ja, det er jo rigtigt nok,“ sagde Kaptejnen, „men saa lover I mig, at I ingen Dumheder laver i Berlin.“

„Javel, Hr. Kaptejn.“

„Naa, saa kan I gaa ind paa Skrivestuen til Feltvebelen og faa jeres Orlovspapirer.“

Kort omkring, ud ad Døren og ind paa Skrivestuen. Der sad Feltvebelen. Han saa op og sagde i en bister Tone: „Hvad vil I?“

Jo, vi vilde ind at hente vore Orlovspapirer.

„Hvad for noget? Orlovspapirer?“ Han sprang op fra sin Stol, og Øjnene stod paa Stilke, idet han sagde: „Hvem har givet jer Orlov?“

„Det har Kaptejnen,“ svarede jeg.

„Hvad for noget? Kaptejnen? Hvor kommer I til Kaptejnen? I ved jo godt, at Vejen til Kaptejnen gaar igennem mig.“

Vort Mod begyndte at synke, og lidt mere lavmælt fortsatte jeg, at jeg havde truffet Kaptejnen ude paa Gangen og havde saa spurgt ham om Orlov, som han for længe siden havde lovet mig, og nu skulde vi saa følges ad hjem, vi fire. Men Feltvebelen blev rasende, og hvor kunde han skælde ud! Hans Ordstrøm sluttede med dette: „I kommer ikke paa Orlov. Jeg skal vise jer — og saa brugte han Ukvems-

ord — at I maa gaa til mig, før I gaar til Kaptejnen, og Orloven bliver der ikke noget af."

Saa høj jeg var, da jeg havde opnaaet Kaptejnens Tilladelse til at faa en Kammerat med hjem, saa lille blev jeg nu, da jeg var klar over, at det var min Skyld, at Orloven blev os nægtet af Feltvebelen baade for mig selv og de andre. Jeg tiggede, bad og lovede aldrig mere at gaa udenom Feltvebelen, men ligemeget hjalp det. Han sagde Nej og dermed Basta. Omsider fik han mit Blod saa meget i Kog, at jeg sagde til ham: „Hr. Feltvebel, Kaptejnen sidder i sin Stue og venter paa at underskrive vore Orlovspapirer, og da De nægter os dem, maa jeg gaa ind og sige til Kaptejnen, at han ikke skal vente paa os." Saa gik jeg hen til Døren for at gaa ind til Kaptejnen; men da jeg fik fat i Dørgrebet, raabte Feltvebelen: „Holdt!" skældte godt ud endnu en Gang, men derefter fik vi vore Orlovspapirer.

Vi kom atter ind til Kaptejnen, som satte sit Navn under. Han spurgte os, hvor lang Tid vi skulde have. Jeg svarede, at jeg vilde gerne have 14 Dage. „Naa, saa skal de andre vel ogsaa have 14 Dage?" spurgte han, og det fik vi; men 2-Toget var forlængst borte. Vi fik vore faa Pakkenelliker samlet sammen, gik ind til Byen, holdt os skjult der til om Aftenen Kl. 11, da der kom et Orlovstog fra Rusland, som vi saa kom med. Nu gik det mod Hjemmet, og det var skønt.

10 Dage var jeg hjemme. Rejsen tog to Dage frem og to tilbage, og atter kom jeg ned til Gnesen, blev sendt til Bromberg til et Kursus i Nærkampe, hvorfra vi telegrafisk blev tilbagekaldt og sendt til Fronten i Frankrig.

II

Den 24. Februar gik vi bort fra Gnesen, kom tværs igennem Tyskland og havde mange smaa Oplevelser undervejs. En af de mest gribende var i Essen; der gjorde Toget Holdt. Vi var meget velforsynede med Proviant. Der blev stillet en Vagtkæde op udenfor Toget, og udenfor denne Kæde var der Tusinder af Kvinder og Børn, som tiggede om Brød, men det blev dem forment. De maatte ikke komme hen til Toget til Soldaterne. Vagten gik med skarpladte Geværer og opplantede Bajonetter. Vi ynkedes over de sultende Mennesker, som stod og bad om Brød, og nogle, som havde været ved Fronten før, gik fra Vogn til Vogn og spurgte, om vi var villige til at staa bagved dem, saa vilde de forsøge at faa Lov til at faa Børnene over til os, saa de kunde faa noget Brød. Det var hele Transporten villig til. Paa et givet Signal styrtede vi alle ud af Toget, Ordføreren traadte frem for Transportføreren og begærede under Trusel om, at vi ikke godvillig vilde gaa ind i Toget igen, at Børnene skulde komme over til os og faa noget Brød. Officeren maatte bide i det sure Æble, og Børnene kom i store Skarer; vi var glade over at kunne dele Brødet med dem.

»*Giv os Brød!*«

Efter 4 Døgns Kørsel med Toget naaede vi en lille By nede i Frankrig, som hedder Caudry. Der kom vi ud af

Toget og maatte se at finde os et Logi for Natten. Næste Morgen marcherede vi ud til Sommeomraadet, hvortil vi naaede den 1. Marts 1917. Vi marcherede til en By, som hedder Vendhuille, og blev tildelt 357. Infanteriregiment. Jeg kom sammen med 17 Mand til 12. Kompagni.

Kompagniet var lige kommet fra Stilling og havde Parade for Regimentskommandøren. Vort 12. Kompagni fik en meget daarlig Omtale, fordi nogle var løbet tilbage ude fra Fronten, og andre godvilligt havde ladet sig tage til Fange af Englænderne. Der blev ogsaa henvendt nogle Ord til det nye Udfyldningsmandskab. Officeren haabede, at vi skulde bringe en bedre Aand ind i 12. Kompagni. Det var slet ikke saa lystigt at høre paa.

Utøj! Vi havde, før vi kom ud, ogsaa hørt Tale om mange forskellige Ting, ikke mindst om Utøjet, som var en Plage for Soldaterne ved Fronten. Vi besluttede at prøve paa, om vi ikke kunde se at blive sammen og slippe for at blive blandet med Kammeraterne, som stod ved Kompagniet.

Vi var seks Mand, som fandt et lille faldefærdigt Hus. Der fandt vi en Stue, et Køkken eller saadan noget, hvor der var lidt Ly og Læ, og der opslog vi vort Paulun. De sidste civile Folk havde netop den Dag forladt Byen. Vi saa disse stakkels Mennesker med en lille Bylt, saa meget som enhver kunde bære, samle sig paa Torvet, og saa grædende gaa tilbage, mens de maatte efterlade alt til de tyske Røvere. Vi saa, hvordan Soldaterne med raa Haand tog de kønne franske Møbler, huggede dem i Stykker til Pindebrænde og i det hele taget ødelagde alt. Det kunde vi ikke være med til. Vi søgte og fandt et Brændelager, hvor der var Brænde nok.

Vi saa de første letsaarede Kammerater komme tilbage fra Fronten, nogle havde faaet et Par Fingre skudt af, eller de var saaret paa Benene eller i Hovedet; tit piblede Blodet

frem gennem Forbindingerne. Vi var aldeles hjertegrebne af at se det.

I de første Dage blev vi sendt ud, nogle til én Side, andre til en anden Side. Snart var der smaa Øvelser, snart var der Skyttegravsarbejde i en ny Stilling, som blev begyndt. Snart gik det frem ud mod Ildlinien, men i hvert Tilfælde altid tilbage om Aftenen, og naar vi saa mødte hinanden ved Aftenstid, var det første Spørgsmaal altid det, om vi var ene. I de første Dage kunde vi sejrsstolte sige Ja; men saa en Aften kom en af Kammeraterne og sagde: „Jeg tror saa sandelig, jeg har faaet Lus i Dag." Vi var allesammen begærlige efter at komme paa Jagt, og saa maatte han have sin Trøje knappet op, Skjorten ligesaa, og ganske rigtig, inde paa Brystet gik der en vældig stor Graabasse. Vi tog den meget forsigtigt, satte den paa en Avis, som vi havde bredt ud over et Par Brædder, som udgjorde vort Bord, og saa blev Fyren set paa fra alle sytten Sider.

Vi blev snart enige om, at det var ikke bare tom Snak, at den Slags bar Jernkors. Denne havde ogsaa Jernkors og det endda paa Ryggen; men vi blev ogsaa enige om, at det var vel fortjent, for de gjorde jo hele Felttoget med. Da alt var tilbørligt drøftet, trak Kammeraten sin Klinge, og saa gik det paa Livet løs med Fyren.

Vi blev lidt efter lidt ført stadig længere frem. Det var haarde Kampe, som stod ved Somme, og som endte i det store Tilbagetog 1917. Dette var snart i fuld Gang, og vi skulde være med til at dække det.

En Tank!

Vi kom hen en Dag i Nærheden af en lille By, som hed Epèhy. Vi var ca. 40 Mand, som skulde dække en Frontlinie paa omtrent 3 km. En af mine unge Kammerater, Feddersen, fik sammen med mig anvist en Plads oppe paa en Bakke. Vi saa yderst i det Fjerne saadan et underligt,

graat, afstumpet Taarn, og vi sagde til hinanden, at den Fyr var her vist ikke, da vi kom her op. Lidt efter saa det ud, som om den sank lige ned i Jorden; der gik en kort Stund, saa kom den til Syne igen, og saa var den nær nok, til at vi kunde se, at den lignede en stor, graa Trold.

Vi laa ganske stille hver med sine Tanker og sagde ikke noget. Fyren forsvandt igen, tilsyneladende lige ned i Jorden; atter gik der en kort Stund, og atter kom den til Syne en Bakke nærmere ved os. Nu var vi klare over, at det var en af disse engelske Tanks. Vi syntes slet ikke, det var morsomt med den, for vi havde hørt allehaande Ting om, at de var bevæbnede med Maskingeværer og Revolverkanoner, at de kunde klatre over Diger og Grøfter, kravle over Pigtraad og Skyttegrave og i det hele taget var ugemytlige at have med at gøre.

Vi laa musestille og skulde vel vogte os for at give os til Kende, dèr hvor vi laa; men Tanken rykkede ikke længere frem. Nu bakkede den og gik tilbage, og saa saá vi, at den blev ved at gaa tilbage, men yderst i det Fjerne fik vi samtidig Øje paa en større engelsk Kavalleripatrulje.

Kavallerifægtning.

Vi havde aldrig endnu været i Ilden, og længtes heller ikke efter at komme det. Vi vidste nok, at det gjaldt om først at tage Hesten og derefter Manden, men vi vilde allerhelst slippe for at komme i Kamp med dem. Vi vidste, at der bag os stod en større tysk Kavalleripatrulje saavel af Ulaner som af Dragoner; men vilde de komme os til Undsætning? og hvor var de? var det Dragonerne eller Ulanerne, der laa os nærmest? Dragonerne havde vi ikke megen Tillid til, vi syntes, at de var stærkest i at smøre Haser; var det derimod Ulanerne, var vi mere trygge, for om dem havde vi hørt, at de kæmpede som Løver.

Vi saa Englænderne komme ganske langsomt ridende. Paa

een Gang fik vi Øje paa Ulanerne, som samlede sig ved Foden af den Bakke, paa hvis Top vi laa. De havde ogsaa opdaget Englænderne. De satte sig i Bevægelse, red igennem Dalen om til Højens Fod, kom saa ud paa en mindre Slette, og nu havde de gensidig opdaget hinanden, Englænderne og de tyske Ulaner.

I fuld Karriere fløj begge Parter ud fra hinanden. Idet de i fuldt Firspring sprængte imod hinanden, samlede de sig ganske tæt, Hest ved Hest, og tørnede saa sammen med et voldsomt Brag ca. 500 m foran os.

Det Vaabenbrag, den Hestevrinsken og det Jammerskrig, som lød, lyder endnu i mit Øre, naar jeg tænker paa det. Jeg saa venstre Fløjmand af Tyskerne, i det Øjeblik alle var ved at tørne sammen, dreje sin Hest en Kende til venstre, saa han for lige forbi sin Modstander; men i samme Nu svingede han Lansen over sit Hoved og stødte den i sin engelske Modstanders Ryg, saa denne segnede ned af Hesten.

Det var ikke mange, hverken Englændere eller Tyskere, som slap levende fra det. Tyskerne beholdt Valpladsen, de faa Englændere, som var tilovers, galoperede tilbage.

Det er den eneste Kavallerifægtning, jeg har været Vidne til.

Hellere i Fangenskab!

Vi blev snart ført frem, snart tilbage. En Dag, da vi gik tilbage, var der en Kammerat, som nægtede at gaa med; han blev baade truet og tigget, men sagde Nej. Han tog sin lille Spade og gravede Hul i en Brink, som vi stod ved, og sagde saa: „Nu maa Englænderne enten skyde mig eller tage mig til Fange." Bagefter blev der fortalt, at nogle Kammerater havde set Englænderne komme og kaste et Par Haandgranater hen til ham, og saa var han selvfølgelig død. Det blev offentligt bekendtgjort ved vor Bataillon, og hvem véd hvor langt; men hele Historien viste sig at være Løgn. Fra Kam-

meraten kom Brev, som var sendt ind i Tyskland over Danmark, hvori han skrev til sine Forældre, at han var i engelsk Fangenskab og havde det godt, og at vi skulde bare skynde os at komme over til ham.

Hidtil havde vi ikke været rigtig i Ilden; men vi havde Dag for Dag set Byer blive sprængt. Vi blev flyttet lidt længere tilbage til en By, som hed Le Catelet, derfra blev der sendt en Jagtkommando ud, hvor jeg ikke var med; men en Dag kom den Ordre, at Kompagniet skulde i Stilling ude ved Lempire. Nu skulde vi altsaa rigtig ud i Ilden.

En Ven. Der havde udviklet sig et varmt Venskab mellem min Kammerat, Peter Hansen fra Pøl paa Als, og mig. Vi gik sammen til vor Feltvebel og bad, om vi ikke maatte blive sammen, nu da vi skulde i Ilden for første Gang, men han sagde Nej, det kunde ikke lade sig gøre.

Vi satte os saa til at skrive hjem til vore Kære om Eftermiddagen, og mens jeg sad derinde i et lille Hus og var i Færd med at skrive, kom der en ung Kammerat og rev Døren op, stak Hovedet ind og sagde: „Peter, kom herud!“ „Ja,“ svarede jeg, „naar jeg er færdig med at skrive, skal jeg straks komme ud.“ Han svarede hurtigt: „Nej, kom straks,“ vendte sig om og gik. Jeg skubbede mine Skrivematerialer fra mig og gik udenfor. Da jeg kom ud, sagde han: „Vi gaar herop.“ Vi var nemlig ved Foden af en Bakke, oppe paa hvis Top, der laa et dejligt fransk Slot omgivet af en prægtig Park.

Da vi kom op i en af Parkens skyggefulde Gange, gik vi tavse Side om Side et lille Stykke, saa standsede vi. Han rakte mig et Brev og sagde: „Tag og læs det!“ Jeg læste Brevet. Det var fra en Søster, som laa paa sit Dødsleje. Hun var gift ude paa Vesteregnen. Hun var en troende Kvinde og skrev et meget alvorligt Brev til sin unge Broder,

blandt andet meget indtrængende om at give Gud sit Hjerte. „Efter al menneskelig Beregning er det det sidste Brev, jeg faar Lov at skrive til dig; men du véd, at det, der gør mig lykkelig ogsaa over for Døden, er, at jeg kan tro paa Jesus som min Frelser. Du har set din Broder gaa gennem Dødens Port med Frimodighed i sit Hjerte, og du véd, at snart skal jeg følge; du véd, at det, der holder mig oppe, er det, at Jesus er min Frelser, og du véd, at han længes ogsaa efter dig; giv ham dit Hjerte, unge Broder, og lad mig saa give dig et godt Raad endnu. Der vil sikkert ved dit Kompagni være en eller anden, som du har Tillid til som et Guds Barn. Gaa hen og luk dig op over for en saadan Kammerat, og lad ham faa Lov til at se ind i dit Hjertes Dyb." Hun skrev meget mere. Et alvorligt, indtrængende Brev, som greb baade hendes unge Broder og mig.

Da jeg havde læst Brevet og saá op, stod den unge, kraftige Yngling og græd, saa Taarerne trillede ned ad hans Kinder, og han sagde: „Nu véd du, Peter, hvordan jeg har det, og jeg véd godt, at hvis jeg nu skal gaa ud i Kamp, og jeg skal blive derude, saa er jeg ikke frelst, for jeg har ikke en barnlig, enfoldig Tro paa Jesus som min Frelser."

Jeg talte med ham, og vi bad sammen, til Tiden var saa fremskreden, at vi skulde skynde os at stille paa Pladsen.

Hurtigt kom vi ned ad Bjerget, fik fat i vore Tornystre og vore Vaaben. Og saa gik det da for første Gang ud i Ilden, ude ved Lempire; den var taget af Englænderne.

Da vi stod paa Alarmpladsen, spurgte Kompagnichefen, om der var nogen, der havde særlige Ønsker, før vi gik i Slag. Peter Hansen og jeg traadte atter frem og sagde, at vi ønskede at være Sidekammerater. Det fik vi Lov til.

Paa Forpost. Saasnart vi kom ud i den Hulvej, vi skulde besætte, blev den Gruppe[6]), vi to tilhørte, sendt ud paa Forpost. Vi kom derud, og saa blev igen vi to sendt længere frem paa Patrulje for at udspejde Englænderne og se, hvor de stod, og muligvis, hvor mange de var.

Det var sort Nat. Vi sneg os frem i Mørket og fik ved at lytte Færten af, at paa et bestemt Sted gik der en engelsk Dobbeltpost. Vi gik tilbage og meldte vor Underofficer, at paa det og det Sted gik der en Dobbeltpost. „Sludder og Vrøvl," svarede han. „I to gamle er blot bange, og saa sér I naturligvis Syner. Men vi sagde Nej; vi var sikre paa, at vi havde brugt baade vore Øjne og Øren, og at det var rigtigt, som vi sagde. I det samme kom der en Ordonnans fra anden Side og meldte Underofficeren, at han skulde være særlig agtpaagivende overfor det Sted, vi netop havde betegnet for ham, for dèr gik der en engelsk Dobbeltpost. Saa fik vi da en lille Sejr over ham.

Vi blev sendt tilbage igen, og mens vi gik og puslede rundt nede ved en sammenskudt Farm, saá vi igennem Mørket og Snetykningen en hel Række Skikkelser glide forbi. Vi vidste, at vort 10. Kompagni havde en Patrulje ude, 10 Mand stærk, og hviskede til hinanden: „Er det vort 10. Kompagni, som trækker sin Patrulje hjem?" Vi kunde skimte Omridsene af Skikkelserne og talte op til 10. Saa var vi klar over, at det var vore egne.

Englænderne! Mens vi endnu stod paa samme Plet, lyttende og anspændende vore Synsnerver til det yderste, saá vi paany Skikkelser glide forbi, vel ca. 15—20 m fra os. Vi begyndte igen at tælle, men Skikkelserne blev ved med at komme, hvorfor vi forstod, at nu var det Englænderne, der kom, og at de gik frem til Storm, dækket af Mørket.

---

[6]) En Sektion.

Peter Hansen hviskede til mig: „Nu kunde vi ellers let komme i Fangenskab.“ Jeg hviskede tilbage: „Der er jo intet, vi hellere vil, men jeg tør ikke gøre noget til det selv. Vi véd jo ikke, hvilke Hænder, vi falder i, men derimod, at i saadanne Øjeblikke sidder Kuglerne løst i Riflerne, men vil Gud lægge det saadan tilrette for os, at vi kan komme i Fangenskab, saa for mig gerne.“ Vi kastede Geværerne fra os, lagde os næsegrus ned i Pløret, hvor vi stod, fik Patronbæltet spændt af og laa parate til at springe op i det Øjeblik, vi blev anraabt. Vi skulde nok være kommet hurtigt paa Benene og have bedt om Pardon; men Englænderne saá os ikke.

Det var deres venstre Fløj, som var gaaet forbi os. Faa Minutter efter fløj Lyskugler i Tusindvis i Vejret, og Slaget var i fuld Gang. Vi sprang op igen, tog vort Bælte og vor Patrontaske og Geværet, og saa sagde jeg til Peter Hansen: „Løb du nu, alt hvad du kan, op til vor egen Stilling. Underofficeren med sine 6 Mand er forlængst borte. Om et Øjeblik begynder det tyske Artilleri med en Spærreild, og saa har vi ingen store Chancer for at slippe levende, og du kan jo dog løbe; det kan jeg ikke, det er mit Pustetøj ikke indrettet efter.“ Men Peter Hansen traadte hen til mig og greb min Haand, idet han sagde: „Nej, jeg forlader dig ikke. Skal vi dø, saa vil vi dø sammen.“ Vi gav hinanden Haanden, og vort Venskab blev om muligt endnu inderligere i det Øjeblik, saa jeg er overbevist om, at det skal nok holde for Livet. Vi tog derpaa hinanden under Armen og gik ganske langsomt op igennem Spærreilden, mens Maskingeværkuglerne peb os om Ørene, og vi slap uskadt igennem.

Da vi kom op til Kammeraterne, laa de i spredt Fægtning. Englænderne havde trukket sig lidt længere til højre og stormet to af vore Kompagnier, som de havde kastet ud af Skytte-

gravene. Saa sad da Englænderne i den ene Ende af Skyttegraven og vi i den anden; og der var vist ingen af os, der var særlig stolte af det Naboskab, vi havde med hinanden.

Mens vi laa dèr i spredt Fægtning, skød vort eget Artilleri stadig for kort, saa de tyske Granater anrettede et større Mandefald mellem os end mellem Englænderne. En gik ned til vore fire Sygepassere, som faldt alle fire; en anden gik ind i den lille Hule, hvor vor Gruppe havde Tilhold. Vi havde et større Antal Haandgranater liggende derinde, som Granaten antændte, idet den eksploderede, saa da vi kom tilbage, var alt fuldstændig raseret; Brød og Konservesdaaser, Tornystre og hvad vi ellers havde liggende derinde var fuldstændig forsvundet. En stor tyk Bjælke, som laa tværs over Hulen, og som bar Staalpladerne og den paadækkede Jord, var slaaet midt over, og den ene Halvdel var kastet langt ud paa Markerne.

Vi sad sammen i 1½ Døgn, Englænderne og vi, i hver sin Ende af Skyttegraven, saa kom der Ordre til de to Kompagnier, som var kastet ud, at de skulde storme. Vi andre, som havde holdt Stillingen, skulde derimod rulle Skyttegraven op fra Flanken. De to, der var dygtigst til at kaste med Haandgranater, blev stillet forrest, derefter kom de to bedste Skytter, og Resten af os blev saa brugt til henholdsvis at føre Haandgranater frem og lade Rifler. Kampen var kort. Englænderne blev kastet ud igen; men vi maatte blive endnu et Døgn derude. Dog, ved Mørkets Frembrud kom der Afløsning, og vi gik glade ud af Stilling og haabede efter disse tre strenge Dage at komme tilbage til et nogenlunde godt Kvarter i Le Catelet. Dog, her blev vi ogsaa skuffet og kom tilbage i en Reservestilling, som endnu ikke var udbygget. Vi maatte sætte os paa Trappetrinene ned til de endnu ikke udgravede Jordhuler, og da det nu var blevet susende Regn-

vejr, var vi hurtigt gennemblødte. Saa sad vi dèr, mens Vandet løb under os, og sov og frøs.

Det staar for mig som en af de Nætter, hvor Skuffelsen, Modløsheden og Forsagtheden greb mig som næsten ingensinde. Ved Daggry blæste det op, og vi lagde vort Tøj i den skarpe Vind.

Efter nogle faa Dages Forløb kom vi alligevel ind i Byen i Kvarter.

III

Tilbage! Nu var Tilbagetoget allerede vidt fremskredet. Vi var gaaet rigeligt 60 Kilometer tilbage. Vi haabede, at det skulde være blevet ved, og vi gik og regnede ud paa, hvor lang Tid, det kunde tage, før vi naaede Berlin, for vi vidste da, at var vi først naaet dertil, maatte det være Slut med Krigen!

Det var meget strengt forbudt at skrive hjem om Tilbagetoget, men det længtes vi jo svært efter. Vi vilde meget gerne meddele dem derhjemme, at vi saadan gik tilbage, og at der var Udsigt til, at Krigen snart vilde være endt; men vi maatte naturligvis ikke. Saa prøvede vi ved List at faa lidt af Oplysningerne sendt hjem. Jeg skrev hjem til min Hustru, at Kampene hver Dag var i fuld Gang med stadige Sejre og stort Bytte, og det gik hurtigt den Vej, som Hønsene skraber. Og jeg har en klog Kone, som nok véd, hvad Vej Hønsene skraber. En af mine Kammerater nede fra Gram skrev hjem til sine Forældre, at hvis det blev ved med disse store Sejre, saa kunde det vare saa og saa længe, inden vi var i Gram i Nordslesvig. En tredie, hvis Far var Kreaturhandler derhjemme, skrev hjem om de haarde Kampe og de store Sejre, og saa tilsidst som en let henkastet Bemærkning i sit Brev: „Og saa kan jeg melde dig, Far, at jeg har hummet mig et godt Stykke i Baasen til den rigtige Side."

Saadanne og lignende Udtryk var Brevene fulde af, og dem kunde Tyskerne ikke greje, saa de slap igennem Censuren. Selvfølgelig var der ogsaa Breve, som blev opsnappet og sendt tilbage til Afsenderen, og det førte altid noget ubehageligt med sig.

Men Tilbagetoget blev ikke ved til Berlin, som vi havde haabet. Langfredag Morgen gik vi ind i den stærke *Siegfried- og Hindenburgstilling,* og den kunde Englænderne ikke jage os ud af denne Gang. Men allerede Paaskedag maatte vi atter ud af Stillingen. Vi blev sat i March først til Villers-Outréaux, hvor vi blev afluset, og det trængte vi rigtignok i allerhøjeste Grad til. Derefter havde vi en 3 Dages March, kom til Købstaden Valenciennes, laa dèr nogle Dage og blev saa ført ned for at blive indsat i det store Foraarsslag ved Arras, som allerede var i fuld Gang. Vi kom ned til en lille By, som hed Lécluse. Alene de faa Dage havde været nok til paany at fylde os med Utøj, og vor daglige Beskæftigelse var altid, naar vi havde lidt Fritid, at sidde med Skjorten over Hovedet og knække Lus.

Mere Utøj!

Vi havde en Kammerat iblandt os, som altid følte sig lidt fornem. Han kunde ikke rigtig blive de fine Fornemmelser, vi allesammen havde i Begyndelsen, kvit, og blev ved at paastaa, at han havde ingen Lus; men det var altid saa mærkeligt at se, hvordan han gik og skuttede sig og gned sig, hvor han kunde komme godt fra det. I Lécluse var alle civile Folk borte. Vi stod en hel Flok Soldater ude ved en Mælkevogn og havde travlt med at knække Utøj paa Hjulringene. Saa kom han forbi os; vi kaldte paa ham og sagde, at han skulde ogsaa give sig til at gaa paa Jagt i sin Skjorte; men Hans havde ingen Lus, det var han vis paa, han havde lige set efter, der var ingen. Da vi trængte ind paa ham, maatte han omsider give efter; hen til os, Skjorten af, og nu saa *vi* den efter

i Sømmene og Lægene. Og saa viste vi ham, hvor han havde alle sine Undersaatter siddende, tykke, trinde og velnærede. Og saa kunde Hans ogsaa finde dem. Vi andre var alle længst færdige. Saa kom han bagefter op paa Loftet, hvor vi laa, kom hen til mig, satte sig ved min Side og sagde, medens et stort Smil gik hen over hans Ansigt: „Hvormange tror du, jeg har fundet?“ Ja, det vidste jeg da ikke, men jeg mente nok, at han havde fundet mange. „Ja,“ svarede Hans, „jeg har fundet 164.“

I Stilling. Om Aftenen blev vi saa ført ud i Stilling. Vi skulde først ind i anden Stilling. Paa Vejen ud tabtes Forbindelsen imellem første og anden Deling. Vi stod saa dèr midt paa aaben Mark, alt imedens Granaterne slog ned omkring os. Omsider blev det opklaret, at de andre var foran, saa kom de tilbage og hentede os, og vi kom ind i en stor Grusgrav.

Dèr havde Artilleriet haft Stilling, og denne Grusgrav var derfor særlig udsat for Englændernes Bevaagenhed. Vi var ogsaa næppe kommet ind i Graven, før Smertensskrigene lød fra vore Rækker. Der var allerede en Del saarede. Hurtigt fik vi de smaa Spader i Gang for at faa gravet lodrette Huller ned i Jorden, hvor vi kunde have Dækning imod Granatsplinterne.

Vi sad der Dagen over, og ved Aftenstid blev vi saa ført ind i en anden Stilling. Vi havde 9 Døde og ligesaa mange Saarede, saa da vi om Aftenen gik ind i anden Stilling, var vor Deling kun 42 Mand stærk.

En saaret Kammerat. Vi var lige godt og vel kommet ud i Stillingen, saa kom der 4 Mand bærende med en saaret Kammerat; han havde faaet en Shrapnelkugle ind i højre Lunge. Da de kom lige ud for mig, raabte Føreren, en Bayrer: „Er det dig, Gamle, der staar paa Vagt?“ Jeg svarede: „Ja.“ „Saa kom her og hjælp os med at bære den saarede Mand udenfor, for vi har

faaet en Mand med, som gaar og falder over sine egne Ben, og det er desuden en af dine Kammerater." „Jamen Gorki, jeg kan jo da ikke saadan forlade min Post." „Jo, han kan jo tage din Plads; kom nu!"

Jeg kravlede op af Skyttegraven, og den anden Kammerat kravlede ned for at tage min Post, og saa gik vi ind imod Byen Cherescy med den saarede Kammerat, en af mine trofaste, unge Venner.

I Cherescy skulde Lægen og Sanitets-Personalet være. Det blev en vanskelig Gang, særlig igennem Byen; den laa netop under engelsk Artilleriild. Granaterne haglede ned rundt om os, snart eksploderede de paa Gaden, saa de løsrevne Brosten fløj i Luften, snart var det et Hus, der blev truffet foran os eller bagved os og styrtede. Vi gik alle fire uden at sige et Ord, men sikkert ogsaa hver for sig i stille Bøn.

Da vi kom til Forbindsstedet, viste det sig, at Lægen og Sanitetspersonalet forlængst var borte. Vi lagde den saarede Kammerat ned, og Gorki siger saa: „Nu gaar vi andre tre ud i Byen for at finde Lægen, men du bliver her hos den saarede." Jeg bøjede mine Knæ ved den saarede Kammerat, bad over ham og lagde mit Øre ned til hans Mund; han kunde kun hviske. Han hviskede mig saa ind i Øret: „Jeg ved nok, hvorfor jeg ikke er død paa Pladsen." „Naa, hvorfor det da?" „Jo, for det er Gud, der vil forbarme sig over mig. Naar du har talt til os, at vi skulde omvende os og give Gud vort Hjerte, saa har jeg ikke sagt meget imod, men jeg har været glad for dem, der vilde sige dig imod; men jeg har altid følt, at du havde Ret, og nu har jeg en underlig Tryghedsfølelse ved det, at jeg ikke skal dø, men at Gud vil forbarme sig over mig. Vil du nu skrive hjem til mine kære Forældre, at jeg tror, jeg skal komme igennem det, og vil du saa ikke bede for mig?"

Jeg bad endnu en Gang for ham, trykkede hans Haand og hviskede ham min Frelsers Navn og Forjættelser ind i Øret; saa kom der en Sanitetsvogn. Jeg fik den raabt an, en Bærebør blev trukket ud, paa den blev han lagt, skubbet ind i Vognen, og saa gik det af Sted til Feltlasarettet.

Lidt efter kom de andre tre Kammerater tilbage, men da var den saarede borte. Saa traadte Gorki hen til mig, greb min Haand og sagde: „Hvorfor vil du ikke være gode Venner og Kammerat med mig? Du er jo gode Venner med alle de andre i Kompagniet; men jeg har en Følelse af, at du altid gaar af Vejen for mig.“ Jeg svarede ham: „Du kan jo ikke sige fem Ord, uden de tre skal være Banden og Sværgen; kan du ikke nok forstaa, at det gør mig saa inderligt ondt, at du saadan skal bruge Djævelens Navn for at bekræfte Sandheden af dine Ord, eller at du skal tage Guds Navn forfængeligt?“

„Ja, men det mener jeg da virkelig ikke noget med,“ sagde Gorki. „Kan gerne være, men tror du, at den Dag, vi skal fremstilles for den levende Guds Ansigt, vi da kan sige, at vi mente ikke noget med det?“

„Nej,“ sagde Gorki, „det tror jeg ikke, men giv mig din Haand, og lad os være gode Venner fra i Dag. Jeg tænker, at du har mærket, at der ogsaa i mit Bryst bor et Hjerte; det har du vel mærket i Dag, da vi bar den syge Kammerat ud.“ Jeg rakte ham min Haand, og fra den Stund var vi gode Venner.

Atter i Stilling. Da vi kom ud i Stillingen igen, var der allerede faldet flere, blandt andet ogsaa Maskingeværbetjeningen, fire Mand, som alle var døde. En af de unge havde været levende begravet og havde faaet et Nervechok, og flere var saaret.

Ved Morgengry sagtnede Ilden noget, men endnu kom der af og til en Granat, der traf vor Linie. Iblandt dem, der

blev saaret af en saadan Granat, var en ung Kammerat, der fik to Fingre revet af. Da vi fik ham forbundet, sagde hans Underofficer til ham: „Sørg du nu for at komme ud af Stilling.“ Men han mente Nej. Han vilde vente, til det blev Aften, og saa slaa Følge med Feltkøkkenet tilbage, naar de var kommet med Mad til os. De kørte altid saa langt frem, som de kunde, med Maden, og saa gik vi tilbage fra Skyttegravene og hentede den.

Han gik saa imellem os Dagen over. Ved Aftenstid sad han i Skyttegraven ved Siden af en anden Kammerat og røg sin lille Shagpibe. Saa kom der da en Udblæser, en Granat, som under Vejs havde tabt sin Ladning uden at eksplodere; de kom altid med saadan en underlig hul, brummende Lyd. Den traf ham lige ovenpaa hans Hoved, rev det meste af det bort og knuste hans ene Knæ. Han var naturligvis død paa Stedet.

Paa Lyttepost.

Den Aften blev jeg stillet ud paa Lyttepost c. 30 m foran Pigtraadsforhindring og Skyttegrav. Ved Dagslyset havde jeg set, at der 30 m til venstre for os løb et Hegn, hvor der stod en Række kappede Popler i Mandshøjde. Det var de sidste Dage i April Maaned, en lun Foraarsaften med en let Taage, som kom ind over Hegnet. Jeg stod halvvejs drømmende og nynnede paa en af vore kære, danske Sange: „Nattens dæmrende Taager . . .“ Men som jeg stod dèr og kiggede ind i Taagen, saa det ud for mig, som om Poplerne var blevet levende. Jeg kneb mig selv i Armen ligesom Jeppe i Baronens Seng og sagde til mig selv: „Er du vaagen, eller drømmer du?“ Men omsider blev jeg klar over, at det var ikke Drøm. De virkelige Popler var forlængst dækkede af Taagen, og de mørke Skikkelser, jeg nu kunde skimte, var engelske Soldater. Jeg troede, de gik frem til Storm, dækket af Taagen, fik i en Fart et Par Alarmskud skudt op i Luften,

alt imens jeg kravlede tilbage paa alle fire for at være saa lille en Skive for Englænderne som muligt, og det kan nok være, jeg gjorde mig saa tynd, saa tynd.

Da jeg kom tilbage til Skyttegraven, stod vore Mænd paa Post og ventede paa Stormangrebet; men det blev ikke til noget den Aften. Først næste Dags Morgen var det lykkedes for Englænderne at tage en Del af vor forreste Linie, og i Daggryet saa vi dem komme frem og gaa imod os.

Storm-angreb. Vi sagde først til hinanden: „Vi har jo ikke ret mange Mand forude.“ Vi regnede med, at Englænderne talte ca. 1½ Bataillon paa en Frontstrækning af 500 m. Vi saa ogsaa, at de gik frem til Storm, idet en Mand sprang frem snart hist, snart her; men iøvrigt saa vi ikke meget til dem. Der kom Befaling igennem Skyttekæden, at ingen maatte skyde. Vi kunde knap forstaa det; men Gaadens Løsning fik vi snart. Da Englænderne kom vor Skyttegrav 30—50 m nær, lød der en skarp Signalfløjte. I samme Nu rejste hele deres Skyttekæde sig, og under Hurraraab styrtede de frem med fældede Bajonetter; men de havde ikke haft Linien godt nok udspioneret; Forsvarskæden løb i Siksak, og Englænderne kom ind i en Sænkning i Forsvarslinien. Paa hver af Fløjene stod der et Maskingevær, og i samme Øjeblik, Englænderne satte ind med at storme, begyndte Maskingeværerne at skyde, saa de kom til at staa i Krydsild, og i kortere Tid, end det kan fortælles, styrtede de næsegrus over hinanden, saa de paa sine Steder laa ovenpaa hinanden foran vore Skyttegrave. Der var ikke mange af dem, der slap, og de faa, der var usaarede, skyndte sig hurtigst muligt tilbage.

Endnu et Døgn maatte vi sidde i denne Stilling. Atter den Dag skete der det, at der var en, der fik et Par Fingre revet af af en Granatsplint, og med Eksemplet fra Dagen før i frisk Minde formanede vi ham alle til at komme ud af Ilden. Han

vovede det ogsaa efter at være forbundet, kravlede op over Kanten af Skyttegraven og løb derefter saa hurtigt tilbage, som hans Ben kunde bære ham. Han havde baade Tornyster og Gasmaske og den øvrige Udrustning med, og han var hjertensglad, da han sagde Farvel for at gaa tilbage.

Da han var kommet ca. 30 m fra Skyttegraven, kom der en Granat og slog ned ved Siden af ham. Vi kunde ikke se andet end Røg og Ild og Støv og Snavs, men vi var sikre paa, at han var falden. Til vor store Forbavselse ser vi saa ud af Røg- og Støvskyerne en Skikkelse komme farende, uden Tornyster, uden Gevær, uden Staalhjelm, men i susende Fart, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, saa vi, midt i Alvoren, ikke kunde bare os for Latter.

Endelig var de tre Dage forbi. Af de 42 Mand var kun de 18 tilbage, 24 døde og saarede. Vi blev paany samlet i Grusgraven og skulde nu ind i første Stilling; men vi skulde have nyt Udfyldningsmandskab, for det var jo tyndet slemt ud i Rækkerne.

Ny Delingsfører.

Iblandt dem, vi havde mistet, var ogsaa vor Delingsfører. Han var faldet, saa vi skulde have en ny. Da vi fik ham at se, syntes vi slet ikke godt om ham; han saa ud, som om han havde ædt et Par sure Agurker. Han syntes maaske heller ikke godt om os, og da vi omsider blev sat i March med Kompagniføreren forrest og den nye Delingsfører bagest, var der allerede paa Forhaand Sprængstof i Luften.

Jeg var en af de forreste og fulgte tæt efter Kompagniføreren; men da vi kom til det Omraade, hvor den engelske Spærreild laa, løb Kammeraterne forbi mig, en efter en, og snart havnede jeg som sidste Mand lige foran vor Delingsfører. Han gav mig nogle opmuntrende Tilraab, som ikke lød videre godt i mine Øren. Jeg sagde til ham, at han skulde bare løbe sin Vej, for jeg kunde ikke holde ud at løbe; det

vilde mine daarlige Lunger ikke tillade. Han tænkte naturligvis, at han skulde passe godt paa den gamle Fyr, som sikkert ikke vilde med i Stilling. Vi havde nemlig allerede paa det Tidspunkt Folk, som aldrig gik med i Stilling. Han blev mere og mere nærgaaende, tilsidst traadte han mig i Hælene, alt mens han skældte og smældte. Men man skal ikke træde en Hund paa Halen; man skal heller ikke træde en Mand i Hælene, for saa koger han over.

Jeg traadte ud til Siden og sagde harmdirrende til ham: „Hold nu Kæft, og pil saa af; jeg skal nok komme bagefter, for jeg *kan* nu ikke holde ud at løbe.“ Men Delingsføreren mente naturligvis, at han var i sin gode Ret, og derfor forstærkede han sine Udtryk. Det udartede til et Mundhuggeri; vi blev saa højrøstede, at vor Kompagnifører kunde høre det; saa kom han løbende tilbage og sagde til Delingsføreren: „Sørg for at komme ud i Stilling og faa Kompagniet stillet op og lad den gamle passe sig selv, han skal nok komme.“

Saa skyndte Delingsføreren sig tilbage til Kompagniet, og da jeg kom derud, havde han holdt en Plads aaben til mig ved Siden af sig selv. Det var jeg slet ikke begejstret for, men den Sag var der ikke noget at gøre ved.

Trommeild. Vi havde lige ordnet os i Stilling, da Englænderne begyndte med at lægge Trommeild paa vor Skyttegrav, og Trommeild er jo skrækkelig, naar Granaterne bogstavelig talt hagler ned, og de store Shrapnels eksploderer oppe i Luften og hver for sig sender deres 250 smaa, runde Kugler ned over det i Skyttegraven uden Dækning staaende Mandskab. Man kan forstaa, at det ikke varede længe, før de saaredes Jamren og de døendes Rallen lød rundt om os.

Trommeilden varede to Timer. Midt i det hele kom en Granat og fo'r ned i Jorden ved Siden af mig og min Sidekammerat til venstre. Da den eksploderede, væltede den Jord-

volden ud i den 3 Alen dybe Skyttegrav og begravede os under Jordmasserne.

For mit Vedkommende var det ikke saa slemt denne Gang. Jeg blev kastet ned paa Ryggen, mine Arme laa langs min Krop, og ovenpaa denne 3 Alen Jord, der trykkede helt forfærdeligt, men mit Ansigt var frit, og aldrig i mit Liv har jeg saadan raabt om Hjælp som i den Stund. Der kom da ogsaa straks 5—6 Kammerater, deriblandt ogsaa min Sidekammerat til højre, Delingsføreren; de kastede Jord til Side og fik mig halet frem. Saasnart jeg kom frem, saá jeg, at min Sidekammerat til venstre ogsaa var borte; det var en Kunstmaler fra Berlin. Vi gravede af alle Livsens Kræfter for ogsaa at redde ham. Jeg vidste, hvor han havde staaet, og kunde derfor ogsaa regne ud, hvor omtrent han maatte ligge. Jeg kom saa med min lille Spade lige ned paa hans Hoved. Han var sunket ned paa sine Knæ, og Staalhjelmen var gledet om for hans Ansigt. Saasnart jeg fik hans Hoved afdækket, fik jeg mine Hænder ned under hans Hage og Ansigtet trukket op i frisk Luft. Han var dryppende vaad af Sved, men gav ikke Spor af Livstegn fra sig. Vi gravede ham alligevel ud og lagde ham ovenpaa Jorden; men da han havde ligget nogle Øjeblikke, begyndte han at drage Aande. *Begravet.*

Han aandede underligt dybt og begyndte at røre sine Lemmer, og mens vi endnu stod og saá paa ham, rejste han sig op paa sine Knæ, foldede sine Hænder og begyndte at takke Gud.

Aah, jeg kunde ønske, mine Læsere havde hørt den Mand takke Gud! Ikke med en Stavelse takkede han, fordi han var gravet ud; men han takkede Gud af hele sit Hjerte, fordi han havde faaet en frelst Sjæl. Han havde kæmpet sin Jakobskamp dernede under de 3 Alen Jord, og fortalte

os bagefter, at hele hans Liv var passeret Revy forbi hans indre Øje og var standset hjemme hos hans unge Søster i Berlin, som han vidste, bad for ham, og som han var overbevist om bad for ham netop i denne Stund. Som Soldat betragtet var han slet ingenting værd, ikke fire Skilling, han kom heller ikke mere med i Stilling, men fik Pladsen som Kompagnifotograf. Han var paa sin egen Maade et stilfærdigt Vidne om Guds Barmhjertighed mod Syndere, og han fik en god Plads mellem Kammeraterne. Vi holdt allesammen af ham.

Da Trommeilden hørte op, ventede vi, at Stormen skulde bryde løs, men det blev ikke til noget. Derimod prøvede Englænderne ved Aftenstid at gaa frem til Storm, men det Angreb blev let afslaaet, uden at det kom til Nærkamp. Næste Dag gentog det samme sig, og Englænderne prøvede paany et Stormangreb, som blev afslaaet.

Ved Aftenstid blev vi udsat for et Gasangreb; vi stod seks Timer i Gas, men takket være de gode Gasmasker mistede vi den Gang ingen.

Skyd! Under Gasangrebet kom min Kaptejn hen til mig og lagde Haanden paa min Skulder, idet han sagde: „Hør, Gamle, i Nat skal du skyde.“ Det gav et Gys i mig. Jeg tænkte: Hvor véd han, at du ikke skyder? Han sagde ogsaa: „Naar vi holder en jævn Ild vedlige, slipper vi muligvis for Englændernes Stormangreb, men tier vi, tror de, at vi er helt eller halvt døde af Gassen, og saa vil de storme bagefter.“

Jeg fyrede tappert ind i Jordvolden uden for vor Skyttegrav, saa mit Gevær knaldede ligesaa lystigt som de andres. Det er næsten den eneste Gang, jeg har haft mit Gevær ladt i de 28 Slag, jeg har været med i, og derfor gaar jeg ogsaa med den dejlige Tryghedsfølelse i mit Hjerte, at jeg hverken har gjort Englænderne eller Franskmændene For-

træd, og det har meget større Værd for mig, end jeg den Gang tænkte paa.

Fire Døgn sad vi i første Stilling. Regelmæssigt var der Angreb Morgen og Aften. Enkelte Gange kom det til Nærkamp; men naar Haandgranaterne begyndte at falde, og Hurraraabene lød og Bajonetterne glimtede, saa vidste jeg ikke andet end at staa ganske stille, folde mine Hænder over mit Gevær og saa give mig Gud i Vold med den ene Bøn i min Sjæl, at skulde jeg dø, han saa vilde tage mig straks, og ikke lade mig ligge saaret og hjælpeløs derude.

Bibelen.

En Morgen, da de saarede var blevet bragt bort — de døde blev jo liggende — havde jeg den Glæde, at min Delingsfører og vor unge Løjtnant kom kravlende hen til mig og bad, om de maatte læse med i min Bibel. De kunde jo ikke læse min Bibel, men vi satte os ned paa Bunden af Skyttegraven, ikke som to Overordnede og en menig Soldat, men som tre Mænd, der var de samme Vilkaar undergivet. Saa læste jeg for dem af min danske Bibel, oversatte det paa Tysk og talte til dem og med dem. Saa bad vi sammen, og saa listede de af igen. Det var første Gang; men det blev ikke sidste.

Der gik en lang Tid. En Morgen mødte Løjtnanten mig, og idet han rakte mig sin Haand, sagde han med et Par Øjne, der skinnede som et Par nyslaaede 25-Ører: „Jeg kan tro paa min Frelser." Delingsføreren var mere stilfærdig anlagt; men saa vidt jeg kan skønne, fandt ogsaa han den rigtige Vej ved Korsets Fod hos Jesus.

De to blev selvfølgelig mine bedste Foresatte, ja, de bedste, jeg nogensinde har haft. Jeg havde dem et helt Aar, saa faldt de begge to paa én Dag ved Stormen paa Højderne ved Moreuil. Det var Skotterne, vi dèr stod overfor. Vi tabte den Dag Halvdelen af vor Division, saa Kammeraterne

laa som Kornneg ned over en høstet Kornmark. Da vi ved Aftenstid tre Kammerater gik over Slagmarken for at søge efter faldne, fandt vi vor Løjtnant siddende paa sine Knæ i et Granathul, hvor en Riffelkugle fra Skotterne havde truffet ham lige midt i Panden.

Disciplinen slappes.

Efter fire Døgn i første Linie ved Arras kom vi tilbage til Lécluse og haabede, at vi skulde slippe for at komme ud mere; men vi blev skuffet. Da vi havde været tilbage i to Timer, blev vi alarmeret paany. Vi havde hverken faaet vaadt eller tørt og kom slentrende hen paa Alarmpladsen. Kort efter marcherede vi op ad Lécluses Gader, trætte, forvaagede, sultne og modløse; vi lignede alt andet end prøjsiske Paradesoldater, nærmest nogle store, levende Lerklumper. Vi holdt hverken Geled eller Fodslag og kunde godt mærke, ogsaa paa vore Officerer, at de var meget ængstelige.

Englænderne havde stormet og brudt Linien, og nu skulde vi ud og hjælpe at storme, for at drive dem tilbage til deres gamle Stillinger.

Da vi var kommet et Stykke op ad Gaden, mødte vi en prøjsisk Major. Han stod og skrævede midt paa Fortovet og saá foragteligt efter os og raabte: „Hvad er det for en Flok Faar?“ Det skulde han nu ikke have gjort, for da han havde udtalt det, standsede hele Kompagniet, og saa er der en, der raaber: „Hvad siger han, en Flok Faar. Knivene ud, og saa tre Mand til at røre i Blodet!“ Men det syntes Majoren ikke om! Som var han skudt ud af en Kanon, røg han ind i den første den bedste Dør. Og væk var han!

Jeg var baade angst og skamfuld og tænkte: „Det gaar jo ravruskende galt, for de af os, der kommer hjem fra Stormen, som vi skal ud i, bliver naturligvis skudt allesammen. Men vi hørte aldrig mere noget til den Historie, og det var

første Gang, jeg mærkede, at Militærdisciplinen var i Færd med at slappes. Det var de første Dage i Maj 1917.

Vi marcherede et Par Kilometer frem, til vi kom i Nærheden af en lille By, som hedder Boiry, hvor der var et stort Kalkbrud. Dèr mødte vi en Ordonnans, som kommanderede os ind i Kalkbruddet; dèr skulde vi vente nærmere Ordre. Saa fik de da travlt hjemme ved Feltkøkkenet; en fik Gullashkanonen ladt og kom kørende ud til os med dejlig, varm Kaffe, som smagte udmærket.

En Prøjser.

Kort før vi gik i Stilling ved Arras, havde vi blandt de nye Kammerater faaet en, som var saadan en storsnudet Krabat, en rigtig Prøjser. Han vilde have baade det første og det sidste Ord og chikanerede os paa alle mulige Maader. Ingen af os kunde lide ham. Vi to kom til at staa lige overfor hinanden, mens vi samlede os om Kaffen. Jeg stod og fyldte Kaffe i min Feltflaske med mit lille Drikkebæger. Saa sagde han til mig: „Jeg vil have dit Drikkebæger." „Ja, det kan du godt faa, Kammerat, naar jeg er færdig." „Færdig, nej, jeg vil sandelig ikke vente, til du er færdig. Jeg vil have det straks." „Nej, holdt lidt, Kammerat, saa gaar du fejl i Byen; naar jeg er færdig, kan du laane det. Det er det højeste, du kan drive det til." Manden blev rasende, skældte mig Krukken fuld efter alle Kunstens Regler, og tilsidst slog han med Hovedet og sagde saa foragteligt, som han kunde: „Jeg kender dig nok, jo, jeg kender dig nok."

Jeg vidste næsten ikke, hvad jeg skulde svare ham, søgte saa efter mit mest enfoldige Ansigt og tog det paa, saá ham stift ind i Øjnene og sagde: „Ja, det tror jeg nok, at du kender mig, for vi sad jo i Tugthuset sammen i 1910!" Han begyndte at famle ved sin Trøje og sagde: „Hvad siger du?" Jeg gentog det endnu en Gang, alt imens Kammeraterne skoggerlo, og han sørgede for at komme ud i Udkanten af

Flokken, mens en af Kammeraterne raabte: „Ja, vi tænkte nok, at „Bedstefar" skulde tage Skægget af ham." Jeg var naturligvis glad. Vi blev nu for Resten gode Venner efter den Tid, blev Sidekammerater og kom til at staa sammen i mangen en haard Dyst; men han kunde aldrig glemme det og sagde saa tit: „Hvor kunde du finde paa det; jeg har aldrig følt mig saa skamfuld, som da du sagde, vi havde siddet sammen i Tugthuset."

Han var lidt af en Tusindkunstner, og da mit gamle Ur, som var baaret af en dansk Dragon i 64, fandt paa at lave Strejke, sagde han: „Lad mig faa den gamle Tvebak, jeg skal nok faa den til at sparke igen." Han laa nede paa Bunden af Skyttegraven med det uden andet Værktøj end et gammelt Lommetørklæde og en Lommekniv, og da jeg en Tid efter kom hen til ham, havde han mit Ur fuldstændig skilt ad og havde det liggende paa en Avis. Jeg blev ganske forfærdet og sagde til ham: „Put du nu det hele i din Pose, for du faar det aldrig samlet mere!" Men med den mest uforstyrrede Ro arbejdede han videre, og han fik Uret samlet, og det har gaaet godt indtil i Efteraaret 1922.

Da vi havde ligget nogle Timer i og ved det nævnte Kalkbrud, kom der Ordre, at vi skulde frem. Jeg slap dog for at komme ud i Stilling denne Gang, men blev sammen med en Kammerat kommanderet til at være Løbepost fra Kamplinien tilbage til Bataillonskommandøren. Vi fik en Plads anvist ved Siden af Artilleriet ved den store Landevej, der fører ned til Arras. Det var en lille Hule dækket med nogle Bjælker, et Par Jernplader og noget Jord, hvor vi havde Plads, naar vi ikke løb Ærinder frem og tilbage.

To frygtelige Døgn.

Det var to frygtelige Døgn. En Del Fanger og mange saarede kom tilbage, og alle havde Rædselen malet paa deres Ansigt. Dag og Nat snurrede Projektilerne i Luften; det

var en fuldstændig Artilleriduel. Det blev endog saa galt, at Artilleristerne løb fra deres Kanoner, kun to Telefonister og vi to Løbeposter blev der. Mange Køretøjer, baade Ammunitions- og Bagagevogne, blev trufne, til Dels skudt i Brand; snart laa døde og saarede, Heste og Kuske imellem hinanden, og naar Ammunitionsvognene brændte, plaffede baade Artilleri- og Infanteri-Ammunition, og selv om det ikke var i den Grad farligt, som naar de gik igennem et Kanonrør eller Riffelløb, kunde det alligevel være ubehageligt nok at komme i alt for nær Berøring med.

Den ene Telefonist og den ene Løbepost havde lagt sig til Hvile inde i den lille Hule. Den anden Telefonist sad ved Telefonapparatet, mens jeg sad paa mit Tornyster. Pludselig siger Telefonisten: „Skal vi ikke hænge et Telt for Aabningen, det ser saa uhyggeligt ud derude." „Jo, det synes jeg ogsaa." Vi havde lige set en Kanon stejle baglæns ud af Stilling, og vi havde set, hvordan en Granat kom og borede sig ned i Jorden ved Siden af et stort Træ, og da den eksploderede, sprang Træet op som en Trold af en Æske og faldt ind paa Marken.

Vi havde da mange saarede og døde udenfor, uden at vi var i Stand til at hjælpe dem, saa det var uhyggeligt nok. Telefonisten rejste sig og stod just og var i Færd med at hænge en Teltdug for Aabningen, da der kom en Granat, fo'r ned gennem Dækningen lige over Hovedgærdet af de to, som havde lagt sig til Hvile, borede sig ned i Jorden, men eksploderede ikke. Jeg følte det, som om en pustede mig i Nakken med saa voldsom Kraft, at jeg gik næsegrus ned foran mit Tornyster. Bjælker, Jord og Jernplader kom ovenpaa mig, og jeg sad som i en Rottefælde, men mærkede iøvrigt slet ingenting, før de kom og gravede mig ud.

Kammeraten, som stod i Huleaabningen, var af Lufttryk-

ket blevet kastet ud paa Marken; men da han rejste sig op, fejlede han ingenting. Saa løb han efter Hjælp, og der kom 5—6 Artillerister og gravede os ud, og da jeg laa lige inden for Aabningen til Hulen, kom de først til mig. Saasnart de fik min Overkrop fri, rejste de mig op paa Knæ, og jeg var med det samme ved fuld Bevidsthed. Mine Ben sad stadig fast; men inde under det hele laa en af mine Kammerater og raabte hjerteskærende om Hjælp. Den anden var blevet kastet oven paa Jordbunken; han var tilsyneladende død. De rakte mig en Spade, og mens jeg lænede mig over den døde og kastede Jord til Side for at faa den anden ud, som laa og skreg om Hjælp, begyndte den døde at røre sig, og hurtigt gjorde jeg Alarm, saa vi fik ham gravet ud først; hans Ben sad fast. Vi fik fat paa Sanitetspersonalet, der bragte ham bort. Han var af en Jernplade blevet revet op i den ene Side helt fra Hofteskaalen og op til Hovedet; men seks Uger efter kom vi igennem en By, hvor han laa paa Lasaret; da var han saa vidt, at han kunde gaa udenfor. De havde faaet ham flikket sammen, og vi talte med ham.

Da han var borte, arbejdede vi igen for fuld Kraft paa at faa Staklen, der var indeklemt under Jernpladerne, ud. Hans Ben blev afdækket; saa greb vi fat i dem og halede ham frem, og da han kom ud, fejlede han ingenting. Saa blev endelig tilsidst mine Ben gravet løs. Da jeg kom ud, viste det sig, at mit ene Fodled var lidt forvredet, saa jeg paa Morgenstunden maatte køre tilbage til Lécluse, siddende paa en Kanonforstilling.

Efter at have hvilet nogle Timer og faaet Mad, blev vi straks sat i March og kom langt tilbage fra Fronten, men hvor var vort Kompagni blevet lille! Vi havde mistet saa mange af vore Venner og Kammerater derude.

Vi kom til en lille By, som hed Trois Villadge. Dèr havde

vi slet ingenting at tage os for, laa bare hele Dagen igennem og strakte alle fire fra os i det dejlige Solskin og friske Græs. Her var Civilbefolkningen endnu, og vi havde rigtig gode Kvarterer.

Men Tiden var nu saa vidt fremskreden, at jeg kunde *Orlov?* regne med, at det var min Tur at komme paa Orlov. Jeg spurgte flere Gange, men fik altid det Svar, at det endnu ikke var min Tur. Mit stille Lønkammer havde jeg i en sammenskudt Mølle; men det kneb for mig at vente, til den Tid kom, da jeg maatte rejse. Endelig efter otte Dages Forløb sagde min Ven, Skriveren paa Skrivestuen, at nu var min Tur kommen, og jeg kunde sikkert regne med at rejse Mandag Morgen. Let og glad lagde jeg mig til Hvile om Aftenen paa det Cementgulv, hvor vi sov; men ved Midnatstid kom vor Ordonnans farende med sin lille elektriske Lommelygte tændt, slog Døren op og raabte ind til os, at vi skulde hurtigt gøre os færdige og møde paa Alarmpladsen.

Det var rigtignok med tungt Hjerte, at jeg gjorde mig færdig til en Timestid efter at marchere ud af Byen. Vi afmarcherede med Villers-Outréaux som Maal, det var 25 km. Det var Tordenvejr, og Regnbygerne gennemblødte os snart; forude saa vi de Tusinder af Blink fra de fyrende Kanoner og hørte i det fjerne en dump Rullen, som snart blev tydeligere. Kort udenfor Villers-Outréaux faldt min Ven Kunstmaleren sammen, han kunde ikke mere. Jeg syntes ogsaa, det var et meget passende Tidspunkt at tage et lille Hvil, hvorfor jeg satte mig ved Siden af ham paa Grøftekanten. Da vi havde hvilet en halv Timestid, tog vi den sidste Stump Vej ind til Byen og fandt Kompagniet, som var blevet indkvarteret i en stor Vævefabrik, hvor alle Maskiner var borte, saa der var god Plads. Trætte lagde vi os til Hvile og sov. Da vi havde sovet et Par Timer, vaagnede jeg, gik straks paa

Skrivestuen og spurgte om min Orlov. Den var ikke kommen. Saa gik jeg til Køkkenet, om de havde Kaffe færdig, og da Kaffen var varm, vækkede jeg Kompagniet. Vi fik Kaffen hentet og drukket, den dejlige sorte Kaffe, og spiste vort tørre Brød, og det smagte udmærket.

Da vi var omtrent færdige, kom der en Ordonnans springende ind til os; vi skulde skynde os at gøre os færdige og stille, vi skulde i March forud.

Atter stod vi der, Tornysteren paa Nakken, Staalhjelmen paa Hovedet, Geværet i højre Haand, færdige til at stille, da der paany kom en Ordonnans og kaldte paa Tybbing, det var Kunstmaleren, og Poulsen, det var mig. Vi skulde straks komme over paa Skrivestuen, faa vore Papirer og saa paa Orlov.

Hiemad! Jeg blev bogstavelig talt saa glad, at jeg græd af Glæde; nu lige parat til atter at gaa ud, og saa i Stedet for have Lov at komme hjem paa Orlov! Hjertet var fuldt af Tak baade til Gud og Mennesker. Nu skulde der naturligvis siges Farvel til Kammeraterne, og fra dem, hvis Kære jeg kunde naa i deres Hjem, skulde jeg jo have en Hilsen med.

Kunstmaleren benyttede Tiden til at løbe hen til Kompagniføreren og klage sin Nød for ham, at han umuligt kunde holde ud at marchere tilbage igen. Kompagniføreren var en god Mand, og han trøstede Kunstmaleren og sagde: „Gaa hen og sig til Poulsen, at I kan vente til i Morgen, saa maa I faa en Dag mere paa jeres Orlovspas.“ Saa kom han da glædesstraalende og fortalte mig det; men jeg sagde: „Jeg tror, du er gal, Mand, at vente her til i Morgen. Nej, ikke for nogen Pris.“ Han hang lidt med Næbbet; men naar jeg absolut vilde af Sted, saa vilde han nu alligevel med.

Vi kom over paa Skrivestuen, og da Feltvebelen rakte os vore Orlovspapirer, sagde han: „Se nu, I kommer her fra,

for her kan ske mange Ting inden i Morgen.“ Saa fik Kunstmaleren Mod paa sig, og da vi gik bort fra Skrivestuen, stak jeg min Arm ind under hans og sang ned igennem Villers-Outréaux Gader: „Vort Modersmaal er dejligt“, saa det rungede gennem hele Byen. Kunstmaleren gik og pylrede ved Siden af mig og sagde: „Du er da ogsaa en gammel underlig Snegl; nu er vi saa dødtrætte, og saa giver du dig dog til at synge.“ Jeg syntes rigtignok, at det var alle Pengene og saa en Sang værd; desuden trøstede jeg ham med, at jeg havde lagt Mærke til, da vi marcherede ind til Byen, at vi var gaaet over en Jernbane, og der var jo en Mulighed for, at der kunde være et Tog forude, som vi muligvis kunde køre med, i det mindste et Stykke Vej.

Vi gik saa et Stykke Vej til næste Jernbanestation og spurgte os for, og ganske rigtig, der var et Tog forude med Sten til Vejbygning. Det skulde samme Vej som vi, endog helt til Caudry, hvor vi ogsaa skulde hen. Der var bare den Hage ved det, at det kun var Lokomotivet, som skulde saa langt, Vognene skulde blive staaende et Par Stationer før.

Efter et Par Timers Ventetid kom Toget. Vi kravlede op i Stenvognene og kørte med. Det var naturligvis hverken første eller anden Klasse; det kan være, at der var dem, der vilde have kaldt det for sjette eller syvende Klasse, men vi syntes, vi kørte som et Par Prinser og raabte Hurra, da Toget kørte bort fra Stationen med os.

Da vi saa efter nogle Timers Kørsel kom til den By, hvor Vognene skulde blive staaende, havde jeg sørget for at faa nogle Stykker godt, dansk Smørrebrød i Stand af den dejlige Madpakke, som jeg havde faaet sendt fra min Hustru, og da vi gjorde Holdt, løb jeg til Lokomotiv- og Togføreren, stak ham et Par Stykker godt, dansk Smørrebrød — som jo er verdensberømt — et Par Mark, et Par Cigarer og nogle

Cigaretter. Der blev slet ingenting sagt, men han forstod udmærket godt Sproget. Der blev hængende en Vogn ved Maskinen, som Kunstmaleren og jeg kravlede op i, og saaledes kom vi meget let til Caudry.

Da vi kom dèr, fik jeg at vide af en søvndrukken Vagt paa Banegaarden, at der den næste Morgen gik et Tog til Cambrai, hvorfra Orlovstogene gik direkte til Tyskland. I Køln skiltes vi. Han kørte med Berlinerekspressen, jeg med Hamborgekspressen, og Dagen før Kristi Himmelfartsdag stod jeg, uden at min Hustru eller mine Børn vidste, at jeg var undervejs, pludselig i Stuen hos dem.

Dagen efter fik jeg Lov til at tale ved det store Kristi Himmelfartsmøde i Gram, saa dèr mødte mig et Pust fra Venneflokken derhjemme, som jeg maatte savne derude.

IV

Fuldt og travlt optaget gik de 14 Dage alt for hurtigt. Jeg maatte igen slippe Hustru og Børn ud af min Favn og for tredie Gang sige Farvel til Hjemmet for at gaa ud i Krigen.

For tredje Gang ud.

Da jeg atter naaede ned til Fronten, mødte der mig først en stor Ærgrelse og saa en stor Sorg. Jeg havde altid sat en Ære i at holde mit Gevær pænt i Orden; men ved Orloven denne Gang var vi fritaget for at tage Gevær, Gasmaske, Staalhjelm, det ene Tæppe og lidt andet Smaatteri med hjem, saa det blev dernede. Geværet havde nu en anden taget, og jeg fik et rigtig rustent Gevær i Stedet for; dem var der jo nok at faa af, de laa og flød overalt. Saa var jeg naturligvis morgengnaven over det. Men da jeg kom paa Haandværkerstuen, var sandelig mine nye Snørestøvler ogsaa stjaalet. Saa kogte det over; jeg gik straks til Feltvebelen og meldte, at mine nye Snørestøvler var stjaalet. Han svarede mig haanende: „Løgn og Skidt, din gamle Slyngel! Dem har du enten solgt eller ladet blive hjemme paa Orlov."

Hvor denne Beskyldning harmede mig! Jeg svarede straks, at jeg vilde bede mig fritaget for den Slags Beskyldninger. Jeg skulde ikke have noget af Tyskernes Kram, som ikke tilhørte mig; men om Eftermiddagen blev der Appel med Snørestøvler, og hvem der ingen havde, var naturligvis mig. Jeg

gentog, at de var stjaalet, fik den samme Beskyldning igen af Feltvebelen, og da jeg blev ved mit, at de var stjaalet, sagde han: „Saa stjæl du et Par andre.“ „Javel, Hr. Feltvebel,“ var mit Svar.

Da Appellen var forbi, gik jeg paa Skrivestuen. Feltvebelen var kommen hjem. Der var to Skrivere og et Par Underofficerer derinde. Jeg blev spurgt om, hvad jeg vilde. Jo, vi havde lige haft Appel med Snørestøvler, og mens jeg var paa Orlov, var mine blevet stjaalet. Feltvebelen havde saa givet mig Ordre til, at jeg skulde stjæle et Par andre, og da jeg ikke vilde stjæle fra Kammeraterne, saa vilde jeg bede dem, der var herinde, hjælpe mig at overmande Feltvebelen, saa skulde jeg nok selv trække Støvlerne af ham. Han saa paa mig, som om han vilde sige: „Mon den Mand ikke hører hjemme paa en Sindssygeanstalt?“ men omsider gled der dog et Smil over hans Ansigt, og idet han truende løftede sin Finger imod mig, sagde han: „Nej, De kan tro, Poulsen, jeg vil sandelig ikke af med mine Snørestøvler.“ Saa fik jeg da et Par andre.

Om Aftenen gik vi ud i Stilling, en af de roligste, jeg har været i. Dagen efter laa vi og drev i Græsset; der kom en enkelt Granat nu og da, men de gik allesammen for højt over os. Omsider kom der en engelsk Flyver, og Flyvere regnede vi i Grunden ikke for at være saa farlige for os derude i Stillingen. Kun deres Signaler til deres eget Artilleri var vi bange for. Saasnart der kom en Flyver op, blev der altid raabt: „Flyverdækning!“ saa kastede vi os næsegrus ned, hvor vi stod, og blev liggende, til Flyveren var forbi os.

Et Par af mine unge Kammerater sprang hen i et stort Ganathul, hvor der laa ca. 150 Haandgranater, og uheldigvis lod Flyveren en Bombe falde; den faldt netop ned i Granathullet og eksploderede, antændte de ca. 150 Haandgrana-

ter, som laa dèr, saa der blev ikke meget tilbage af de to unge Kammerater, som havde søgt Dækning. De var borte.

Endnu i ca. 14 Dage blev vi dèr, saa blev vi trukket ud paa en tre Dages March, kørte et Stykke med Toget og havnede omsider i Brügge oppe i Flandern. *I Flandern.*

Her blev vi indkvarteret nogle Dage i Byens Udkant, men efter kort Tids Forløb forlod vi Brügge og havde en streng Dagsmarch til en lille By, som hedder Møre. Her fik vi Lov til at ligge i Kvarter hos private Folk i samfulde 6 Uger. Tiden gik med Smaaøvelser.

En af de første Dage var vi ude paa Kirkegaarden at se efter kendte Navne. Her fandt vi en ung Løjtnants Grav, som havde en Historie. I Byen var der mange smaa Vinstuer; jeg var indkvarteret i en saadan Vinstue, som beboedes af Mand og Hustru, fire voksne Sønner og en Datter, som var forlovet med Naboens Søn, en lille Pige paa ti Aar, som var blind, og saa endnu to mindre Sødskende.

Jeg prøvede paa at skaffe mig Adgang til Familien ved som sædvanlig at trykke paa den sønderjyske Knap, men Hustruen var noget mistænksom, saa det var ikke saa helt ligetil; men saa blev jeg gode Venner med den lille, blinde Pige. Jeg fik listet hende op paa mit Knæ og sang et Par danske Sange for hende, og hun kunde rigtignok synge; som en Kanariefugl sang hun. Hun sang om den unge Løjtnant, som laa begravet ude paa Kirkegaarden, den unge Dütshmann, som var blevet saaret uden for Byen, sanket op, bragt ind i den belgiske Kirke, plejet af de belgiske Søstre, og død og begravet ude paa Kirkegaarden. Et Aarstid efter kom der som saa ofte før ny Indkvartering til Byen, og som sædvanlig var deres første Gang ud paa Kirkegaarden, hvor en af dem, som mente sin Broder i engelsk Fangenskab, pludselig fandt hans førnævnte Grav. Han gik tilbage til sit Kvarter,

satte sig med Haanden under Kinden og græd og hulkede som et Barn. Værtinden kom ind og saá det, spurgte deltagende, hvad der var i Vejen, fik alt at vide og vidste god Besked med den unge Løjtnants Død og Begravelse. Broderen satte en Sum Penge hen, som Byens Magistrat tog imod med Løfte om til Gengæld at holde Graven i Orden.

Alt dette havde en Rimsmed faaet samlet paa Vers, en anden havde sat Melodi til, og den sang nu den lille Pige for mig. Fra det Øjeblik var vi gode Venner, og det gamle Ord: „Tag Barnet ved Haanden, saa tager du Moderen ved Hjertet", stadfæstedes ogsaa her. Jeg fik Lov til at sætte mig ind i Familiens Kreds og gaa ind i deres private Stuer, saa tit jeg havde Lyst. Dèr kunde jeg sidde i Ro og skrive hjem til mine Kære og læse i min Bibel og i det hele taget have mange dejlige Stunder.

»Er De Præst?«

Manden og de fire Sønner arbejdede alle paa de tyske Stillinger, og naar de kom hjem om Aftenen, vilde de gerne høre noget om Gud og hans Rige. Bertha, den voksne Datter, var altid lutter Øren; men hendes Forlovede og hendes Mor stod sammen imod mig. Naar jeg om Morgenen sad og læste i min Bibel, gik Bertha som Regel derinde og puslede med sin Kost og Støveklud, uhyre nysgerrig efter at faa at vide, hvad det var for en Bog, jeg læste i. Efter nogle Dages Forløb brast da ogsaa Spørgsmaalet ud af hende. Hun kom med sin Bønnebog og lagde sig paa Knæ paa Bedeskammelen, der stod i Hjørnet af Stuen foran et Krusifiks. Hun læste halvhøjt sine Bønner, og da hun var færdig, kom hun hen og spurgte mig, hvad det var for en underlig tyk Bønnebog, jeg læste i. Jeg sagde hende, at det var Bibelen. Da korsede hun sig og sagde med en vis Bestyrtelse i Stemmen: „Jamen er De Præst da, for den maa kun Præsterne læse i?" Jeg prøvede paa at forklare hende, at i den evangelisk-lutherske

Kirke var vi efter Herrens Ord alle Præster, saa sandt vi troede den Herre Jesus som vor Frelser.

Det kunde Bertha ikke forstaa, men hun viste mig Fortrolighed, hun kom med sin lille Bønnebog, og jeg kiggede i den, og hun kiggede i min Bibel. Jeg kunde vel læse lidt mere af det flamske Sprog end hun af det danske; men vi forstod begge to, at der var saare langt mellem vort Syn paa Gud og hans Rige. Hendes rige Hjerte var modtageligt for Kærlighedens og Naadens Evangelium, det Glædesbudskab, der blev forkyndt ved Evangeliet om den store Glæde, der skal vederfares alt Folket, fordi der blev født en Frelser, den Herre Jesus i Davids Stad.

Dag for Dag lukkede hun sig mere og mere op, og omsider betroede hun mig, at Præsten dèr i Byen, som jeg personlig havde stor Agtelse for, fordi han hver Dag gik fra Hus til Hus og advarede de unge belgiske Kvinder mod de tyske Soldater, sagde, at vi Lutheranere kunde ikke blive salige; men Bertha syntes alligevel, at saadan et gammelt skikkeligt Skrog, som mig, maatte der være Plads for i Himlen, dog vilde det blive strengt for mig at komme igennem Skærsilden.

Hun betroede mig ogsaa, at hendes Forlovedes Mor laa dødssyg i det lille Hus ovre paa den anden Side af Gaden. Hun vilde saa gerne, at jeg skulde gaa over og besøge hende; men hun vilde allerhelst, at hendes Forlovede skulde bede mig om det. Jeg mærkede godt, hvordan hun Gang efter Gang havde fat i ham; men det varede en Stund, før han kunde bekvemme sig til det. Omsider kom han dog en Dag, da han kom fra Arbejde, og spurgte, om jeg ikke vilde besøge hans syge Mor; men jeg skulde helst vente, til det blev mørkt, for Præsten skulde ikke saa gerne se det, og Naboerne heller ikke.

Saa gik jeg da i Mørket ind til den syge Kvinde, og jeg har sjældent set en større Fattigdom end her i dette Sygeværelse. Her laa den blege Skikkelse, og alt vidnede om Fattigdom. Hun laa i nogle Pjalter med store skinnende Øjne, blege indfaldne Kinder, og imellem de magre Fingre drejede hun ustandselig Rosenkransen, alt imens hun sagte mumlede sine Bønner.

Jeg satte mig stille paa Sengekanten, fik varsomt hendes Haand og prøvede at fortælle hende om Jesus som Synderes Ven og Synderes Frelser. Hun vendte sig fra mig med Ansigtet den modsatte Vej, men tog ikke sin Haand til sig. Det kæmpede i hende, det, som hun hidtil havde bygget paa, og det nye, som hun hørte af den fremmede, tyske Soldat. Jeg sang min lille Yndlingssalme for hende „Jesus, du min Ven, den bedste," og listede stille ud af Stuen igen.

Besøget gentog jeg nu hver Dag, og jeg mærkede snart, at det var velkomment. Bertha sagde mig, at hun længtes efter den Stund, da jeg kom ind og satte mig ved hendes Seng og talte til hende om min Gud og min Frelser og den Himmel, som jeg vidste var aaben ogsaa for hende. Jeg prøvede aldrig paa at rive det i Stykker, hun hidtil havde bygget paa, men under min Bøn begærede jeg af Gud, at han vilde bringe Lægedom til en syg og saaret Sjæl, som snart skulde ind gennem Dødens Port.

Hvad der kom ud af det, véd jeg ikke, det skal den store Dag aabenbare. —

Andre Katolikker.

Min Ven laa i Kvarter i en lille Bondegaard 50 m derfra. Jeg gik tit hen til ham; det var rettroende Katolikker af den strengeste Slags, de Folk, han var indkvarteret hos. Mand og Hustru, en gammel Far, en voksen Søn og en Tjenestekarl og to voksne Døtre var Husstanden.

Hver Aften holdt de Husandagt; vi har været med mange

Gange til disse Husandagter, som bestod i, at hele Familien knælede ned. Mens Hustruen i Huset sagde Bønnerne højt, sagde alle de andre dem efter, og saadan kunde de ligge i Timevis, indtil alle som Regel slumrede blideligt ind undtagen Husmoderen. Hun fortalte mig med en vis Stolthed, at ikke én Gang i alle disse Krigsaar, om de end havde haft nok saa mange fremmede Soldater, havde hun undladt at holde Husandagt med sine Folk, og vilde nogle af de fremmede Soldater være med, var de velkommen; men hun var ogsaa vis paa, at det var en god Gerning, som Gud nok skulde lønne hende for, og jeg havde altid Indtrykket af, at var der noget, hun ikke trængte til, saa var det Naade. Hun kunde let selv præstere det, der skulde til for at frelses.

Hvilken vældig Forskel mellem de to Kvinder, som boede dèr Dør om Dør: den ene fattig, den anden rig, den ene syg, den anden sund, den ene hungrig og tørstig efter Kristi Retfærdighed, den anden saa inderlig veltilfreds med sin egen Retfærdighed.

9. Kompagni laa i samme By, og med nogle unge Venner og Brødre samledes vi i disse 6 Uger Gang efter Gang til Opbyggelse og Bestyrkelse, søgende at tjene hinanden, idet vi bestandig holdt Modet oppe baade ved Troen paa Gud og ved Haabet om at komme hjem til vore Kære og efter Krigen at komme helt hjem til Danmark. *Sønderjyder.*

Det staaende Spørgsmaal for nogle af disse Unge var dette: „Er det Ret, at vi er herude, er det Ret, at vi stadig kæmper Side om Side med Prøjserne, som dog i egentlig Forstand er vore Fjender, er det Ret, at vi er her, da vi dog ikke har stor Ansvarsfølelse, men nærer det Haab, at Tyskerne skal tabe, og at vi skal faa Lov at komme hjem til Danmark?"

Jeg har aldrig givet mig af med at foreskrive andre Regler

i det Stykke, da jeg saa godt forstaar, at det lige saa godt kunde lade sig gøre at gaa over Grænsen med en god Samvittighed, som det kan lade sig gøre at blive med en god Samvittighed; men for mit eget Vedkommende maatte jeg altid sige, at jeg kunde ikke løbe bort, fordi jeg havde fuld Vished i mit Hjerte, at dèr, hvor jeg var, dèr var jeg efter Guds Vilje.

Smaat med Føde-midler.

Da de 6 Uger i Møre var forbi, blev vi flyttet til en lille By godt 3 km derfra, som hed Chistelles. Det havde længe været smaat med Fødemidler; vi saá næsten ikke andet til Middag end tørre Kaalrabi og store, brune Hestebønner, meget sjældent med endog blot en Stump Kød til. Derfor var der ogsaa sket adskillige Udskejelser.

Først var Majorens store Hund blevet stjaalet og slagtet; saa kom Turen til hans Ko[7]). Det var endnu værre; men en Nat blev der stjaalet et Stykke Ungkvæg fra en Belgier. Ransmændene havde faaet Dyret slagtet og Halvdelen bragt i Sikkerhed; den anden Halvdel skjulte de i en Rugmark, hvor den Dagen efter blev funden ved Hjælp af Politihunde.

Der blev om Aftenen sat Vagtposter ud, og da de paagældende i Nattens Løb kom og vilde hente Resten af Kødet, blev de nappet.

Min Underofficer og en af Kammeraterne var med i Komplottet; men de var den Nat gaaet ud paa Rov efter Kartofler. Om Morgenen blev det hele opklaret, de 8 Mand spærret inde i et Bryggeri og Kompagniet kaldt sammen. De 8 Mand blev derefter fremstillet for Fronten af Kompagniet, og saa blev der holdt en meget alvorlig Tale af Kompagniføreren, som endte med, at de 8 Mand efter al Sandsynlig-

---

[7]) De tyske Officerer holdt ofte Husdyr paa Etappestationer, somme Steder hele Dyrehaver.

hed vilde blive skudt. Vi traadte af og gik dybt nedbøjede til vore Kvarterer og skiftedes til at holde Vagt, hvor de 8 sad som Fanger.

Sagen skulde gaa Instansvejen og vilde sandsynligvis gaa helt til vor Hærkommando, hvor Dommen saa vilde falde, og jeg og mange andre gik med en forfærdelig Angst for, at vi en skønne Dag kunde faa Ordre til at skyde vore egne Kammerater.

Dagen efter blev vi atter sammenkaldt, de 8 Mand blev hentet med paasat Bajonet og stod foran Kompagniet til Spot og Skændsel. Akterne kom frem, Anklagen blev langsomt og tydeligt oplæst, og omsider faldt Dommen. Afgørelsen var falden saaledes, at det blev lagt i Kompagniførerens Haand at straffe dem. Der gik ligefrem et Lettelsens Suk igennem Kompagniet, nu vidste vi alle, at det vilde ikke blive en Dødsdom. Omsider traadte Kompagniføreren frem for de 8 og forkyndte dem Dommen, som kom til at lyde paa, at de i 10 Dage hver eneste Nat skulde gaa Patrulje fra 12—2!

Nu var det lige med Nød og Næppe, at vi kunde holde Latteren tilbage; thi det var jo det samme som at sætte Ræven til at vogte Gæs; og det kan nok være, at var der ikke blevet stjaalet før, saa blev der det nu. I Chistelles var der en stor Flyveplads, hvor Officererne havde en stor, frodig Kartoffelmark. Der var Dag og Nat udstillet Vagtpost med skarpladte Geværer, men alligevel blev Marken godt oprodet og alle de smaa nye Kartofler pillet op.

Jeg var i Ledtog med et Par unge Kammerater, der hentede Kartofler, som jeg saa kogte for dem. En Nat var det nær gaaet galt, for Flyverne kom og kastede Bomber over Markerne, mens flere af vore laa derude; men de slap da alle uskadt hjem.

Da vi havde været i Chistelles nogle Dage, og flere af os

havde været med ude ved Fronten for at bese Terrainet, kom det os for Øre, at vi snart skulde i Stilling, og at vi skulde ligge uden for Byen. Det var vi glade for, for det var en temmelig rolig Stilling; men nogle af de gamle ved Kompagniet sagde: „Vi kommer aldrig ud i Stilling. Her er altfor roligt."

Til Fronten.

En Dag henimod Aften blev vi udkommanderet og marcherede udenfor Byen, hvor der holdt en Række Lastautomobiler. Vi kom op, 30 Mand i hvert Automobil, og saa vidste vi Besked. Vi skulde hurtigt hen til et Sted, hvor der var Brug for os. Henad de oprevne Landeveje kørte de med os op imod en lille By ved den engelske Kanal, som hed Middelkerke.

Medens vi kørte hen ad Landevejene, stod der foran mig midt i Lastautomobilet en af mine unge Venner og Kammerater. Han var altid en munter Fyr, til enhver Tid oplagt til Spøg og gale Streger; men den Aften stod han saa underlig tavs. Jeg lagde min Haand paa hans Skulder og sagde til ham: „Hvad fejler du, Kammerat?" Han saá op paa mig og sagde ganske stille: „Jeg kommer ikke med jer hjem igen."

„Aa, det véd du dog ikke, Kammerat; vi har jo været ude i saa mangen haard Dyst og véd ganske vist nok, at vi ikke alle kommer tilbage; men om det bliver dig eller mig, der maa blive derude, kan ingen vide."

Han svarede igen: „Jeg kommer ikke med hjem."

Det gav en underlig alvorsfuld Stemning over os alle, og hvem der begyndte, véd jeg ikke, men i næste Nu stod vi 30 Mand med foldede Hænder, og saa begyndte vi at bede, og vi bad Rækken rundt Mand for Mand med Suk og med Skrig i vore Sjæle til den levende Gud om Naade og Forbarmelse baade for Legeme og Sjæl. Det er det mest gribende Bedemøde, jeg nogensinde har været med til.

Da vi kom til Middelkerke, kunde de store engelske Skibskanoner naa os. En Granat kom og huggede ned paa Chausseen, hvor vi var blevet opstillede, da vi kom ned af Lastautomobilerne; da den sprang, fløj vort Lastautomobil i Stumper og Stykker ind over Markerne, og der laa over 40 Mand døde og saarede, iblandt disse var hin unge Kammerat. Skyndsomt gik vi ind i Løbegravene og fortsatte ud i Stilling.

I Klitterne.

Vi kom ud i Sandklitterne nær ved Havet ved en lille By, som hed Lombartzyde, nord for Newport, der var besat af Englændere og Belgiere. Vi kom straks ind i første Stilling. Søbataillonen havde stormet faa Dage i Forvejen og kastet Englænderne over Kanalen, og efter Stormen overtog vi saa Stillingen. Engelske Flyvere kastede Flyveblade ned med Opfordring til godvilligt at rømme Stillingen. Hvis ikke, skulde vi faa Kanel uden Sukker. Vore Officerer lo ad det, de vilde selvfølgelig ikke rømme Stillingen godvillig; men det kan nok være, at Englænderne holdt Ord. Vi fik sandelig at vide, hvad det vil sige Dag efter Dag at ligge under engelsk Artilleriild; og de var saa nær, at Maskingeværkuglerne peb over os, og naturligvis krævede de deres Ofre.

Da vi kom forud, blev den Gruppe, jeg tilhørte, sendt ud som Forpost. Vi blev sendt ud i Hold paa 4 Mand, og vi skulde ligge ved den yderste Kanalbred for at give Agt paa, at ikke Englænderne overrumplede os. Vi havde her sorte Tropper for os, og dem var vi egentlig bange for.

De sorte.

Den første Nat laa jeg paa venstre Fløj og havde som særlig Opgave at holde Øje med en stor Jernbro, som ikke var skudt sammen endnu. Desuden skulde jeg holde Øje med, at ikke de sorte Tropper skulde svømme over Kanalen og overrumple os. Da de tre Timer var forbi, søgte vi til-

bage til vore Huler. Afløsningen kom; men da vi kom hjem, var vi kun to; det var de to mellemste, der manglede. Vi tænkte da, at de var gaaet vild og vilde komme i Nattens Løb, men de kom ikke. I Morgendæmringen gik vi ud for at søge efter dem; de laa begge to paa den bestemte Plads, de havde faaet anvist, med et Knivstik i Hjertet. De sorte havde været der alligevel, endskønt vi intet havde mærket. Vi formodede, de svømmede over Kanalen med en Kniv i Munden, sneg sig ind paa Modstanderen som Slanger, greb ham med venstre Haand i Struben og med højre Haand stødte ham Kniven i Hjertet.

Vi var uhyggeligt til Mode ved det. Der laa Masser af Lig derude; det gjorde intet Indtryk paa os, men denne Gang var det to af vore egne Kammerater, som var blevet dræbt i vor umiddelbare Nærhed, uden at vi havde mærket det. Vi blev saa utrygge.

Da vi næste Nat kom derud, mærkede de sorte paa den anden Side af Kanalen os straks. De satte Maskingeværerne i Gang, og vi maatte længe ligge ganske fladtrykt mod Jorden, mens Maskingeværkuglerne hvislende og pibende strøg hen over os. Omsider hørte Skydningen op, og vi arbejdede os ud til Siderne, holdt vor Vagt og kom godt hjem.

I 4 Døgn var vi derude i forreste Stilling, saa kom vi tilbage og laa nu i tredie Stilling. Dèr havde vi det nogenlunde godt; men en Aften fik vi Ordre til, at vi skulde forud for at rydde Skyttegrave op, da Englænderne næsten havde jævnet dem med Jorden.

Gas! Vi stillede Kl. 12, men maatte vente til Kl. henad 4, før Artilleriilden sagtnede lidt, saa vi kunde gøre os Haab om at slippe ud. Vi var alle bevæbnede hver med en stor Spade, og desuden havde vi vore Gasmasker med, ellers intet.

Da vi næsten var derude, gik vi over et Jernbanelegeme.

Jeg sagde til min Formand: „Hvad er det? Jeg synes, det lugter efter Gas.“ „Aa Snak,“ sagde han, „det er ikke Gas, det er Krudtlugt, og saa naturligvis Lugten fra alle de Lig, der ligger herude fra Stormen, som du kan mærke.“ Men jeg blev ængstelig og fik Gasmasken frem og gik med den i begge Hænder. Næppe var jeg blevet færdig med disse Forberedelser, før Gassen var der; jeg smækkede Gasmasken for mit Ansigt og var reddet; men sikken et Virvar, der blev i Kompagniet. Alle Mand vendte om og styrtede tilbage. De rev hinanden over Ende, stødte Gasmaskerne fra hinanden, mens de under Jammer og Skrig løb tilbage, saa hurtigt de kunde.

Jeg var kravlet op og havde sat mig paa Kanten af Skyttegraven; thi naar man kan sidde eller staa stille, kan man sagtens hive Vejret gennem en Gasmaske; men skal man gaa eller løbe, er det forfærdeligt. Omsider listede jeg af bagefter de andre. Da jeg kom hjem til den Hule, hvor vi boede 8 Mand, var der kommet en Mand før mig. Vi turde ikke tage Gasmaskerne af, for Gassen trængte ind i alle Huler, men vi fik fat i noget Træuld og tændte Ild i den, saa tog Ilden og Røgen de giftige Gasarter, og vi kunde uden Fare tage Gasmaskerne af. Det gjorde vi. Vi saá paa hinanden, men sagde ikke ret meget, vi havde en Følelse af, at der var sket noget alvorligt.

Lidt efter lidt kom alle Kammeraterne paa én nær. Jeg sagde, jeg vilde med det samme ud at søge efter ham, og straks var der én, som vilde med. Vi gik ud at søge, men kom ikke ret langt, før vi hørte en klagende Lyd inde fra en lille Hule, og da vi kom derind, sad Kammeraten der syg og grædende. Han havde slugt noget af den farlige Gas. Vi fik ham øjeblikkelig hen paa Forbindpladsen til Lægen, og dèr mødte os et frygteligt Syn. I lange Rækker laa Kamme-

raterne paa Jorden, vridende sig i de forfærdeligste Smerter, staalblaa i Ansigtet og med en blodblandet Fraade staaende ud af Munden. Den første, mit Øje faldt paa, var en lille, ung Kammerat nede fra Holsten. Jæger var hans Navn. Jeg traadte hen til ham og sagde: „Jamen Jæger, er det dig?"

„Ja, det er mig."

„Kan du kende mig?"

„Ja, jeg kan kende dig, Poulsen, og jeg skal dø, og jeg kan ikke dø," stønnede han fortvivlet.

Jeg kastede mig paa Knæ ved Siden af min stakkels unge Kammerat, bad med ham og for ham og hviskede ham min Frelsers Navn og Forjættelser ind i Øret, og, jeg haaber til Gud, ogsaa ind i hans Hjerte. Saa tog jeg den lille, spinkle Kammerat i min Favn og vilde ile de ca. 500 m hen til den store Forbindplads med ham, hvor de havde et ofte anvendt Middel, med hvilket de kunde læske Staklerne; men ak, jeg kom ikke langt, før han drog sit sidste Suk, og saa maatte jeg lægge hans afsjælede Legeme ned ved Siden af Fodstien og løbe tilbage.

Jeg sprang ind til Lægen, som gik inde i det bombesikre Betonunderstade, og sagde: „Men, Hr. Doktor, har De da ingenting, vi kan læske vore stakkels Kammerater med?" Den unge Læge gik i dybeste Fortvivlelse frem og tilbage og svarede: „Ak, Poulsen, vi har ingenting, slet ingenting, kun noget Mineralvand, som ganske vist kan læske for et Øjeblik; kan De faa de sunde Kammerater sat i Gang med det, saa gør det." Jeg sprang atter ud og raabte til de sunde Kammerater, at de skulde skynde sig at faa Kasserne med Mineralflasker ud, slaa Halsen af Flaskerne og saa faa lidt hældt i Munden paa vore stakkels Kammerater, for Lægen havde sagt, at det kunde læske et Øjeblik.

Selv gik jeg fra Mand til Mand, bøjede mine Knæ ned

ved dem, bad for dem og med dem og talte til dem om min Frelser, og mit Haab er ogsaa til Gud, at det fandt Vej ind i Hjerterne. Jeg fik mangt et taknemmeligt Blik, men fik ogsaa mangt et fortvivlet Blik at se.

Det var en rædsom Morgenstund. I Løbet af to Timer havde vi mistet 200 Mand i vor Bataillon.

Efter at have ligget endnu nogle Dage i Reserve, blev vi atter ført frem, og denne Gang skulde vi ind i anden Stilling. Vi stod paa en Korsvej, en Granitsplint for susende og brummende forbi mit Øre og slog ned ved Siden af Lilletaaen paa min venstre Fod. Det gjorde forfærdelig ondt; jeg troede, at Taaen var borte, men da jeg følte efter, viste det sig, at det kun var et Stykke af Støvlesaalen. Taaen var der, selv om den ogsaa var sort og blaa. Vi kom saa ind i Stilling, altsammen svære Cementhuler byggede ovenpaa Jorden, til Dels dækkede med Jord og Sand. Vi kunde akkurat sidde 4 Mand inde i de fleste af dem; et lille firkantet Bord, en Døraabning og en Glasrude var der; for Glasruden var anbragt et tommetykt Bræt for at hindre Lyset i at skinne ud og Granatsplinter og Shrapnells at slippe ind. *Nær ved!*

Jeg sad med Ryggen op imod en saadan Rude, da en Shrapnell eksploderede udenfor, og en af de smaa runde Kugler fandt Vej igennem baade Bræt og Rude og ind paa min brede Ryg. Den Mand, som sad lige overfor mig, sagde pludselig: „Hvad er der i Vejen, du bliver jo ligbleg?“ Jeg mærkede blot et skarpt Slag paa min Ryg og vidste ikke, hvad det var; men da vi saa efter, viste det sig, at det var en Shrapnellkugle; men jeg havde ingen Skade taget. Vi sad ellers dèr og havde det ret gemytligt.

I de tre Dage var Feddersen og jeg sammen paa den sidste Aftenvagt oppe paa Kompagniførerens Stade, hvor vi stod med Lyspistoler og skulde tage mod Signaler forude fra og

give dem videre til Artilleriet. Den Aften, vi stod dèr, kom en Granat, slog ned lidt til højre for os, og da den eksploderede, kom en Splint saa lang som en Finger og omtrent paa samme Tykkelse og ramte mig paa min højre Skulder. Den slog gennem Tøjet og gav mig nogle smaa Skrammer samt en stor Bule over Brystet, fortsatte derefter over Brystet og rev venstre Ærme af min Trøje. Feddersen fandt Granatsplinten, som han bagefter forærede mig, og den har jeg liggende derhjemme.

Jeg trimlede naturligvis bagover og ned og havde en Følelse, som om Lungerne slet ikke arbejdede; men jeg var ved fuld Bevidsthed og kunde forstaa alt, hvad Kammeraterne sagde om mig. Jeg faldt lige ned i Hovedet paa vor Kaffekok. Han havde tidligere paa Dagen faaet en Granat sendt lige ind i sin Kaffekedel, og det passede ham ikke. Saa var han løbet fra det hele hen til Kompagniførerens Stilling, hvor han stod i Læ. Han vidste, at vi ved Daggry skulde afløses og tilbage. Da jeg kom ned i Hovedet paa ham, sagde han: „Holdt, holdt Gamle, hvad fejler du; du kommer jo lige ned i Hovedet paa mig!“ Men da jeg laa og sprællede nede for hans Fødder, begyndte han at raabe om Hjælp; der var en Mand saaret. De kom saa og slæbte mig ind i Kompagniførerens Dækning og rev Klæderne af mig og stænkede mig med koldt Vand paa Bryst og Ansigt og hældte koldt Vand i min Mund; det varede ikke længe, før jeg paany kunde begynde at tale, og jeg fejlede ingenting; kun den store Bule paa Brystet generede mig, da Tornysterremmene netop laa dèr.

Ja, forklar det, hvem der kan! Jeg kan ikke give anden Forklaring end det, som gamle Anders Stubkjær siger: „Vor Herre er en god Skytte“; men at det var med Jubel og Tak

i mit Hjerte, at jeg næste Morgen gik ud af min Stilling efter disse mange Farer og dog uskadt, det kan enhver forstaa.

Atter kom vi tilbage til Brügge, hvor vi igen fik et lille Pusterum paa et Par Dage. Før Kompagniet paany skulde ud i Stilling, havde vi Parade for den bayerske Kronprins; nogle Øvelser gik forud ude paa den store Eksercerplads. Et Par Dage sad jeg inde i en Kirke i Brügge og tog Fænghætter ud af ca. 30,000 Haandgranater, som atter blev pakket ind i Kasser og sendt andetsteds hen. En Dag var jeg udkommanderet til at staa Vagt ved en Gade, hvor der var en Jernbaneoverskæring. Kejseren skulde komme. Han kom ogsaa, det var den eneste Gang, jeg fik Lejlighed til at se Kejser Wilhelm. Han stod ved et Vindue i sin prægtige Vogn og saá ud, mens vi gjorde nogle vistnok i hans Øjne kejtede Forsøg paa at præsentere Gevær, da han kørte forbi. *Brügge.*

En Dags Tid før Kompagniet brød op, blev jeg beordret til at være Kusk ved en af Marketendervognene, da dennes Kusk skulde paa Orlov. Det var en god Bestilling, det gav nok at spise, og Marketenderfeltvebelen var en ejegod Mand. Jeg fik udleveret et Køretøj, Heste og Seletøj, Pisk og hvad der ellers hører til, fik ogsaa Foder til Hestene for tre Dage, men det var ikke stort mere, end jeg kunde have i min Hue, og det, vidste jeg da som gammel Bondemand, var alt for lidt til to Heste for tre Dage; men jeg vidste ikke, hvor jeg skulde skaffe mere, for der var intet at købe og intet at stjæle, og saa maatte da Hestene sulte, saadan som vi selv saa tit maatte det.

For at bøde lidt paa Sagen, vilde jeg da i det mindste berede Hestene et godt Leje af den gamle Træuld, som havde ligget inde i den katolske Skole, hvor vi laa i Kvarter, og som var dryppende fuld af Lus. Det var blevet baaret ud og laa i *Kusk.*

en stor Dynge. Jeg tog en Favnfuld til hver Hest, redte et godt Leje til dem og formanede dem til at sove godt.

Da jeg næste Morgen kom ned i Stalden, fik jeg en ordentlig Forskrækkelse, for Hestene havde ædt baade Lus og Træuld og det hele, og jeg tænkte: „Det gaar da ravruskende galt, for Hestene bliver syge, og maaske dør de, og saa faar du Skylden.“ Men der skete ingenting; om det nu var Lusene, der hjalp at fordøje Træulden, eller hvad det var, der gjorde, at Hestene kunde taale den, de blev i hvert Fald ikke syge. Næste Dag blev de spændt for, og vi kørte til Ostende.

Ostende. I Ostende boede Civilbefolkningen endnu. En Mængde Militærvogne blev læsset og losset; det havde jeg ikke med at gøre, men til Gengæld skulde jeg finde et Kvarter baade for mig selv og Hestene, og det var lettere sagt end gjort.

Jeg kørte Gade op og Gade ned, men kunde intet Kvarter finde. Omsider kom jeg helt ud til Kysten, hvor der laa en lang Række Badehoteller, af hvilke et Par var ramt enten af Granater eller Flyverbomber. De var en hel Del ramponeret og alle forladte. Jeg søgte ind i et af disse og fandt en pæn Stue, hvor der var baade Vinduer og Døre. Jeg fik Hestene trukket ind i Stuen. Der var ikke andet Bohave derinde end to Spejle, som naaede fra Loft til Gulv, saa Bæsterne kunde ogsaa faa deres Forfængelighed tilfredsstillet! Jeg søgte rundt i Hotellet og fandt et stort Zinkbadekar, det var jo en dejlig Krybbe, bare jeg havde noget at fylde i den. Jeg maatte derfor ud at søge efter Vand, men Vand er en sjælden Artikel i Nordfrankrig og Belgien, for der er kun én eller to Brønde i hver By samt murede Beholdere, Cisterner, ved eller under Husene, hvor Regnvandet kan opsamles; men denne Vandbeholder kunde jeg ikke finde i Hotellet.

Jeg søgte saa ud af det ene Hus og ind i det andet, kom omsider over Gaden, gik ned i en Kælderlejlighed og ban-

kede pænt paa Døren, men der lød intet „Kom ind“. Jeg lukkede Døren op, traadte indenfor og opdagede ved den modsatte Side af dette lille Værelse en ung Frue og en lille Pige paa ca. 10 Aar. Jeg kunde nok se, at jeg var ikke velkommen; men alt mens jeg spurgte efter Vand, løb mit Blik rundt i Stuen og standsede tilsidst ved et Krusifiks ovre paa den modsatte Væg; maaske jeg saá lidt længe paa det, Fruen fattede i hvert Fald Mod og gik hen imod mig, og idet hun pegede paa Krusifikset, sagde hun: „Tror De paa ham?“ Jeg svarede: „Ja, Frue, men tror De paa ham?“ Hun svarede Ja, og noget, der lignede et lyst Smil, gled hen over hendes Ansigt. Saa rakte vi hinanden Haanden, Isen var brudt, og vi talte frit om Gud og hans Rige, hans Naade og hans Hjælp, hans Mening med os, ogsaa under den frygtelige Krig; tilsidst sagde Fruen: „Her kan De faa Vand til Deres Heste, og De skal være velkommen hernede i min Lejlighed, naar De har bragt Hestene Vand; og saa skal De vide, at De er den første prøjsiske Soldat, som er blevet budt velkommen her i min lille Lejlighed.“ *Krusifikset.*

Jeg var naturligvis hjertensglad, skyndte mig op paa Hotellet med Vand til Hestene og gik atter tilbage til den lille Kælderlejlighed.

Da jeg kom tilbage, var den unge Frues Svigerfader kommet, en gammel, svær Herre, en Rigmand inde fra Byen. Han sad bred og magelig i en Lænestol midt paa Gulvet. Da jeg kom ind, begyndte Fruen og jeg straks at tale om aandelige Spørgsmaal, mens den gamle sad uroligt i Stolen og gav nogle uartikulerede Lyde fra sig for at give sit Mishag til Kende. Jeg henvendte mig til ham og gjorde, som jeg saa tit gjorde baade før og siden: jeg trykkede paa den sønderjydske Knap og fortalte ham, at jeg var en dansk Mand fra Nordslesvig, der kun gik tvungent med i Krigen,

at det var gaaet os i 1864, som det nu var gaaet Belgien i 1914, og at det var min Overbevisning, at Tyskerne nok skulde tabe i Krigen.

Den gamle saá op paa mig og spurgte: „Tror De virkelig det?“ hvortil jeg svarede: „Ja, Tyskerne har jo baade Gud og Mennesker imod sig,“ og mindede ham om, at han skulde bare prøve at se paa Historien, saa kunde han se, hvordan det var gaaet Folkeslag før; naar et Folk er kommet saa højt op i Gudløshed og Hovmod, saa kommer Gud og siger, at han lader sig ikke spotte. Der var særlig to Ting, jeg pegede paa; det ene var Indfaldet i Belgien, hvor de sagde, at de kun agtede Traktater for Papirlapper, og det andet var, at de skiltede med en Kejserbibel, som i mine Øjne ligefrem var gudsbespottelig.

Det første syntes han godt om, det andet tror jeg ikke vejede noget for ham; men han sprang op og rakte mig sin Haand og sagde til sin Svigerdatter: „Den Mand kan du godt have i Kvarter her,“ hvortil hun svarede, at det vilde hun med Glæde. Jeg indvendte, at hvor gerne jeg end vilde, saa skulde jeg jo sove paa Hotellet hos Hestene; men den gamle sagde: „Lad du de Krikker staa selv, og kom her ned, vi skal nok skaffe dig et godt Leje.“

Blandt Venner.

Jeg var heller ikke vanskelig at overtale, og efter at jeg paany havde været oppe hos Hestene, givet dem Vand og en Haandfuld Havre, søgte jeg paany ned i Kælderlejligheden, hvor den gamle og hans Svigerdatter havde redt et Leje til mig ude i Forstuen under Trappen. Det er det skønneste Kvarter, jeg har haft, og jeg fik Lov at blive der i 6 Uger.

Den gamle vidste ret god Besked med vore nordslesvigske Forhold. Han havde i en Aarrække handlet med Fedekvæg paa England og havde været baade i Tønning og Husum til Marked, og han vidste nok, at der oppe i Nordslesvig boede

et dansk Folk, der følte Prøjseraaget som en Pine. Han var meget meddelsom; men der var to Omraader, hvor jeg intet kunde faa ud af ham.

»En gammel Eg«.

Der var i Ostende en dejlig Park, og inde i den stod der blandt unge og slanke Elmestammer en 8—10 m høj gammel Eg, hvis Krone var blæst af, saa kun en eneste nøgen Gren stak ud fra den bare Stamme, som var saa tyk, at en Mand ikke kunde favne om den. En Aften sad der en tysk Søsoldat og en belgisk Pige derude i Parken. Soldaten saá da en Skikkelse komme ovenud af den gamle Eg og glide ned ad den slanke Elmestamme og derefter forsvinde i Buskadset.

Han gjorde næste Dag Anmeldelse om det, han havde set. Sagen blev undersøgt, og det viste sig, at Egen var lavet af Jern og Cement, og at der gik en underjordisk Gang hen til Egen, 1½ m dyb og 1 m bred, i hvis ene Side der laa en Mængde Telefonkabler.

Det var sikkert en Spion, som havde sit Sæde dèr, og det blev paastaaet, at Telefonledningerne førte over til England og til Newport og Dixmuiden. Egen var saa skuffende efterlavet, at man bogstavelig kunde staa med Øjnene og Næsen et Par Tommer derfra og ikke opdage, at det ikke var naturlig Egebark. Først naar man tog sin Lommekniv og prøvede Barken, viste det sig, at det var Cement udenom et Jernstativ. Det sagdes, at Gangen havde to Udgange, men jeg har aldrig fulgt den til Ende, endskønt jeg flere Gange har været nede i den.

Om denne Eg vilde jeg meget gerne have lidt at vide af den gamle, men det var umuligt; han var saa tæt som en Potte. Endvidere fortalte Svigerdatteren mig, at den gamles nuværende Hustru, hans anden Hustru, Stedmoder til Svigerdatterens Mand, sad lammet i en Rullestol. Jeg vilde meget gerne med hjem for at besøge den syge Kone og for

at se hans Hjem; men det vilde han paa ingen Maade tillade. Vi kunde godt være gode Venner og dele vort Haab om Tysklands Nederlag i Krigen; men han vilde ikke føre den lutherske Kætter ind i sit Hjem og udsætte sin Hustru for dennes Paavirkning.

Det var en dejlig Tid, Posten gik saa udmærket regelmæssigt, jeg fik hver Dag Breve og Pakker baade fra Hjemmet og mine andre gode Venner, og desuden havde jeg jo rigeligt med Fødevarer som Kusk ved Marketenderiet. Jeg gav det hele til Fruen, som saa lavede Mad baade til sig selv, den lille Pige og mig. Barnets Skyhed var hurtig borte; saa snart jeg traadte indenfor Døren, kom hun og satte sig paa mine Knæ, og jeg sang saa for hende og legede med hende, saa det var en Lyst.

Svært var det for Fruen om Aftenen, naar jeg sad og læste Brevene fra min Hustru og andre gode Venner; og hun sagde saa tit: „Jo, det er sikkert tungt for Dem og Deres Hustru at være skilt fra hinanden, men I kan da skrive sammen. Jeg har ikke hørt fra min Mand i tre Aar, og jeg véd ikke, om han lever eller er død.“ Han stod ved den belgiske Hær, og naar vi om Aftenen bøjede vore Knæ og bad, kunde hun tit under Taarer opsende brændende Bønner for sin Mand. Jeg forstod nok hendes Smerte og kunde kun opmuntre hende til at lægge sig selv, sit Barn og sin Mand i Guds Haand.

Hun havde for Resten den store Glæde, mens jeg endnu laa i Kvarter hos hende, at hun fik 15 frc. sendt fra sin Mand. Det hed sig, at det var blevet ordnet mellem de tyske og de franske Militærmyndigheder, at de over Svejts kunde sende Penge hjem til deres paarørende. Der var naturligvis intet Brev med, kun hans Navn, men dog var hun glad og lykkelig og Gud taknemmelig.

Naar Kammeraterne kom fra Stilling, samledes vi selvfølgelig ofte nede i det lille hyggelige Hjem, til fælles Opbyggelse med Bøn og Sang. Vi sang baade vore smaa aandelige Sange og vore kære, danske Fædrelandssange.

Da tre Uger var gaaet, mente jeg, at nu skulde jeg med ud i Skyttegravene; Kusken kom igen fra Orlov. Men i Stedet for blev jeg saa afkommanderet til at være Ledsager ved Patronvognene. Det var næsten endnu bedre. Om Dagen havde jeg slet ingenting at bestille, men om Aftenen skulde jeg møde ved Mørkets Frembrud nede i Politigaarden, ud i Stilling med Infanteriammunition, og saa skulde vi have døde Kammerater med tilbage.

Det var en farefuld Tur hver Nat, hverken Spærreild eller Gasangreb maatte holde os tilbage, kun selve Døden; og derfor kunde mit Barometer ogsaa nok synke adskillige Streger, naar det lakkede mod Aften; men saa kunde den lille Frue ogsaa komme ganske stilfærdigt og tage mig i Ærmet, trække mig hen foran Krusifikset, og idet hun pegede paa dette, kunde hun sige: „Har Han nogensinde bedraget Dem, har Han nogensinde narret Dem?“ Og jeg maatte sige: „Nej, aldrig har min Frelser bedraget eller narret mig.“ Ofte stod jeg skamfuld ved Siden af den katolske Kvinde, der saadan med sin barnlige Tro til Gud kunde beskæmme mig.

Hjemad igen.

Saasnart den Mand, i hvis Sted jeg var Ledsager ved Patronvognene, kom fra Orlov, fik jeg selv Orlov. Jeg købte af Fruen nogle af hende selv forfærdigede Kniplinger og mange andre Ting. Hun ønskede mig Lykke paa Rejsen og sagde, som hun saa ofte sagde: „Naar Krigen er forbi, og De kommer hjem, og jeg faar min Mand tilbage, saa tag Deres Hustru med og kom ned og besøg os!“ Og jeg havde stor Lyst til det.

Saa gik Turen atter hjem, det skønneste og bedste af alt, paany at være helt fri for Krigstummelen. En tidlig Morgenstund i Efteraaret 1917 gik Toget fra Ostende, og efter to Døgns Kørsel naaede jeg atter velbeholden mit Hjem. Der kom en Flok troende Mænd, som var stævnet sammen fra Omegnen, og vi tilbragte en hyggelig Dag sammen, og jeg fik mangt og meget at vide derhjemme fra, som jeg ikke vidste; men 14 Dage gik som sædvanlig hurtigt, og snart var den bitre Afskedens Time der igen.

V

Da jeg atter naaede ned til Fronten, kom jeg straks ud i Stilling. For fjerde Gang var Kompagniet ført i Ilden ude i Sandklitterne ved Newport. Jeg kom straks med ud i forreste Linie og kom med iblandt dem, som hver Nat blev skubbet et godt Stykke frem mod Englænderne for at danne første Forsvarslinie. *I forreste Linje.*

Vi kravlede over Ligene, som laa derude, igennem ituskudte Pigtraadsforhindringer, rivende vort Tøj til Pjalter og vort Skind til Blods, alt imens Granater og Minegravskugler sang deres Dødssang over os. En af de første, der gik bagover, var en kær Underofficer fra Stettin, en troende Skomagermester, som fik en Shrapnellkugle paa Staalhjelmen midt i Panden. Den trykkede en stor, rund Bule i Staalhjelmen, men denne reddede hans Liv; han slap med en alvorlig Besvimelse og et vældigt stort Hoved, som svulmede op under Slaget. Han blev baaret tilbage, men næste Gang vi gik i Stilling, var han atter med, frisk og sund.

Vi kom ud til en lille lav Jordvold, hvor vi fik anvist vore Pladser med 5—10 m Mellemrum. Jeg havde den Morgen faaet med et Ord fra Brødremenighedens Løsensbog. Ordet var: „Holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder."

Det Ord blev skrevet med Ild i mit Hjerte og i min Bevidsthed. Vi havde lige indtaget vore Pladser, saa begyndte Englænderne at overdænge os med Miner, disse frygtelige Miner, som i Nattens Mulm og Mørke ligner Ilddrager. De farer hvislende igennem Luften og styrter ned med et øredøvende Brag. Det varede ikke saa længe, før vor Underofficer kom springende, idet han raabte: „Følg mig, vi maa længere til venstre, her er for farligt!"

Jeg sprang op og fulgte, men aldrig har jeg været i en saadan Situation. Herredømmet over mig selv var som blæst bort. Jeg havde en Følelse, som var jeg omgivet af onde Aander; rystende baade paa Sjæl og Legeme, grebet af en ubeskrivelig rædselsfuld Angst, syntes jeg, jeg havde sluppet min Frelsers Haand.

Minerne kunde vi jo ikke løbe fra, og da vi havde løbet ca. 100 m, kastede jeg mig ned og kravlede paany ind til Jordvolden, men jeg kunde hverken gribe Ordet fra Gud eller bede. Saa kom der en Mine og dumpede ned saa tæt ved mig, at da den eksploderede med et øredøvende Brag, slog Varmen ind imod mit Ansigt, som stod jeg foran en gloende Ovn. Jord, Smaasten og smaa Splinter haglede ned paa min Staalhjelm og raslede fælt; men i samme Nu blev Ordet fra Gud levende for mig: „Holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder." Jeg kunde atter bede og lægge mig fuldt trygt til Hvile i min Frelsers Favn; Angsten var forsvundet, Uroen borte, jeg var igen mig selv.

Sult. Mineilden hørte omsider op. Ved Morgengry blev vi trukket tilbage og kom ind i en stor Hule, hvor vi var ca. 20 Mand; men vi var fuldstændig uden Mad. Det var umuligt for os at komme tilbage og faa Mad hentet, og vi foretrak at sulte i Stedet for at udsætte os for den frygtelige Spærre-

ild, som vi maatte igennem for at faa Maden hentet. Vi maatte blive derude i 4 Døgn.

De første 24 Timer var Hungeren slem nok; men saa var det, som om Maven sov ind og intet krævede mere, men derimod blev Tørsten for hver Time frygteligere. Det var, som vore Ganer og vort Svælg fyldtes med en brændende, klæbrig Masse, som brændte helt nede for Brystet. Allerede den anden Nat, spændte vi vore Teltduge ud for om muligt at samle lidt Dugg eller maaske lidt Regnvand, og om Morgenen slikkede vi med vore Tunger over det snavsede Teltlærred for at læske vor brændende Gane.

Den sidste Nat fandt nogle Kammerater et Granathul, i hvilket der var noget mudret, snavset Vand. Vi drak alligevel af det, men fik forfærdelige Mavesmerter, saa da vi endelig blev afløst og kom tilbage, saá vi ynkelige ud. Vi meldte os straks til Lægen, som ikke kunde forstaa, hvad vi fejlede. „I har jo Gassymptomer," sagde han, „men Gasangrebet var jo forbi, da I kom derud." Tilsidst sagde han: „I har da vel ikke drukket Vand af et af disse fæle Granathuller, i hvilke der maaske ligger døde Rotter og døde Mennesker, og hvor desuden Gassen har aflejret sig?" Og da vi maatte tilstaa, at det havde vi gjort, blev vi naturligvis skældt Huden fuld; men saa fik han travlt med at skrive Etiketter, som vi kunde binde i et Knaphul i vor Frakke, og saa blev vi sendt ind til Ostende til videre Behandling. Da vi kom dèr, var alt overfyldt. Vi kom omsider ind i et stort Hus, ind over Loftet paa fjerde Sal, og dèr lavede vi saa selv vort Lasaret; saa gik vi hver Dag til Lægen, blev undersøgt og fik lidt Aspyrin samt nogle Draaber, jeg véd ikke hvad. Jeg tror nok, at for mit Vedkommende hjalp det bedre, at den før omtalte Kantinefeltvebel fik mig med ind og gav mig en rigtig god Snaps Rom.

Efter nogle faa Dages Forløb begyndte Lægen at skrive os raske. Vi skulde atter ud i Stilling. Det var netop den Dag en af mine gode Kammeraters Fødselsdag, og da han fortalte mig det, sagde jeg til ham: „Kunde vi bare faa et ordentlig Maaltid Mad!“ „Ja, han havde da opdaget et Sted, hvor det kunde lade sig gøre at faa en Bøf med brunede Kartofler samt et Glas Øl; men han betroede mig, at det var meget dyrt.

Vi var tre eller fire Kammerater sammen, og jeg sagde til ham: „Kan du finde Maden, skal jeg betale den,“ for Penge var det ikke knapt paa den Gang. Han førte os saa hen til en Beværtning, hvor vi fik Bøf, Kartofler og Øl, som jeg betalte; men da vi gik derfra, viste det sig, at det var mere, end min Mave kunde fordøje. Jeg maatte ofre det hele i Rendestenen og følte mig rigtig syg og elendig; og i Stedet for at komme med ud i Stilling om Aftenen blev jeg tilbage og meldte mig igen næste Morgen hos Lægen. Han var forfærdelig arrig, skældte mig ud for Simulant og sagde, at jeg fejlede ingenting, og kommanderede mig straks ud i Stilling.

En Dumhed.

Jeg mente, at hvor syg jeg var, følte jeg bedst selv, bad mig fritaget for hans Udtryk om Simulant og lignende og lod ham vide, at jeg havde aldrig nægtet at gaa, hvorhen jeg blev befalet at gaa; men at jeg i Dag ikke gik med i Stilling, fordi jeg var syg, hvad enten han saa vilde indrømme det eller ikke.

Det kom til et lille heftigt Ordskifte mellem os. Jeg skyndte mig derfra, saa hurtigt jeg kunde, og vilde gaa ned i en anden Gade i Byen og klage min Nød for Feltvebelen og bekende, at jeg havde baaret mig galt ad; men førend jeg naaede saa vidt, kom Lægen susende paa sin langbenede Hest, red mig forbi og kom før til Feltvebelen end jeg.

Jeg trak mig tilbage til Parken. Saasnart Lægen gik ud,

gik jeg ind, og det var ikke blide Ord og Blikke, jeg blev modtaget med. Feltvebelen sagde, at jeg var et gammelt Fæ, der ikke engang kunde dy sig overfor sin høje Overordnede, og forkyndte, at jeg havde rørt mig selv en dejlig Suppedas sammen. Lægen havde indgivet en Klage, der gik ud paa utilbørlig Opførsel, som nu skulde sendes videre opad, og det kunde blive en slem Historie for mig. Jeg fortalte Feltvebelen, hvordan det hang sammen, men han sagde: „Du er da saa gammel, at du ogsaa godt kunde være lidt klogere. Gaa nu ikke mere til Lægen, men find dig et Sted, hvor du kan være under Tag, og gaa saa hen og lad dig behandle af Sygepasseren; naar du saa føler dig rask, kan du jo gaa ud i Stilling til Kompagniet." Det gjorde jeg saa.

Der var rømmet 6 Mand Natten i Forvejen, som havde tømt min Madpose for Fødevarer og mit Tornyster for Underbenklæder, Strømper og en Skjorte, saa jeg havde ikke saa farlig meget at bære paa.

Kammerater

Mens vi laa i Brügge, var jeg kommet i Forbindelse med et Par gode, trofaste Kammerater, Gartner Johansen fra Løgumkloster og Gaardejer Kresten Madsen fra Oksbøl paa Als. Den første var Gartner for en Flok Officerer, den sidste var Leder af Landvæsenet paa den store Sindssygeanstalt, som var omdannet til Lasaret. Vi tilbragte i Brügge mange fornøjelige Timer sammen. De førte mig, Peter Hansen og flere Kammerater ind i et Hjem i Brügge, hvor der var fire Flygtninge oppe fra Egnen ved Dixmuiden. Det var Mand og Hustru og to voksne Døtre, Bertha og Else. Disse havde i Ostende en Onkel og Tante samt en Søster, som boede sammen, og med hvem de ikke havde været i Forbindelse i over et Aar.

Oprindelig var der ogsaa en Broder deroppe, men han var blevet flyttet paa samme Tid ude fra Fronten; de var blevet

skilte fra hinanden og kunde ikke faa Lov til hverken at skrive sammen eller at besøge hinanden.

Saa fik Kresten Madsen stillet an, at da jeg skulde til Ostende, fik jeg Brev med til de to gamle og til Mariane, Datteren. Jeg søgte en Tid lang og fandt omsider ogsaa Huset, hvor de tre Mennesker boede. Det var et lille nyt Hus; en Bombe var slaaet ned i Nærheden; der var kun en eneste Rude, men Dørene havde holdt, og Tagstenene var ogsaa saa nogenlunde fuldtallige paa Huset.

Første Gang, jeg kom derud, bankede jeg mange Gange heftigt paa Døren, indtil endelig den gamle Kone kom, lukkede Døren op og tittede ud; men saasnart hun saá, det var en tysk Soldat, som stod der, smækkede hun Døren i: „Nicht prützischer Soldat hier." Jeg fik en Fod i Klemme i Døren, og det lykkedes mig igennem den smalle Aabning at faa Brevet fra hendes Bror og hendes Svigerinde i Brügge stukket ind. Alle havde skrevet lidt, baade de gamle, Bertha og Else, og da hun først havde læst Brevet, sprang Døren op paa vid Gab. Jeg kom ind, blev meget hjerteligt modtaget og fik Pandekage inde hos den gamle, fik ogsaa at vide, at Mariane arbejdede inde i Byen i en Grønthandel, hvor der uddeltes Grøntsager til Byens Befolkning. Jeg har flere Gange været derude, har ogsaa en Gang været i Brügge hos Kresten Madsen og Gartner Johansen og har haft Breve med ned til Familien i Brügge.

Disse gode Venner vilde vi for Resten gerne besøge, især naar vi var godt sultne, thi særlig Kresten Madsen havde et meget godt Spisekammer, og kom vi end aldrig saa skrupsultne til ham, skulde han nok faa os mætte. Jeg havde haft Breve med derfra op til Ostende, og nu, da jeg var syg og forkommen, styrede jeg paany mine Skridt ud til de to gamle, stille Mennesker og var glad for at sidde derude et Par Timer.

Jeg besøgte ogsaa flere Gange den føromtalte lille Frue i Kælderlejligheden; men der var blandt de Soldater, som laa i Huset, en Haandværker, som stadig kom ind, saasnart han saa mig komme, en rigtig Tysker, som troede baade paa Tyskerne og paa Tyskernes Sejre. Vi mundhuggedes som Regel hele Tiden, saa nogen egentlig Opbyggelse var der i Grunden ikke ved det.

Efter nogle Dages Forløb var jeg kommet saa meget til Hægterne, at jeg atter kunde komme ud i Stilling; den Dag, jeg gik ud, mødte jeg min trofaste Ven Peter Hansen. Da gik han syg tilbage.

Efter igen at have været nogle Dage ude i Kampen, kom vi tilbage til Middelkerke og var dèr i Ro en Dag. Mens jeg gik paa Gaden og talte Dansk med en Kammerat, raabte en Stemme fra et Vindue ovre paa den anden Side af Gaden paa Dansk: „Hvor er du fra?“ Jeg sagde det og spurgte: „Hvor er du fra?“ Ja, han var da fra Nordborg paa Als. „Er der ingen fra Als hos jer?“ raabte han. Jo, jeg nævnede saa Peter Hansen fra Pøl. Han raabte tilbage: „Vent lidt, til jeg kommer ned!“ Og da han kom ned, viste det sig, at her skulde jeg paany finde en trofast Ven og Kammerat. Han hed Christian Jørgensen og var Malermester i Nordborg. Vi vendte straks om og gik paany hen til Peter Hansen, som ogsaa blev glædelig overrasket.

Vi fik den Dag nyt Mandskab, 4 Mand i vor Gruppe. Næste Morgen, da jeg kom ud af min Hule for at hente Kaffe, sad de 4 nye Kammerater ved Hjørnet af en Hule og var i Færd med at skrælle Kartofler; en Granat fo'r hvinende gennem Luften og slog ned midt i deres Kreds; alle 4 døde.

Endnu en Gang maatte vi ud i Sandklitterne. Da vi denne Gang kom derud, var næsten hver eneste Hule sammenskudt af det engelske Artilleri. Tre Gange tre Dage var vi der,

saa kom vi endelig ud af denne Slagterbod, og Regimentet blev samlet i Ostende. Dèr havde vi nogle rolige Dage, og blev saa i November Maaned ført op paa Jernbanestationen, indkommanderet i et Jernbanetog og kørt ned til Roulers.

Lidt af hvert.

Da vi kom derned, fandt vi efter mange Vanskeligheder nogle Kvarterer. Der var den Gang endnu en Del civile Folk i Roulers. Saasnart jeg kunde, maatte jeg ud fra Flokken for at se, om der skulde være en stille Krog. Jeg trængte til at være ene. Jeg fandt ogsaa saadan en stille Krog inde i et stort Jernstøberi, hvor der iblandt mange andre nye Ting var Jernpumper i hundredvis; men ogsaa derinde havde de raa Prøjsere øvet deres Ødelæggelsesværk. Med store Jernhamre, som laa dèr, var alt slaaet i Stykker.

Det kunde til Tider pine mig at leve imellem disse vilde Horder, for hvem tilsyneladende Ødelæggelse og Hærværk var det fornemste, og jeg følte rigtig i den Stund min Lidenhed og min Afmagt, men ogsaa min Afhængighed af min Gud og Fader i Himlen.

Da jeg noget efter kom tilbage til Kammeraterne, havde de fundet et Lager af tørt Rughalm i en stor Lade. Der var rigtignok stillet Vagtposter oppe ved Laden, men de blev besørget til Side, dels ved Magt, dels ved List, og vi fik alle dejlig, frisk Rughalm at ligge i.

Det var øsende Regnvejr, en meget kold og tæt Regn, og vi blev alarmeret tre Gange den Dag. Første Gang marcherede vi 3 Kilometer ud, anden Gang 6 Kilometer og tredie Gang 7 Kilometer; men hver Gang kom vi alligevel tilbage uden at have været med i Slaget. Gang efter Gang løb vore Støvler fulde af Vand, og der var ikke en tør Trævl paa vor Krop; saa trak vi Støvlerne af og hældte Vandet af dem, stak Benene i de samme Støvler igen og tørrede Tøjet paa

Kroppen. Det var ikke behageligt. Underligt nok var der ingen, der blev syge.

Vi fik saa Ro til at sove den Nat. Næste Morgen blev vi atter kommanderet ud, kom ud gennem en By, som hedder Moorslede, endnu et Stykke længere frem til højre til Byen Vest Roosebeke. Dèr laa vi til næste Dag i Stalden paa en Bondegaard, hvor Civilbefolkningen var borte.

Næste Morgen blev Kompagniet alarmeret, men lige før Afmarchen fik jeg Ordre til at blive tilbage og passe paa Tøjet. Den Morgen kom Kompagniet med i en mindre Fægtning, hvor de mistede 10 Mand.

Dagen efter blev vi ført ind i en Skov, hvor der var nogle store Barakker. Der var opstillet nogle Batterier 21 cm's Kanoner. Dèr havde vort 9. Kompagni ikke saa smaa Tab; en Granat gik nemlig ned i Barakken til dem. Hvor mange døde og saarede der var, véd jeg ikke, men iblandt de faldne var i hvert Tilfælde en ung Skovridersøn fra Aabenraa og mange, mange flere. Englænderne tog jo Batterierne under Ild, og derved gik det ogsaa mange Gange ud over os Infanterister, som laa ved Siden af.

Ved »Hedehusene«.

Vi blev efter et Par Dages Forløb ført ud til noget, som blev kaldt Hedehusene. Dèr havde vel før ligget Huse, nu var der tre Høje, som lignede vore Kæmpehøje her i Landet. Vi blev fordelt i de tre Høje, som var Huler. Jeg kom ind i en Hule, hvor vi var 40 Mand, og hvor der var Vand til midt paa Benene. Nogle Træblokke var slæbt derind, og ovenpaa dem var der anbragt enkelte Brædder; men vi sad med Benene i Vandet. Uafbrudt hamrede Granaterne paa Højens Top og Sider, og det var en ejendommelig klirrende Lyd, der naaede ned til os, hver Gang en Granat eksploderede. Ved Siden af mig sad en Meklenburger ved Navn Meyer. Han havde lige været paa Orlov. Vi sad og talte

sammen om vore Hustruer og vore Børn, viste gensidig hinanden Billeder, som vi førte med os, talte med hinanden med Haab imod Haab om at slippe hjem fra den frygtelige Krig, talte ogsaa med hinanden om Guds vise Hensigt med os og om, hvad han vilde lære os, og at vi ogsaa i denne Stilling maatte føle os i vor himmelske Faders Haand.

Luften var kvalm dernede hos os. Det var umuligt for en Mand at komme uden for, det var den visse Død. Granaterne haglede ustandselig ned uden for, og da ingen af os nogensinde kunde komme ud, blev Luften jo længere des daarligere.

Den anden Dag ved Middagstid vilde Meyer prøve at komme hen i Aabningen for at trække lidt frisk Luft. Der gik en Siksakgang ind i Hulen; men Meyer vovede sig for langt frem, en Granat kom og eksploderede lige uden for Udgangen, og et Stykke saa stort som en lille Haandflade ramte ham paa Siden af Hovedet og rev den ene Halvdel af Hovedet bort. Han styrtede selvfølgelig død om. En ung Hustru var blevet Enke, to smaa Børn faderløse.

Desuden havde vi en haardtsaaret og flere letsaarede. Nu blev der travlt med at forbinde. Et Bud sprang over til en anden Hule, hvor Kompagniføreren var, og meldte det passerede. Han kom tilbage og fortalte os, at den ene af Højene var skudt sammen og alle, som var derinde, døde. Samtidig kom han med Ordre til Peter Hansen og mig, at vi skulde bringe den haardtsaarede Kammerat tilbage til Lasarettet, naar Natten kom. Den letsaarede kunde saa selv følge med os, saa maatte vi være fri for at komme med ud i Stilling mere, men til Gengæld skulde vi skaffe Kvarterer til Kompagniet, til den Tid de kom af Stilling.

Vi kom tilbage, fik den saarede paa Lasarettet, og søgte saa efter Kvarterer til vort Kompagni. Vi henvendte os paa By-

kommandanturen, men de Gader, man anviste os, var der ingen Plads i. Vi fandt saa selv en anden Gade. Dèr gik vi fra Hus til Hus op paa Lofterne og eftersaa, hvordan Lejlighederne var, og skrev paa Dørene, hvormange Mand, Officerer og Underofficerer, der kunde være. Civilbefolkningen var der jo ogsaa.

I Kvarter.

Vi fandt i et af Husene et dejligt Hjørne oppe paa Loftet, hvor der akkurat var Plads til to Mand, og da Taget var godt, besluttede vi, at dèr vilde vi bo.

Da vi omsider var færdige og havde Plads til hele Kompagniet, gik vi tilbage til det Kvarter, vi selv havde udsøgt os. I Gadedøren mødte vi Fruen i Huset, og da vi vilde gaa ind, skældte og smældte hun. Saadan et Par snavsede Bæster vilde hun rigtignok ikke have ind ad sin pæne Dør. Vi kunde gaa bagom. Vi saá lidt til hinanden, smilede og gik om til Bagdøren og op paa Loftet.

Deroppe laa der en hel Mængde gammel Træuld, som naturligvis var vrimlende fuld af Utøj. Vi fik Træulden samlet sammen, bar den ned i vort Telt, fik Snavset fejet nogenlunde sammen deroppe og baaret ud, men vi var saa uheldige at tabe nogle Trævler paa Trappen. Straks kom Fruen farende og skældte ud, saa det smældede i Huset. Min Kammerat blev helt betænkelig og sagde: „Det gaar aldrig godt her, det er da en værre Rasmus, vi er kommet i Lag med.“ Jeg trøstede ham med, at det gik nok.

Da vi var omtrent færdige, kom en af vore unge Kammerater ude fra Fronten — syg, forkommen og dødtræt. Han kastede sig ned i den gamle Træuld, som vi havde baaret ud. Vi fik hurtigt frisk Træuld op paa Loftet, bar ham op og lagde ham i den, hældte ham lidt Rom i Munden, rullede ham ind i nogle Tæpper og lagde ham saa tilbage i den friske Træuld. Da Fruen saá det, gled der et Træk af Velvilje over

hendes Ansigt, og da vi omsider var færdige, blev vi enige om, at nu skulde vi ned og se, hvordan vi kunde komme om ved den vrede Frue. Vi bankede paa Døren og traadte ind. Hurtigt lagde vi et Par Mark paa Bordet og bad, om vi ikke maatte faa vor Kaffe varmet samt sidde inde i Varmen og drikke den og spise vort Brød. Saasnart Fruen saa Pengene, blev hun mildere stemt; hun indbød os meget forbindtligt til hver Dag at komme ind og sidde i den varme Stue. Vi skyndte os at fortælle hende, at fra det store Kullager, som laa derovre ved Jernbanen, kunde vi nok skaffe et Par Sække Kul, og det blev meget naadigt optaget, for Brændsel var det ikke saa rigeligt med.

Vi saá os rundt i Stuen. Manden sad som en Per Tot henne ved Kakkelovnen. Men slige Vægdekorationer som i dette Hjem havde jeg endnu aldrig set. Der hang en Del Vægpynt, meget pænt udsyet, som flittige Kvindefingre kan brodere, men i Stedet for som hjemme Bibelsprog eller andre kønne Ting, var det her slet og ret Afladsbreve.

Aflad. Et af dem lød f. Eks. i Oversættelse paa Dansk: „Tro paa Jesus Kristus, saa har du Aflad for 100 Dage". Med Interesse og den største Forbavselse læste jeg dette. Jeg er ikke fuldstændig klar over, om et saadant Afladsbrev blev købt for en Afdød, for at han kunde slippe igennem Skærsilden. Det mente min Kammerat. Jeg mente, det var for de levende, og spurgte derfor Fruen, hvad hun saa vilde gøre, naar de 100 Dage var forbi. Hun svarede meget selvbevidst: „Saa kan vi jo købe igen." Jeg udtrykte min store Forbavselse og fortalte hende, at saa var vi sandelig anderledes godt stillede i den evangelisk-lutherske Kirke, for vi fik at vide ved Guds hellige Aand igennem hans Ord, at ved Troen paa Jesus Kristus faar vi Syndsforladelse for hele Livet og evig Herlighed i Tilgift; men det vilde Fruen ikke gaa ind paa.

Hun var meget ivrig til at diskutere, og hun er en af de faa, som jeg prøvede paa om muligt at faa alt slaaet i Stykker for. Hver Gang, vi diskuterede, og det skete tit, havde jeg en Følelse af, at med Fruen var der ikke stort at stille op, hvorimod Manden lyttede med Begærlighed, endskønt han sjældent sagde et Ord.

Kompagniet kom ind fra Stillingen. Dagen efter gik Feltvebelen rundt for at se paa de forskellige Kvarterer, og da han opdagede, hvor godt og lunt vi havde det, sagde han: „I to gamle Slyngler har da vidst at faa det bedste Kvarter selv; men nu heraus med jer, jeres Kvarter vil jeg have." Det passede os naturligvis daarligt, men ud maatte vi. Hans Kvarter kunde vi ikke faa, men jeg tror nu ikke, han havde saa megen Glæde af at være i vort som vi. Vi fandt saa et Hus, hvor der var Plads paa Loftet. Der manglede nogle Tagsten, og øsende Regn var det; vi havde ganske vist nogen Læ, men tørt kunde vi ikke ligge, saa vi havde gjort et meget daarligt Bytte. *Nyt Kvarter.*

Der var et andet Hus bygget sammen med det, hvor vi laa, kun med en Brandmur imellem. Dèr boede en Belgier, som var antaget af Tyskerne, og der var ingen Plads til os. Næste Dag var Peter Hansen gaaet hen i Byen. Jeg stod udenfor Huset og grublede over Tilværelsen og tænkte: „Du kunde jo se, om det kan lade sig gøre at komme ind i den Familie i Huset her ved Siden af."

Da jeg kom ind, stod der en ung Pige ved Komfuret; der gik et Par smaa Børn derinde, hendes mindre Søskende, og hun lod mig tydeligt forstaa, at hun ønskede helst, at jeg forsvandt den Vej, jeg var kommen. Et Par Forsøg paa at indlede en Samtale med hende resulterede kun i Enstavelsesord, hvorfor jeg gik ud igen og tænkte som saa: „Kommer Tid, kommer Raad." Ved Middagstid kom der en ældre

Mand med et stort, kulsort Skæg, der naaede ham midt ned paa Brystet, men med et Par Øjne, der skinnede. Vi hilste paa hinanden, jeg gav mig i Samtale med ham og véd slet ikke, hvordan det gik til, men øjeblikkelig var vi inde paa en Samtale om Guds Rige, og vi blev snart klare over, at vi var Brødre i fælles Tro paa den fælles Frelser. Han indbød mig til at gaa indenfor, stormede ind i Stuen og raabte: „Godelive, Godelive!“ — det var Datterens Navn — „Jeg har fundet en Bror!“ Pigen kom springende, og hun blev meget forlegen, hun kunde jo kende mig og se, at det var mig, der havde været derinde om Formiddagen. Hun rakte mig undseligt sin Haand og bød mig velkommen.

Vi talte sammen en Stund, og før den gamle igen gik paa Arbejde, havde vi gensidigt fortalt hinanden et Stykke af vor Livshistorie. Hans Hustru var død; han havde nu den voksne Datter her og en til, som ikke var til Stede, og saa to voksne Sønner, som begge arbejdede for Tyskerne paa et Maskinværksted. Han indbød mig til at komme ind om Aftenen, og var der flere af den Slags Folk, skulde de være velkomne.

Vi samledes en hel lille Flok om Aftenen; Familien sad og spiste sin Aftensmad, som bestod af tørt Brød og noget, de kaldte Paps, en tynd Melsuppe, da vi kom ind, og Samtalen begyndte. Den ene af Sønnerne faldt straks i med, hvorimod den anden Søn satte sin Ske haardt i Tallerkenen og rejste sig. Han gik med tydelig Vrede ud af Stuen, og vi saa ham ikke mere. Der gik et Suk igennem de andres Hjerter, og medens en klar Taare kom frem i Faderens Øjne, sagde han ganske stille: „Ja, denne min Søn vil ikke.“

Snart var dette lille pinlige Optrin bortvejret af Glæde og Tak til vor fælles Gud. Vi talte sammen og sang og havde en hyggelig Aften, saa Byttet var nok ikke saa daarligt, som

det saa ud til, for Peter Hansen og mig med Hensyn til vort Kvarter.

Desværre var vi der kun i 8 Dage, saa kom Kompagniet atter ud i Stilling. Denne Gang kom jeg heller ikke med, men skulde i Stedet for arbejde for den tyske Bykommandantur. *Arbejdsmand.*

Arbejdet bestod i hver Dag at køre rundt i Byen og røve; alt, hvad der blev røvet, blev kørt ned til Havnen og indlastet i store, fladbundede Baade, som løb paa Kanalerne. Saadan en Baad kunde tage indtil 80 Vognladninger. Alt muligt blev slæbt sammen og stuvet ned: et Farvelager, som blev tømt, og Metaller, f. Eks. Gadelygter, Tagrender, samt Tusinder af Sække fra Bryggerier og Kornlagre, og ned til Klude og Pjalter, som samledes op paa Gaden. Alt kunde anvendes i det forarmede Tyskland.

Efter 6 Dages Forløb kom Kompagniet igen tilbage; de havde været i Stilling ude ved Passchendaele, og nu blev vi ført et Stykke længere tilbage fra Fronten, kom nordpaa, op til Swevezeele. Vort Kompagni kom et Par Kilometer frem til en lille Landsby.

Feddersen og jeg kom til at bo sammen. Vi havde et dejligt Kvarter i et lille Værtshus hos et Par unge Folk. Der gik nogle Dage, saa blev jeg spurgt, om jeg var villig til at være Vasker. Jo, det var jeg meget villig til, for jeg tænkte hele Tiden: „Bare du kunde slippe for at komme ud i Stilling!" Saa blev jeg da Vasker, i den Tid vi laa der i Byen. Vor Kompagnifører havde været paa Orlov. Han havde faaet nyt Linned med sig fra Tyskland, og det kom sammen med Mandskabets Undertøj i Vask, men hvem skildrer min Skræk og Rædsel! Da jeg skulde have det fisket op, var det blevet til Grød og Klister i Stedet for Skjorter og Benklæder. De var nemlig af Papir, hvad jeg selvfølgelig ikke vidste og ikke

havde skænket en Tanke. Jeg samlede af det, hvad jeg kunde, og pakkede det sammen, og da Kaptejnens Oppasser kom for at hente Vasken, fik han det med, som det var, og jeg hørte heldigvis aldrig fra det!

Det lakkede stærkt mod Jul. Et Stykke udenfor Byen var der en prægtig Skov, som blev hugget ned af Tyskerne, og hvor der blev brændt Kul og hentet Brænde. Denne Skov var i Bunden fuldstændig dækket med Alperoser, hvoraf vi sendte nogle smaa Planter hjem.

Gidsler. I Swevezeele var der en tysk Vagtmand, som havde været raa og brutal mod nogle russiske Fanger; han var blevet overfaldet og mørbanket. Belgierne fik Skyld for det. Vi blev derfor alle Mand kommanderet ud en Nat og skulde skaffe 100 Mand som Gidsler. Der blev banket paa, Manden trukket ud af Sengen og ført ind i en stor Lade. Næste Morgen viste det sig, at 70 havde Legitimationspapirer fra Tyskerne, saa dem maatte de lade gaa; men saa blev Byens Kirke bevogtet af Soldater, og da Folk i den tidlige Morgenstund, omkring ved Kl. 6, kom myldrende ud af Kirken, blev 70 Mand taget og ført hen i Laden som Gidsler.

Om Natten gik der stærke Patruljer, nogle med Politihunde. Efter mange Forhør samlede Mistanken sig om tre bestemte Mænd, og de bevogtedes baade Dag og Nat. En Nat stod ogsaa nogle af vort Kompagni paa Vagt. En Politihund kom hen og snusede til en af dem, og da han vilde jage den væk, viste den Tænder. Dette vilde han ikke lade sig byde af en Hund, og da han stod med skarpladt Gevær, kastede han dette til Kinden og knaldede Hunden ned.

Næste Dag blev Hunden fundet skudt. Belgierne fik Skylden, og det skulde være et yderligere Bevis mod de tre arresterede, at deres Venner havde gjort Forsøg paa at faa dem ud om Natten. Det hed sig, at Dødsdommen var fældet over

dem, og det gik som en Løbeild gennem Kompagnierne. Alle havde vi den største Angst for at skulle blive kommanderet ud at skyde disse tre.

Den Mand, som havde staaet paa Vagt og skudt Hunden ned, kom op ad Dagen fra sin Søvn, og vi fortalte ham da, hvad der var sket, og hvad der var i Gære. Han sagde straks, at han havde skudt en Køter om Natten. Vi formanede ham til, at han skulde gaa til Kaptejnen og melde det, hvad han ogsaa gjorde. Denne tog forfærdelig paa Vej; det var jo en skrækkelig Historie; men Soldaten tog det med den største Ro og sagde blot, at de Folk kunde jo holde deres Køtere hos sig selv; han kunde ikke vide, det var en Politihund. Saa blev han ført for Bataillonskommandøren. Her gentog han sin Forklaring og blev skældt Bælgen fuld, men saa vidt jeg véd, slap de tre Belgiere derfra med Livet.

Julenat.

Dagen før Jul kom der til vort Kvægdepot en Transport Kreaturer fra Tyskland. Det var Aften; Dyrene var forsultne, og hvor der var en Gaardsplads aaben, gik de ind. Nogle behjertede Mænd fra vort Kompagni fik fat paa 4 dejlige Okser, trak dem ned i en Krog og fik dem gjort et Hoved kortere; vi havde altsaa Oksesteg i lange Baner til Juleaften. Peter Hansen, Feddersen og jeg sad Juleaften sammen ved et lille kunstigt Juletræ, som var blevet sendt mig fra mit Hjem. Vi kunde ikke rigtig tage Del i de andre Kammeraters støjende Juleglæde, men sad stille for os selv.

Vi havde haabet at blive i vort Standkvarter Nytaar over, men i Stedet for kom der Ordre midt i Julenattens Fred, at vi skulde gøre os marchberedte, samles paa Jernbanestationen i Swevezeele og tage med Toget til Roulers. Vi skulde atter ud i Stilling ved Passchendaele.

Da vi kom i Nærheden af Roulers, mødte vi et Tog med

84. og 86. Regiment[8]), der kom ud fra Stillingen. Da vi kørte forbi hinanden, stod vi tre Kammerater paa Platformen, og over til os lød fra de bortdragende Kammerater: „Glade Jul, dejlige Jul", den kære, kendte Julesalme paa vort eget Maal.

Vi vilde gerne have sunget med; men i Stedet for mistede vi fuldstændig Herredømmet over os selv, og medens Hænderne foldedes til stille Bøn, trillede Taarerne ned ad vore Kinder. Det var Julemorgen.

Vi maatte straks af Sted, saasnart vi kom ud af Toget, ud til de føromtalte Barakker i Skoven, derfra op gennem Byen West Roosebeke og ud i det forfærdelige Pløre og de opæltede Marker til Stillingen ved Passchendaele.

En Fange. Den første Aften, mens jeg stod paa Vagt ud for et Understade, i hvilket der sad nogle Officerer, kom der i Mørket en Skikkelse henimod mig, og da jeg raabte: „Hvem der?" og forlangte Feltraabet, rakte han begge Arme i Vejret og bad om Pardon. Det var en Englænder. Jeg traadte hurtigt hen til ham, Vaaben havde han ingen af. Jeg vilde gerne tale lidt med ham og lagde min Haand beroligende paa hans Skulder, men det eneste, jeg kunde forstaa, var, at han var paa Vej hen til Bataillonen, og at han var 28 Aar. Det kunde vi gøre os forstaaelige ved Hjælp af vore Fingre. Jeg sagde, at det passede godt, for Bataillonen var netop her, og saa førte jeg ham ned til Officererne og gik igen op paa min Post. Kort Tid efter kom han op; en Mand blev beordret med ham tilbage til Fangelejren; men før han gik, fik jeg dog Lejlighed til at træde hen til ham og hviske ham ind i Øret: „Kammerat!" Han skulde forstaa, at det var en Ven og ikke en Fjende, han havde mødt.

---

[8]) Slesvigske Regimenter.

Vi laa derude ved Passchendaele fuldstændig indfiltret i hinanden. Ingen vidste, i hvilket Granathul der laa Englændere, og i hvilket der laa Tyskere. Mange Kammerater druknede i disse fæle, store Huller, der for en Del var fulde af Mudder og Vand. *I Granathullet.*

Da vi en Nat gik i Gaasegang efter hinanden mellem Granathullerne, gled jeg ud og sad uhjælpelig fast med det samme, og da jeg prøvede paa at arbejde mig op, mærkede jeg snart, at jeg i Stedet for ganske langsomt sank dybere og dybere ned. Jeg fik Tornysteren af og lagt foran mig med mit Gevær ovenpaa, og dèr stod jeg da foroverbøjet, støttende mig til det, og jeg kunde jo ikke af fuld Hals raabe om Hjælp, for saa vilde Englænderne sætte et Maskingevær i Gang, og jeg kunde vente at blive gennemboret, maaske af flere Kugler. Der var Angst og Spænding, Bøn og Skrig i mit Hjerte til min Gud og Frelser. Omsider kom der Kammerater saa nær forbi, at de blev opmærksomme paa mig. Straks rakte den ene sit Gevær ud, som jeg greb med begge Hænder, den anden stillede sig bagved og lagde sin Arm omkring hans Bryst bagfra, og saa halede disse to trofaste Kammerater mig op. Jeg fik oven i Købet begge mine Støvler med mig, hvilket mange ikke fik.

Endnu en Nat tilbragte vi derude, en Nat fuld af Sorg og Rædsel, hvor flere af Kammeraterne lukkede deres Øjne i Døden. Et Par fik et Ben skudt af; men mens den ene jamrede sig forfærdeligt, sagde den anden blot: „Tænd mig en Cigaret," og han gav ikke en Klagelyd fra sig.

Næste Dag kom vi tilbage til Roulers og laa igen dèr nogle Dage som Reservetrop. En Morgenstund fik jeg Ordre til at skulle melde mig hos Retsvæsenet, og blev ansat som Fangevogter; men det passede mig grumme daarligt, jeg gad ikke høre den Lyd, naar Nøglen gled ind i Laasen, og jeg skulde *Fangevogter.*

laase Fangerne ind, for jeg kunde slet ikke se, at de havde forbrudt sig. Den eneste Trøst var den, at Fangerne selv var udmærket tilfreds med det, bare jeg kunde skaffe dem nok at spise; og i det Stykke gjorde jeg mit bedste. Dog bad jeg i al Stilhed Gud om at blive fritaget for Fangevogterposten, gik ogsaa til Løjtnanten i Retsvæsenet og bad ham om muligt at give mig en anden Bestilling. Og i Begyndelsen af det nye Aar modtog jeg Ordre til at melde mig ved Felt-Proviantdepotet for vor Division.

Det var med let Hjerte, jeg styrede bort fra Roulers op imod Lichtervelde, hvor jeg skulde melde mig. Jeg fik straks en varm Modtagelse, idet den Officer, som jeg henvendte mig til, noget barsk spurgte mig, om jeg var dygtig til at bære tunge Byrder; jeg svarede hurtigt, at det var jeg ingen Helt til, men Arbejde skyede jeg ikke. Officeren sprang op og klappede mig paa Skulderen, og endskønt han vel var ca. 20 Aar yngre end jeg, sagde han dog: „Godt svaret, min Søn, godt svaret."

Ved Provianten. Saa var jeg først hos en gammel Mand, som skulde ordne Sække ved Provianten, det rene Driverliv. Vi modtog vel den Dag 200 Sække, som vi skulde rulle sammen 25 i hvert Bundt, saa stod vi Resten af Tiden og frøs og skiftedes til at holde Vagt, for at ikke en Officer skulde overrumple os ved Driveri. Det passede mig i Grunden ogsaa meget daarligt. Det var en hel Lettelse, da der en Morgen var kommet nogle Jernbanevogne, som skulde tømmes. Vi begyndte med at bære Salt ud, 200 Pund i hver Sæk, og da jeg kunde se, at de ikke havde Spor Begreb om, hvordan man skal behandle en Sæk, der skulde nemlig stables 12 Sække ovenpaa hinanden, saa tilbød jeg min Tjeneste. Der var tre Mand, hvoraf de to havde fat i hver sin Ende af et kort Kosteskaft, som vi lagde under den ene Ende af Sækken,

med den anden Haand tog vi den anden Ende, løftede den op og svingede den opad, og i det Øjeblik kommanderede jeg den tredie Mand til at passe paa og saa give Sækken et Skub, saa den fløj op paa Plads. Det var udmærket og faldt Opsynsmanden saa meget i Øjnene, at han straks begærede af Proviantmesteren at faa mig ind i Lageret.

Midt under Arbejdet kom der nogle Flyvere op og kastede Bomber. Saa løb alle Mand deres Vej; men det var jeg ikke vant til, hvorfor jeg blev. Det viste sig imidlertid, at Bombekasterne havde anrettet Ødelæggelser nok, der var rigelig 40 døde og saarede.

Her var der meget Arbejde. Om Natten blev der losset, om Dagen blev der uddelt. Gang paa Gang maatte der rekvireres nyt Mandskab; thi selv om vi ikke var med i Slaget, var vi altid udsat for Granater og især for Flyvernes Bomber.

Jeg blev snart Vidne til, at her var der to Synder, som særligt gik i Svang. Det var Drukkenskab og Tyveri, og en tredie, som fulgte i Hælene paa dem, var Løgnen, og det var mig en Pine Gang efter Gang at staa overfor dem. Jeg prøvede stadigt at overbevise mine Kammerater om det skændige i deres Opførsel.

Lidt efter lidt blev jeg mere betroet, og det var tilsidst en ret stor Grossererhandel, jeg havde; men jeg følte nok, at her skulde mit Gudsforhold staa en anden Prøve end ude i Skyttegravene, og det var mange Gange værre at staa som et Guds Barn paa denne Plads end ude i forreste Linie.

VI

Foraars-offensiven 1918.

Vi flakkede rundt fra Sted til Sted, og i Februar Maaned blev vi atter sendt til Frankrig; dèr var Foraarsoffensiven lige for Haanden. Gang efter Gang var der Orlovsspærring, saa var der Postspærring, og vi levede i den tykkeste Uvidenhed om, hvad der foregik rundt om os udover det, vi selv kunde overse.

En Del af Kammeraterne fra Kompagniet søgte ved Lejlighed til mig paa Besøg, og det var en meget stor Opmuntring.

Omsider den 21. Marts brød Offensiven løs. Jeg blev kommanderet med tre Lastbiler lige efter de fremstormende Tropper op igennem det samme Omraade ved Somme, hvor vi et Aar før var gaaet tilbage. Her laa Tusinder og atter Tusinder, døde af de frygtelige Gasangreb, som Tyskerne begyndte med, og faldne i Nærkamp eller dræbte af den frygtelige Artilleriild, som havde bragt Døden til mangen Ungersvend.

Vi vidste nok, at da vi Aaret forud gik tilbage, var alle Byer blevet sprængt og Brøndene fyldt med Snavs og ødelagt, og at alle Træer var blevet omsavede; men at Ødelæggelserne var saa fuldstændige, som vi nu fik at se, det havde vi næppe troet. Der var af alle disse store Huse og Byer

ikke alene ikke Sten paa Sten tilbage, men der var Masser af Byer, af hvilke der overhovedet ikke var én Sten tilbage. Alt var kørt ud over Markerne til Anlæg af Militærveje. Et Par forhutlede Bærbuske eller nogle forkrøblede Vinstokke fortalte, at her havde der ligget en By; men der er mange tusinde Familier i Nordfrankrig, som ikke en Gang med Bestemthed kan sige: „Her har mit Hjem ligget."

Englænderne blev drevet tilbage Dag for Dag. Vi kom langt ind i Frankrig, i Egne, hvor der ikke havde været Krig før. Da vi var kommet et godt Stykke forbi Peronne, stod der derfor endnu Vejvisere, og vi opdagede snart, at der paa Vejviserne foruden Bynavn var malet en Ræv, som i strakt Karriere løb østpaa. I Førstningen kunde jeg ikke fatte, hvad Ræven betød, men omsider gik der et Lys op for mig. Tyske Soldater kaldes jo Mikkel, og Englænderne vilde dermed symbolisere, at Mikkel en Dag skulde faa Næsen vendt den anden Vej, og saa skulde det komme til at gaa hurtigt.

Først maatte dog Tommy tilbage. Efter mange, lange og trange Dage og haarde Kampe kom vi ud og slog Lejr ved en By, som hed Villers Carbonnel. Vor Stilling var et Par Kilometer derfra, og vi var der nogle Dage og havde nogle strenge Kampe ved en By, som hed Brie, men saa trak Kampen længere bort. Kun Flyverne havde vi stadig Besøg af. Der var nemlig et stort Ammunitionslager, som var særlig eftertragtet, og vi havde desværre ikke saa faa faldne og saarede.

Maalet var, at vi skulde tage Amiens; men den sidste By blev Albert. Ved Albert blev der af vor Bataillon taget 400 Englændere, som med den kom tilbage til Villers Carbonnel, hvor vi var sammen et Par Dage. Englænderne havde jo slet ingen Fødevarer, og vi havde kun lidt. De blev lukket inde i en Barak, og vi kom ind i en anden. Efter et Par

Timers Søvn vaagnede vi alle. Der blev stillet nogle Vagtposter ud, men vi gik iøvrigt frit om imellem hinanden. Englænderne gik rundt og bad om Brød; der kom ogsaa et Par unge, intelligente Englændere hen til mig og bad om Brød. Jeg havde ikke ret meget, men det, jeg havde, delte jeg med dem. Jeg vilde meget gerne tale lidt med de to Englændere og prøvede baade paa Dansk og Tysk, lidt Fransk kunde jeg ogsaa og oven i Købet nogle russiske Brokker, som ogsaa blev brugt, men det vilde alligevel ikke gaa. Saa trak jeg min Bibel op af Lommen og viste dem den, og saasnart de saá den, sprang den ene Englænder ind i Barakken og kom hurtigt tilbage med sin Bibel. Da han havde vist mig den, saá vi alle tre hinanden ind i Øjnene, og saa nævnede vi Jesu Navn, og da vi havde nævnet det, foldede vi vore Hænder, bøjede vore Knæ, og saa bad vi hver paa sit Maal, jeg paa Dansk og de to Englændere paa Engelsk.

Atter Bibelen.

Der var ikke noget usædvanligt ved det; vi saá saa tit større eller mindre Flokke ligge paa Knæ sammen. Da vi saa rejste os, tog den ene af Englænderne sin Kokarde, og den anden tog sit Nummer af sin Skulderklap og rakte mig. De fik selv hver en Ting, jeg husker ikke hvad, og jeg gemmer disse to Ting til Minde om de to Englændere, og jeg tror, at vi en Gang skal faa Lov til at møde hinanden i Himlen, hvor vi kan forstaa hinanden.

Efter at vi havde været med i Offensiven helt fra den 21. Marts til Pinselørdag, kom vi atter tilbage, saa langt, at vi næppe kunde høre Kanonerne mere. Dèr var vi indkvarteret to og to Mand. Vor Vært spurgte os straks, om vi var Prøjsere, hvad jeg med en god Samvittighed kunde sige nej til, min Kammerat ligeledes. Vi blev vel modtagne og fik et meget pænt Kvarter.

Tiden var nu saa vidt fremskreden, at det var min Tur

at komme paa Orlov; men nu gik der særlige Orlovstog til de forskellige Provinser, og der var længe imellem. Da vi havde været der ca. 4 Uger, kom flere Kammerater, som var fra Slesvig og Holsten og fortalte mig, at Dagen efter gik Orlovstoget ad den Kant til, og at de skulde med. Jeg haabede lige til det sidste ogsaa at kunne komme med, men nej, det blev ikke til noget. De rejste, og jeg maatte blive. Med Sorg i Sind erfarede jeg, at ogsaa min trofaste Ven, Peter Hansen, kom med paa Orlov. To Dage efter, at de var rejst, kom Kompagniskriveren imidlertid med mine Orlovspapirer, men samtidig med 5—6 store Pakker, som jeg skulde bringe hjem til Tyskland for Officerer og Underofficerer. Jeg slap fri for at komme med Samletoget, kunde rejse frit med Eksprestoget overalt, og var saaledes min egen Herre.

Mod Hjemmet igen!

I Hamborg kørte jeg det reglementerede Orlovstog forbi, men jeg maatte have alle Pakkerne med til Neumünster, hvor jeg afsendte dem fra et Posthus.

Atter mod Hjemmet for fjerde og sidste Gang! I Vojens fik jeg telegraferet hjem, og jeg fik Lejlighed til at besøge min Bror i Skrydstrup, hvor saa min gode Ven og Nabo hentede mig, for denne Gang skulde vi have alt med hjem fra Fronten, Tornyster, Staalhjelm og Gasmaske, og jeg havde ogsaa forskellige andre Ting, f. Eks. en engelsk Staalhjelm. Desuden var det lykkedes mig for dyre Penge at købe baade lidt Kaffe og Sukker, saa det var en hel Herlighed, da jeg kom hjem. Det var lige midt i Høhøsten, vi ankom, alt var smilende og skønt, men tunge Uvejrsskyer hang over os. En kær Bror og en kær Svoger var allerede faldet for længe siden; nu var ogsaa vor kæreste Plejesøn faldet. Vi havde to. Krigen var der ingen Ende at se paa. Snart kunde Dagen komme, da min ældste Søn skulde melde sig, og jeg arbejdede Dag og Nat med dette: „Han skal ikke være Sol-

dat og med i Krigen, om jeg saa skal sætte Himmel og Jord i Bevægelse.“ Saa tit havde jeg takket Gud, at jeg kunde gaa, og mine Drenge blive hjemme; men nu saá det ud til, at den Dag let kunde komme, da Turen ogsaa vilde naa til dem.

Orloven var snart til Ende, og det blev den sværeste Afsked for mig. Hvor dybt fortvivlet jeg var i mit Hjerte, kunde jeg ikke fuldt ud aabenbare for min Hustru og mine Drenge, men Herren være priset, min Gud kunde jeg da fortælle det.

Atter ud. Min Nabo var samtidig hjemme paa Orlov. Vi gav os gode Stunder, tog én eller to Dage mere, end vi egentlig maatte, rejste saa sammen og fulgtes ad til Bryssel. Da jeg havde en Anelse om, at mit Regiment var flyttet, søgte jeg Oplysning i Brüssel og blev beordret til Charleville, hvor Regimentet var blevet tildelt Kronprinsens Armé.

Jeg rejste til Charleville, men gik i flere Dage, før jeg fandt mit Kompagni og særlig Proviantafdelingen. Saa var jeg omsider i de gamle Folder igen.

Kronprinsen selv fik jeg Lejlighed til at se næsten hver Dag, men havde et levende Indtryk af, at han ikke var ret meget regnet, dels for hans gadedrengeagtige Optræden og dels for det usle Liv, han levede.

Den sidste Offensiv. Nu forberedtes den sidste Offensiv, idet der den 14. Juni paa Franskmændenes Nationalfestdag skulde prøves endnu et kraftigt Fremstød. Store Troppemasser var samlede bagved Fronten. Ammunition og Levnedsmidler var blevet uddelt, og ved Midnatstid en stille, lun Sommernat stod vi alle kampberedt, klar til at rykke frem, Stormkolonnerne var forude. Vi, som ellers ikke plejede at deltage i Kamp, fik ud leveret skarpe Patroner. De, der ikke havde Gevær, fik et

en Del havde endnu aldrig haft et Gevær i Haanden, men maatte alligevel med.

Ved Midnatstid begyndte Gasangrebet, og henad Kl. 4 lyste den opgaaende Sol ind over et Landskab, hvor Troppemasserne rykkede frem mod de tre store Høje forude, af hvilke den midterste, det hvide Bjerg, var klarest at se i Morgendæmringen.

Vi gik i hurtig Stormmarch, naaede snart de franske Skyttegrave, som under Hurraraab blev stormet; men det viste sig, at der ikke var en eneste Franskmand i dem. De havde lugtet Lunten og trukket sig tilbage, saa Tyskerne spildte al deres Gas og alt deres Krudt, og de kunde ogsaa have sparet Hurraerne for de tomme Skyttegrave. Det viste sig snart, at Franskmændene havde sat sig fast ved Landevejen, og nu sendte de en formelig Hagl mod de fremstormende Kolonner. De store Granater naaede endog helt over til os, som var i bageste Linie. 4 af mine Kammerater gik og trak et Maskingevær paa en lille Vogn. De stod ved en Korsvej; der samlede sig flere om dem, en stor Granat kom og slog ned midt imellem dem. Døde Kroppe og afrevne Lemmer fløj op i Luften, og da et Par Stykker af os ilede derhen, var de alle døde.

Vi kom op ved en lille Skov, hvor en af mine unge Venner fra Gnesen mødte mig. Han var blevet Oppasser hos Regimentskommandøren, og mens vi sad og talte sammen, kom selve Regimentskommandøren tilbage i én lang Støvle og én Tøffel. Han var blevet saaret i det ene Knæ. Han var en uforfærdet Soldat, altid forrest iblandt sine Soldater, hvor det kneb. Han raabte til os: „Det gaar godt, Kammerater, da jeg blev saaret, var vi 8 Kilometer fremme, og det gaar ustandselig fremad. Chalon er Maalet, det maa være vort, før Sol gaar ned.“ Men der var den slemme Fejl ved

det, at Franskmændene satte sig til Modværge, og hen paa Eftermiddagen maatte vi vige tilbage. Vi overnattede paa en Eng, men blev snart forstyrrede i vor Nattero af de stadig mere og mere nærgaaende franske Granater. Tidlig om Morgenen brød vi op og blev sat i March længere til højre. Vi mødte nogle franske Fanger, som var blevet taget, og saa gik der et Par Dage, hvor vi stadig marcherede til højre bagved Fronten.

En Dag kom vi til en By, som hed Berry-au-Bac, og her har jeg set de største Sprængkratere. Franskmændene var i Hælene paa os. Vi blev kommanderet ind i de gamle Stillinger, hvor der havde staaet mange blodige Kampe. Ligene laa endnu i Massevis helt fra 1914 og 15 og var ikke begravede; det vil sige Knoglerne, Rotterne havde forlængst ædt Kød og Sener, og Støvlerne stod med Fødderne i, ligesom Pandeskallerne laa omgivet af Staalhjelme, og der laa Tøjrester, af hvis Farve vi kunde se, om det var en fransk, tysk eller engelsk Soldat, hvis Rester her laa. Vore Følelser var den Gang saa fuldstændig sløvede, at det ikke gjorde det bitterste Indtryk paa os.

Polakken. Vi havde for ca. 8 Dage siden faaet en Kammerat, en kæmpestor Polak, som hed Gulochinsky. Han var en stilfærdig Mand, kæmpestor og stærk, og alle holdt vi meget af ham; men vi mærkede ogsaa alle, at han gik og bar paa noget tungt. Vi prøvede paa at lirke ved ham, men ingen kunde faa ham til at lukke sig op.

Stormen blev ikke til noget fra Franskmændenes Side. De tog Opstilling i en Skov ca. 3 km fra os, og saa fik vi da Ordre til at vi, der ikke skulde staa paa Post, skulde søge vort Nattelogi i de smaa Huler, hvor der var Plads til 4 Mand i hver.

Tre af os var gaaet ind og havde lagt os, den fjerde var

Polakken. Han kom ogsaa ind og lagde sig ganske stille; men da han havde ligget nogle Minutter, rejste han sig op, traadte hen til mit Leje og greb min Haand, og jeg mærkede, at han rystede som et Espeløv. Jeg kunde forstaa, at Kammeraten græd. Han stod tavs endnu nogle Øjeblikke, saa begyndte han at tale, og alt imens han knugede min Haand, sagde han:

„Før Krigen var jeg en lykkelig Mand. Jeg havde Hustru, en dejlig Hustru og syv raske Børn. Jeg arbejdede paa en Sukkerfabrik inde i Polen og havde mit gode Udkomme. Naar jeg om Aftenen kom hjem fra mit Arbejde, havde min Hustru travlt med at lave Mad til mig. Mine Børn kravlede op paa Fars Knæ og paa Fars Ryg, og jeg sang og sprang med dem af Hjertens Lyst, og vi var saa lykkelige med hinanden. Lige før jeg blev tildelt jeres Kompagni, havde jeg været hjemme paa Orlov, og da var min Hustru død og mine syv Børn døde."

Saa tav han igen og hulkede, og da han igen lukkede sin Mund op, sagde han blot: „Nu kan du tale."

Ja, hvad skulde jeg sige til ham? Jeg rejste mig op. Der laa et Par smaa Kister, som jeg fik rejst paa Højkant; saa lagde jeg Armen om min Kammerats Hals og tvang ham ned paa den ene og satte mig ved Siden af paa den anden, og vi græd begge to. Da vi havde grædt en Stund, fik jeg en „Hindenburgpraas" frem og fik den tændt; derefter fik jeg min Bibel op, og saa læste vi sammen i den, bøjede vore Knæ og bad sammen og følte os styrket i det. Det blev ikke sidste Gang, vi to læste Bibelens Ord sammen.

Atter blev vi ført i Ilden. Vi var til højre for Reims. Vi kom ind i et bakket, skovrigt Terrain og søgte en Dag Tilflugt i en stor Vinmark, hvor det imidlertid snart blev os for hedt, da de franske Flyvere opdagede os og signaliserede til

Artilleriet, som overdængede os med deres ikke kærkomne Projektiler. Atter fremad. Vi kom ind i en Granskov, hvor der laa en stor Farm. Derfra blev vi saa sendt 40 Mand til en bayersk Division en Snes Kilometer derfra ved en lille By, som hed Semide. Det hed sig, at vi skulde hjælpe ved Provianten dèr. Det gjorde vi ogsaa den første Dag, men næste Dag gik det op paa Bjergskraaningen, hvor vi tog Stilling i en Løbegrav, og vi syntes i Grunden, at det var endnu bedre end nede i Dalen ved Provianten. Franskmændene fyrede paa os, som om de havde det i Akkord, men vi mistede ikke en eneste Mand. Enten gik Granaterne for langt, over os og ned i Dalen, eller ogsaa gik de for kort og landede oppe i Bakkekammen, saa vi sad veltilfreds og bakkede paa vore Piber og syntes, det hele var udmærket.

»Redde sig, hvem der kan!«

Men næste Morgen tog det pludselig en anden Vending. I Nattens Løb var det lykkedes Franskmændene at bryde igennem Linien et Stykke til venstre for os, og om Morgenen fik vi Ild fra Flanken og halvvejs i Ryggen. Vi sad et Par Timer i den frygteligste Uvished. Hvad vilde der ske, vilde vi blive skudt eller taget til Fange? Saa kom Ordren: „Rette sich, wer kann!“ og næppe var Ordren raabt Linien igennem, før vi styrtede hovedkuls fra Løbegravene ned ad Bakkeskraaningen og hen imod Landevejen for at slippe igennem op imod Byen Machault.

Da vi alle naaede Landvejen, kom en af vore Officerer springende, om ikke nogle af os frivilligt vilde gaa med ham og redde Kassen og Papirerne. Jeg indvilligede og sagde Jo, og 5 andre gjorde ligesaa. Da vi kom hen til Huset, hvor de kostbare Sager laa, var Vagtposten løbet sin Vej. Den Side, i hvilken Indgangsdøren var, vendte ud mod det Terrain, hvor Granaterne faldt allertættest, og de ca. 20 Vogne, som stod udenfor Pladsen foran Huset, var allerede

hakket til Pindebrænde af eksploderende Granater. Vi valgte derfor at søge Adgang til Huset fra den modsatte Side, men Vinduerne var tilgitret med tykt Traadvæv. Jeg fik fat i en Favnstok, fik det slaaet i Stykker, Vinduespost og Sprosse ligeledes, og da der var lavet en nogenlunde god Indgang, kravlede jeg ind i Stuen. Min Kammerat fulgte efter.

Vi skulde igennem to Stuer og ind i en tredie, hvor Sagerne stod. Denne vendte ud mod Gaardspladsen. Vi havde allerede faaet Kassen og Papirerne kastet ud ad Vinduet, hvor de andre Kammerater tog imod, og var ilet ind efter et Par Officerskapper, Bælter, Dolke og andre Smaating. Jeg stod i Stuen, hvor Indgangen var, da der kom en Granat, som fo'r igennem Mønningen af Huset og slog ned paa Gaardspladsen ovre paa den modsatte Side. Kalk, Sten, Bjælkeværk og Tagsten ramlede ned over os og lavede en saa tæt Støvsky, at jeg ingenting kunde se; men jeg hørte Kammeraten skrige inde i den anden Stue, at han var saaret. Dog, før jeg kom ind til ham, mødte han mig, og idet han kom ganske nær hen til mig, saa jeg Blodet piple frem af utallige Smaasaar i hans Ansigt. Han havde netop staaet og set ud, da Granaten eksploderede, og det var Glassplinter fra de knuste Vinduesruder, som havde givet ham de mange smaa Saar i Ansigtet; men hans Øjne var uskadte.

Han var en gemytlig Kammerat, en høj, sværlemmet Fyr, men saa doven, at han ikke gad klø sig selv. Men da han kom saa vidt frem i Rummet, at han kunde se Aabningen i Vinduet, viste det sig, at han var en dygtig Gymnast; som en Tiger springer igennem en Ring, saadan sprang han ud igennem Aabningen uden at røre ved Vinduet, saa jeg kunde virkelig ikke midt i Alvoren bare mig for at le. Da jeg kom ud, stod alle Mand inde i en hesteskoformet Hule, som var inde i Bjerget ved Siden af. Medens vi opholdt os

dèr, gik en Granat ned i den Aabning, vi stod fjærnest; men Lufttrykket var saa stærkt, at vi slyngedes som Avner for Vinden henad Jorden. Hurtigt kom vi paa Benene igen, og blev saa enige om at sørge for at komme derfra. De 5 løb op over Bakkens Kam; de var snart i Sikkerhed. Jeg løb henad Vejen et kort Stykke, hvor der laa en Mængde Vogne, som var truffet af Granater, og sprang over heldøde og halvdøde Kuske hen ad Vejen til Machault. Alt havde vi ladet i Stikken, kun vore Brødposer og Gasmasker holdt vi paa.

Tilbage! Efter 5 Dages Forløb var vi atter samlet, og atter gik det videre tilbage; men det varede endnu en hel Maaned, før vi var rigtig klar over, at det ustandselig gik tilbage. Det tyndede slemt ud i Tropperne forude, og der kom gentagne Ordre fra Hærledelsen, at der skulde en Del Mandskab bort fra Proviantén og ud i Linierne.

En Dag kom to Officerer fra Hovedkvarteret, og Ordren lød, at 40 Mand næste Dag skulde bort. Vor gamle, flinke Proviantmester kviede sig ved Tanken om det, og alle gik i ængstelig Spænding. En lille Time før vi skulde stille, og Frontmandskabet udtages, gik han selv en Runde ude imellem os, og vi kunde se, at det pinte ham, for han var sikkert klar over, at det var det samme som at sende sine Folk ind i Døden. Jeg stod paa Broen og kiggede ned i Kanalens rindende Vand, medens Hjertet løftede sig op til Ham, der paa underfuld Vis i Naade havde holdt sin Haand over mig til Legeme og Sjæl indtil denne Stund. Saa fordybet var jeg i mine egne Tanker, at jeg slet ikke mærkede Proviantmesteren, før han let berørte min Skulder, og da jeg vendte mig om og stod ret for ham, sagde han til mig: „Se kun ikke saa forknyt ud, Poulsen, De kommer ikke bort, De er jo Landmand og vant til at omgaaes Heste, saa De maa overtage et Spand Heste.“ Jeg svarede: „Javel, Hr. Rit-

mester!" men tænkte rigtignok, at jeg vilde hellere blive ved mine Melsække. Jeg blev saa, men 40 Mand maatte af Sted, og de fleste af dem faldt.

Ødelæggelsen.

Efter nogle Dages Forløb kom vi til en lille By, som hed Ballons. Derfra blev jeg en Aftenstund sendt de ca. 3 Mil til Sedan efter et Læs Vin til Officererne. Et Par unge, kraftige Heste havde jeg, men Vejen var mig jo aldeles fremmed, og bælgmørkt var det. Vi var allerede naaet hen i Oktober Maaned. Dog ved Daggry naaede jeg Vejen til Sedan. Lidt udenfor Byen laa der en lille Bondegaard, og udenfor var der en stor, gammel Frugthave. Imellem dens Bygninger stod to unge Kvinder grædende, hver med et Lommetørklæde i den knyttede Haand, og inde i Haven var 20 tyske Soldater i Færd med at save de gamle Frugttræer om. Da jeg to Timer senere kom tilbage, var alle Frugttræerne fældet.

Den samme Historie om igen, alt skulde ødelægges.

En russisk Broder.

En Dag blev jeg sendt med tre Lastautomobiler et Stykke tilbage til et Proviantdepot for at hente Proviant. Mens jeg var inde paa de forskellige Kontorer med Papirer, var Kammeraterne kommet i Lag med et Par russiske Fanger, som arbejdede paa Depotet. De havde købt mange pæne, smaa Ting, som Russerne havde lavet, blandt andet en Del Fingerringe, lavet af franske, engelske og tyske Riffelkugler, smaa, nydelige Ringe, som de købte for Spotpris. Jeg var egentlig helt misfornøjet, da jeg kom ud og fik det at se, for jeg vilde ogsaa gerne have haft et Par Ringe; men der var ingenting at gøre ved det; vilde jeg have nogle, maatte jeg købe og betale godt hos Kammeraterne. Saa kom der imidlertid en Russer slentrende nede fra Lukafet, hvor de boede, og Vagten raabte til ham, om han ikke havde nogle Ringe at sælge, for her var endnu en Tysker, som vilde købe. Jo,

det havde han. Hent dem, sagde Vagten. Han hentede en Ring; der var et Hjerte paa den, og paa Hjertet var der indgraveret en lille nøgen Gren. Paa Grenen sad en lille Fugl med Næbbet lige opad og aabent, øjensynlig syngende af fuld Hals. Jeg spurgte Russeren igennem Vagtmanden, hvad det skulde sige.

Russeren saá ganske stilfærdigt paa Vagtmanden og svarede, og da denne oversatte det for mig, lød Svaret: „Det skal sige: Vi vandrer i Tro, ikke i Beskuelse."

Der gik en underlig Følelse igennem mig. Hurtigt fik jeg spurgt, om Russeren var en troende Mand, hvilket han bejaede. Ringen kunde vi let enes om, for jeg syntes, den var meget mere værd, end han forlangte, og vi fik en kort Samtale med hinanden, hvori Russeren betroede mig, at han var gift og havde Hustru og Børn hjemme, og at det tit kneb for ham at holde det fast, at „vi vandrer i Tro, ikke i Beskuelse". Han havde svært ved at forstaa, at Gud ikke snart kunde gøre Ende paa Krigen. Man vidste jo slet ingenting om sit Hjem. Med et varmt Haandtryk og et „Lev vel, Kammerat, vi ses histoppe," skiltes vi for ikke at ses mere her paa Jorden.

Vagtmanden var et eneste stort Spørgsmaalstegn. Han var i højeste Grad forbavset, men Russeren og jeg glædelig overraskede.

Nu gik det stadig tilbage, og over Meusefloden kom vi ved Flize. Faa Dage i Forvejen havde vi set vore egne Tropper storme Proviantdepotet ved Le Chesne, hvor jeg fik et alvorligt Knubs af en af vore egne Folk, som kastede et stort Stykke Kul, der ramte mit ene Øre.

Atter og atter gik det tilbage. Stundom i et ret hurtigt Tempo. Efter at være kommet over Meusefloden, holdt vi Stand et Døgn eller saadan noget. Atter sattes vi i Bevæ-

gelse, og efter en Del Omflakken naaede vi en lille, fransk By, som hed Pouru.

Det var blevet den 9. November. Vi havde i længere Tid lagt Mærke til nogle Karrikaturtegninger, som var malet paa Jernbanevogne, der kom fra Tyskland. Først en høj Mand med en Paraply under Armen, saa den samme Skikkelse med en høj Cylinderhat liggende foran sig, og nedenunder var der skrevet: „Hvem tilhører denne Cylinder?"

Og nogle Dage senere var Svaret tilføjet: „*Wilhelm II*".

Der blev os fortalt den 9. November, at der var Parlamentærer ovre hos Franskmændene, selvfølgelig med tysk Pralekunst og tysk Løgn, at hvis ikke Franskmændene vilde tage imod Vaabenstilstand, saa vilde de blive fuldstændig knust; men de fleste af os var nu alligevel i Færd med at blive klar over, at det var Franskmændene og Englænderne, som havde Overtaget, ikke mindst siden de amerikanske Soldater havde vist sig paa Krigsskuepladsen, og de store Skarer af amerikanske Flyvere, frække som Slagterhunde, kredsede over os, og vi havde haabet, at Vaabenstilstanden skulde indtræde den 9. Dette blev ikke til noget, heller ikke den 10., men endelig den 11. November.

Mine Kammerater fortalte mig bagefter, hvordan det var gaaet for sig ude i Stillingen. Lige før 11 sprang Franskmændene op og blæste af. Paa Slaget 11 faldt det sidste Skud. Allerede Kl. 9 havde Tyskerne faaet Ordre til ikke at skyde mere. Men det var, som om de ikke rigtig stolede paa, at det var Alvor. Da de nu mærkede, at der intet Skud faldt mere histovre, sprang de op, kastede Geværerne fra sig, Franskmændene ligesaa, og saa styrtede de over mod hinanden og tog hinanden om Halsen. Et bevæget, gribende Øjeblik! 11/11 *Kl. 11.*

Ingen kan næsten fatte dette Øjebliks Alvor og Storhed.

Fra den ugudeligste til den frommeste Mand lød et dybt Hjertesuk og et: „O Gud ske Lov, Krigen er forbi!"

Betingelserne blev os snart forelagt. Vi skulde straks sættes i March og til en bestemt Tid være ude af Frankrig ovre paa den anden Side af Rhinen. Vi marcherede i 7 Uger. Jeg var med den sidste Division ude af Frankrig og ude af Belgien.

Undervejs fik jeg inde i Pfalz spansk Syge og laa tre Dage og var fra Sans og Samling. En gammel Morlil puslede om mig og kogte hver Dag et Æg til mig. Vi var 8 Mand, som blev spanske og skulde paa Lasarettet; men jeg tiggede for at blive fri. Jeg vilde hellere hjem. De 7 Mand, som kom paa Lasarettet, har jeg bagefter hørt, døde alle.

En Officer tog sig af mig, sørgede for, at jeg fik saa megen koghed The med rigelig Sukker i, som de kunde faa i mig, og saa laante han mig sin dejlige Pels, som han havde stjaalet nede i Frankrig. Den var dryppende fuld af Lus; men dem havde jeg i Forvejen nok af selv, saa en Krydsning var maaske ikke af Vejen. Saalænge jeg imidlertid laa med Feber, var der ikke en af disse smaa, gode Undersaatter, der rørte mit Skind.

I det Udhus, hvor jeg laa, var der indmuret to Gruekedler. I den ene blev der kogt Foder til Køerne, i den anden til Grisene, saa der var jo lidt Varme derinde.

Efter tre Dages Forløb var jeg saa vidt, at jeg kunde gaa bagefter Kompagniet. Jeg kom op at køre et Stykke Vej med Toget og traf igen Selskabet i en lille By i Pfalz.

Det var paa mange Maader en storartet Tur, igennem Fuglebjergene og et Stykke langs med Rhinen, hvor jeg fik mange af de gamle Ridderborge at se. En fattig, men hjertensgod Befolkning traf vi overalt. Æresbevisningerne i Byerne skulde man synes var lidt overdrevne, naar der f. Eks.

i de flagsmykkede Byer stod: „Velkommen, I ubesejrede Helte!“ Bedre kunde jeg forstaa, hvor der stod: „Velkommen, I tapre Fædrelandsforsvarere!“ Gang efter Gang mødte Byens unge Kvinder os og satte os Blomster i Knaphullerne, og spøgende, leende og skæmtende fulgte de os op ad Gaderne.

Hjem til Jul.

Endelig den 22. December rejste jeg, efter at være blevet afmønstret, først til Fulda og derfra med Togene op igennem Tyskland til Hamborg og naaede mit Hjem Juleaftensdag ved Middagstid med Hjertet fuldt af Glæde og Tak til Gud, som undte mig at gense mit Hjem, og saa med den store Tanke ikke at skulle af Sted igen i Krigen. Men syg og forkommen var jeg. 70 Pund havde jeg tabt i Vægt, saa der var næsten ikke andet end Kasket og Bukser tilbage; men under Guds gode Haand og min Hustrus kærlige Pleje varede det ikke ret længe, før jeg begyndte at komme til Hægterne, saa de 70 Pund er halet ind igen, godt og vel.

Alt i alt maa jeg sige, at det, der var min Lykke under Krigen og det, der bar mig, var barnlig, enfoldig Tro paa den levende Gud og det, at han aldrig tog den Vished fra mit Hjerte, at dèr hvor jeg var, var jeg efter hans Vilje.

Det har aldrig kostet mig noget nævneværdigt at bekende mig som en dansk Mand og som en troende Mand, og Herren lagde alt saa vel til rette, at han gav mig en god Plads blandt Kammeraterne.

Det er det trangeste Liv, jeg har levet i mit Kød, men for Sandhedens Skyld maa jeg sige, at det er den skønneste Tid, jeg har levet som Guds Barn.

Til Slut maa jeg saa bede mine Læsere huske, at Bogen er gengivet frit efter Hukommelsen, uden andre Midler end mit Militærpas, som fortæller Dag og Dato, hvor jeg har været. Desuden maa enhver ogsaa huske, at en Soldat ser

kun det lille, begrænsede Omraade, hvor han selv færdes. Jeg kunde ogsaa godt nævne mange flere Navne paa unge og ældre Kammerater, som jeg er nøje knyttet til i Taknemmelighed og Venskab, ligesom der ogsaa er mange enkelte Træk, som ikke er kommet med, fordi de ikke i Øjeblikket er kommet op i min Erindring.

NYE BØGER
1 9 2 3

E. MELANDER:
I Arbejdstrøje og med Vandringsstav
4. Tusind. 5,00, smukt ib. 8,00

GRETA LANGENSKJÖLD:
Paul Nicolay, en Levnedsskildring
4,00, smukt ib. 7,00

SVEND REHLING:
Det evige Liv, Digte
4. Tusind. 2,00, i Stofbind 5,00

OLAF JESSEN:
Det koster ej for megen Strid —
3 Tusind. Pris 2,50

VILLADS CHRISTENSEN:
Vejen til personlig Kristendom
2. Tusind. Pris 2,50

H. A. VACHELL:
Skolen paa Højen, en Roman om Venskab
4. Tusind. 2,50, smukt ib. 4,50

ELSA BLOMQVIST:
Rigmor, en Fortælling for unge Piger
4. Tusind. 2,50, smukt ib. 4,50

MARSHALL BROOMHALL:
General Feng, en Jesu Kristi Stridsmand.
3. Tusind. Pris 2,50

DE UNGES FORLAG

Aarhus Stiftsbogtrykkeri.

Ole Olsen